

การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3
ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

**THE PERFORMANCE OF A COMMUNITY MODEL ACCORDING
TO SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY OF BAN
BANGPHLOENG IN MOO 3, BANGPHLOENG
SUB-DISTRICT, BANG PAHAN DISTRICT,
AYUTTHAYA PROVINCE**

ชยานิษฐ์ สวัสดิ์จุฑาทวุฒิ
CHAYANIS SAHWATCHUTHAWUT

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ
มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีปทุม

**THE PERFORMANCE OF A COMMUNITY MODEL ACCORDING
TO SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY OF BAN
BANGPHLOENG IN MOO 3, BANGPHLOENG
SUB-DISTRICT, BANG PAHAN DISTRICT,
AYUTTHAYA PROVINCE**

CHAYANIS SAHWATCHUTHAWUT

**A THEMATIC PAPER SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF
MASTER OF PUBLIC ADMINISTRATION
GRADUATE COLLEGE OF MANAGEMENT
SRIPATUM UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2020
COPYRIGHT OF SRIPATUM UNIVERSITY**

ชื่อหัวข้อสารนิพนธ์

การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
THE PERFORMANCE OF A COMMUNITY MODEL ACCORDING TO SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY OF BAN BANGPHLOENG IN MOO 3, BANGPHLOENG SUB-DISTRICT, BANG PAHAN DISTRICT, AYUTTHAYA PROVINCE

นักศึกษา

ชยานิชฐ์ สวัสดิ์จุฑาทวุฒิ รหัสนักศึกษา 63503913

หลักสูตร

รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

คณะ

วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วัลลภ รัฐนัตรานนท์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยากร หวังมหาพร)

วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม อนุมัติให้นับสารนิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต อุ่ออัน)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

สารนิพนธ์เรื่อง	การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
คำสำคัญ	การดำเนินงาน /เศรษฐกิจพอเพียง /บ้านบางเพลิง
นักศึกษา	ชยานิชฐ์ สวัสดิ์จุฑาทูติ
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์
หลักสูตร	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
คณะ	วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ปีการศึกษา	2563

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง 2) ศึกษาผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิงตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) 3) ศึกษาปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง 4) ศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนและผู้นำบ้านบางเพลิง จำนวน 5 คน เครื่องมือวิจัยที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานและการขับเคลื่อน อยู่ในระดับอยู่ดีกินดี ผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ พบว่า อยู่ในระดับที่สามารถทำกินทำใช้ภายในครัวเรือน ลดปริมาณคนยากจน สามารถพึ่งพาตนเอง ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการเรียนรู้ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และด้านการเอื้ออาทร ปัญหาอุปสรรค พบว่า ชุมชนขาดงบประมาณที่สนับสนุนการลงทุน ผลผลิตน้อยและราคาต่ำลง ขาดการสืบทอดองค์ความรู้และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางในการแก้ไข ควรให้องค์ความรู้ อาศัยความร่วมมือให้ชุมชนเห็นคุณค่าและศักยภาพของตนเอง สนับสนุนให้ประชาชนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ผู้นำชุมชนต้องมีความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง และหน่วยงานภายนอกควรให้การส่งเสริมสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่อง

TITLE	THE PERFORMANCE OF A COMMUNITY MODEL ACCORDING TO SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY OF BAN BANGPHLOENG IN MOO 3, BANGPHLOENG SUB-DISTRICT, BANG PAHAN DISTRICT, AYUTTHAYA PROVINCE
KEYWORDS	OPERATE / SUFFICIENCY ECONOMY / BAN BANGPHLOENG
STUDENT	CHAYANIS SAHWATCHUTHAWUT
ADVISOR	ASSOC.PROF. SOMJAI PHAGAPHASWIWAT, PH.D.
LEVEL OF STUDY	MASTER OF PUBLIC ADMINISTRATION
FACULTY	GRADUATE COLLEGE OF MANAGEMENT SRIPATUM UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR	2020

ABSTRACT

This study aims to 1) Study operates model sufficiency economy Ban Bangphloeng 2) performance of sufficiency economy model Ban Bangphloeng, according to the preliminary assessment criteria, criteria 6X2 (6 aspects, 12 indicators), 3) problems and obstacles of operation model sufficiency economy Ban Bangphloeng, 4) guidelines problem solving or obstacles of operation model sufficiency economy Ban Bangphloeng. The sample is people and leaders of Ban Bangphloeng community 5 people, the instrument used for interview, observation and non-participatory observation, according to the preliminary assessment criteria, 6 X 2 criteria (6 aspects, 12 indicators) and the model sufficiency economy village evaluation criteria, (Evaluation criteria of the Ministry of Interior, 4 aspects, 23 indicators) Operations and mobility were found to be at a healthy level. The performance of the model sufficiency economy village was found to be at the level that was able to make food, use it within the household. Reduce the number of poor people Can be self-reliant, including in the area of reducing expenditures To increase income Economical Learning Environmental conservation and natural resource use In terms of generosity, problems and obstacles found that the community lacked the budget to

support investment Less productivity and lower prices Lack of inheritance of knowledge and use of local wisdom And guidelines for solving Should provide knowledge Relying on cooperation for the community to see their own value and potential Encouraging people to think and solve problems as Community leaders must have a real understanding of how to live a life according to the sufficiency economy. And the external agency should continue to support the community.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่องการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับความกรุณาจากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะท่านอาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ ที่เสียสละเวลามาเป็นทีปรึกษาสารนิพนธ์ พร้อมถ่ายทอดองค์ความรู้ในการจัดทำสารนิพนธ์ ตลอดจนการสืบค้นข้อมูล การเขียนและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำมาสรุปในสารนิพนธ์ พร้อมทั้งติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผู้วิจัยซาบซึ้งถึงความปรารถนาดี นำมาซึ่งความสำเร็จเป็นสารนิพนธ์เล่มนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะกรรมการทุกท่าน ที่ให้เกียรติเป็นคณะกรรมการสอบสารนิพนธ์เล่มนี้ พร้อมให้คำแนะนำเพื่อเป็นแนวทางการปรับแก้ไขให้สารนิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์และถูกต้องมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงคณาจารย์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ โดยเฉพาะด้านการเรียน และการทำวิจัย ตลอดจนการให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ นอกจากนี้ขอขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ รุ่นที่ 9 ทุกท่านที่ให้คำแนะนำ และคอยช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยสามารถแก้ไขปัญหาและผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ ผู้นำชุมชนที่ให้ความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลจากเอกสารหลักฐานในเชิงประจักษ์ รวมถึงการให้สัมภาษณ์ และการให้คำแนะนำการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณบิดามารดา และทุกคนที่อยู่เคียงข้างคอยให้กำลังใจและช่วยเหลือทุกช่วงเวลาที่ผ่านมา ทำให้ผู้วิจัยมีความอดทนและเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เข้ามาได้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าสารนิพนธ์เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่บ้าง ผู้วิจัยขออุทิศคุณความดีที่เกิดจากสารนิพนธ์เล่มนี้แก่ผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือทุกคน หากมีสิ่งใดบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขออภัยมา ณ ที่นี้

ชยานิษฐ์ สวัสดิ์จุฑาวุฒิ

สิงหาคม 2564

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	II
กิตติกรรมประกาศ.....	IV
สารบัญ.....	V
สารบัญภาพ.....	VII
บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
คำถามงานวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	9
แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	29
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน.....	35
แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ในชุมชน.....	41
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการนํานโยบายไปปฏิบัติ.....	45
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	52
3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	58
รูปแบบการวิจัย.....	58
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	59
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	59

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล.....	60
การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ.....	61
4 ผลการศึกษา.....	62
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของบ้านบางเพลิง.....	63
การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	64
ผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง ตามเกณฑ์การประเมิน.....	74
ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	83
แนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา.....	84
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	85
สรุปผลการศึกษา.....	85
อภิปรายผลการศึกษา.....	92
ข้อเสนอแนะ.....	99
บรรณานุกรม.....	100
ภาคผนวก.....	105
ประวัติผู้วิจัย.....	110

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
2	3 ห่วง 2 เงื่อนไข : (หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง).....	14
3	แผนภูมิการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ.....	15
4	แนวทางและขั้นตอนการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง.....	27

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดยาวนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันต่อยุค Thailand 4.0 ซึ่ง Thailand 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายที่เปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปกฎหมายในตัวของดีพอสมควรต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (บวร เทศารินทร์, 2560)

การพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี กำหนดวิสัยทัศน์ให้ประเทศไทย มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เป็น 1 ใน 6 ยุทธศาสตร์ 20 ปี ที่มีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้สามารถเติบโตอย่างยั่งยืน แม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศให้ก้าวออกจากภาวะความยากจน แต่การแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมยังประสบปัญหาในหลายมิติ การกระจายทรัพยากรและความมั่งคั่งในสังคมยังกระจุกตัวอยู่มาก การกระจายโอกาสของการพัฒนายังไม่

ทั่วถึง โดยเฉพาะภาคเกษตรและชนบท ยังประสบปัญหาหลาย ๆ ด้าน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

แนวคิดมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 ที่ยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญาในการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มีความพอประมาณ เหตุผล และการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและสมดุลในทุกมิติ มีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม การสร้างโอกาสและการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานความสมานฉันท์และมีความสุข สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพและเติบโตอย่างต่อเนื่อง การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มีความยั่งยืนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภาครัฐได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารประเทศในหลายระดับ หลักการบริหารเศรษฐกิจในระดับมหภาค การกำหนดนโยบายภาครัฐที่ยั่งยืน การกำหนดกลยุทธ์และการดำเนินการตามนโยบายที่เหมาะสม ช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจในระดับภาคอย่างรัดกุม บนพื้นฐานของการรักษาวินัยทางการเงินการคลัง โดยกำหนดกรอบการคลังที่ยั่งยืน เพื่อเป็นเกณฑ์ในการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐบาล ด้านการวางแผนและการลงทุนในโครงการขนาดใหญ่ของรัฐบาลได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบทั้งทางด้านการเงิน ความพร้อมในการดำเนินการ และความต้องการของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

นโยบายของภาครัฐที่กำหนดให้สร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในสังคม และการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการแห่งรัฐ เป็น 1 ใน 10 ด้าน ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่มุ่งแก้ไขปัญหาลึกเกี่ยวกับปากท้องของประชาชนในระดับล่างที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ปัญหาด้านการศึกษา ระบบสาธารณสุข ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ของกลุ่มคนที่มีฐานะทางสังคมที่แตกต่างกัน การแก้ไขปัญหาค่าความยากจน เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ รวมทั้งเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง โดยมีแผนงานที่สำคัญคือ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยที่มีกรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางของยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 นโยบายของรัฐบาล และแผนปฏิบัติการราชการกระทรวงมหาดไทยเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุด ภายใต้วิสัยทัศน์เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ ภายในปี 2565 ด้วยการพัฒนากลไกให้มีศักยภาพ ส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนมีศักยภาพ สามารถบริหารจัดการและพัฒนาตนเองสู่ความ

มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และมีความสุข ด้วยการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ การสร้างความมั่นคงด้านอาชีพและรายได้ ด้วยหลักการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งให้ทุกคนสามารถพึ่งพาตนเอง และพัฒนาให้ดีขึ้น จนเกิดความยั่งยืน ด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ด้วยการใช้ความรู้และคุณธรรม ในการดำเนินชีวิต ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ บนพื้นฐานความพอเพียง โดย บูรณาการการทำงานร่วมกันในทุกกรมและรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะกรมการปกครอง และกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน, 2563)

กรมการพัฒนาชุมชนได้เริ่มดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านทั่วประเทศ จำนวน 74,435 หมู่บ้าน (ข้อมูลจำนวนหมู่บ้าน ตามประกาศของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2549) ส่งเสริมให้หมู่บ้านหรือชุมชนเดินตามรอยเท้าพ่อสู่วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงด้วยหลักการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาเพื่อตนเองตามแนวคิดประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ผ่านการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง โดยมีรูปธรรมของความพอเพียงตามเกณฑ์ 6 ด้าน คือ 1) การลดรายจ่าย 2) การเพิ่มรายได้ 3) การออม 4) การเรียนรู้ 5) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และ 6) การเอื้ออารีต่อกัน

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอทุกอำเภอ ได้ดำเนินการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดกรอบแนวคิดที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นรากฐานการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยยึดหลักการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา “การทำงานร่วมกัน” และ “การเรียนรู้จากการปฏิบัติ” และใช้เทคนิค “การกระตุ้นความคิด” สร้างจิตสำนึกด้วยการตั้งคำถามที่โดนใจ เริ่มต้นด้วยตัวชี้วัด 6 X 2 เป็นเป้าหมายโดยใช้พัฒนากรอาสาสมัคร ผู้นำชุมชน ร่วมเป็นชุดปฏิบัติการขับเคลื่อนเป็นภาคีพัฒนาให้เกิดเป็นรูปธรรม ทั้งในระดับหมู่บ้านและครัวเรือน (สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. 2551)

บ้านบางเพลิง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6 X 2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) กรมการพัฒนาชุมชน และเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ (เกณฑ์ประเมินของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) ในปี พ.ศ.2561 มีผลงานและรางวัลรับรองความสำเร็จ ในการได้รับการพิจารณาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประจำปี พ.ศ.2561 และได้รับการพิจารณาคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ระดับ “อยู่ดี กินดี” จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประจำปี พ.ศ. 2561 กรมการพัฒนาชุมชนได้สนับสนุนงบประมาณในการ

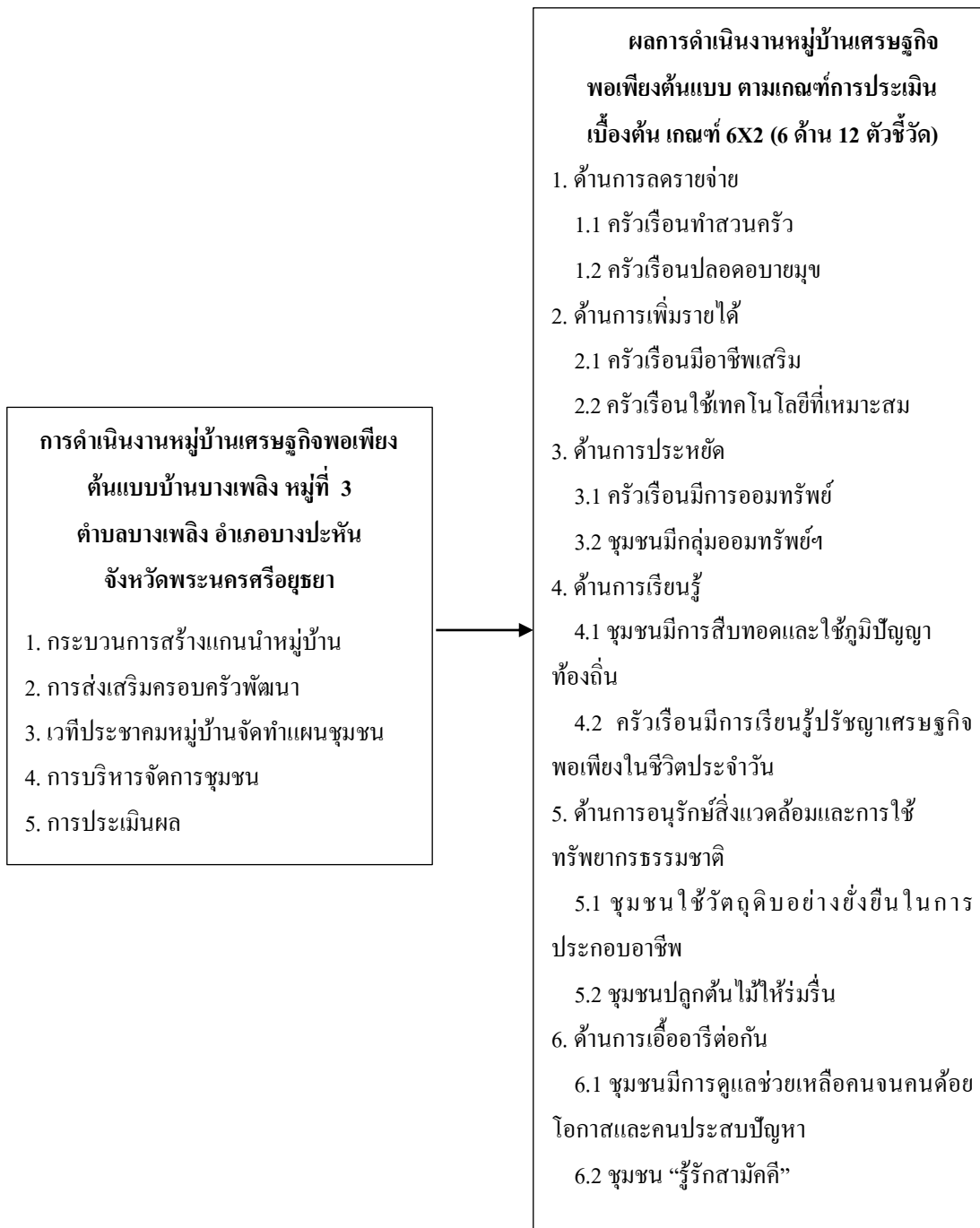
ฝึกอบรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและโครงการขยายผลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้รับการรับรองผลการดำเนินงานขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง คงเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อผู้นำชุมชน ประชาชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ต่อการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบต่อไป

ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินการ แนวทางแก้ไขปัญหา การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้เกิดความ กระจ่างชัดในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อ การส่งเสริมการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ สามารถนำผลการศึกษาไปปรับใช้ใ้ นการวางแผนการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเป็นไปตามความต้องการของประชาชนอย่าง แท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง ตาม เกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด)
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบาง เพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
4. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

คำถามงานวิจัย

1. การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร
2. ผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง ตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) เป็นอย่างไร
3. ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหรือไม่ อย่างไร
4. แนวทางในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ด้วยการน้อมนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อใช้ในการศึกษาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง ได้แก่ กระบวนการสร้างแกนนำหมู่บ้าน การส่งเสริมครอบครัวพัฒนา เวกีประชาคมหมู่บ้านจัดทำแผนชุมชน การบริหารจัดการชุมชน และการประเมินผล และผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการเรียนรู้ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และด้านการเอื้ออารี

2. ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนและผู้นำชุมชน คราวเรือนเป้าหมายของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 95 คราวเรือน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกเฉพาะประชาชนที่เป็นผู้นำชุมชน และคราวเรือนเป้าหมายที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ การประเมินตัวชี้วัดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6 X 2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) และเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ (เกณฑ์ประเมินของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) จำนวน 5 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เท่านั้น

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการศึกษาในระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 - พฤษภาคม พ.ศ. 2564

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. เกิดความกระจ่างชัดในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด)
2. ได้ทราบถึงปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานและได้เรียนรู้แนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ต่อการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบสามารถนำผลการดำเนินงานไปศึกษาและปรับใช้ในการวางแผนสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

นิยามศัพท์เฉพาะ

หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ หมายถึง หมู่บ้านที่ได้รับการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมสำหรับปรับเปลี่ยน เปลี่ยนแปลงระบบคิดเพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตที่เหมาะสมเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้และกำหนดระบบการประเมินผลการคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมาย ด้วยการเป็นหมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6 X 2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) เป็นแหล่งเรียนรู้และเกณฑ์การประเมินของกระทรวงมหาดไทย (4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาชี้ถึงการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ให้ดำเนินไปในทางสายกลางก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ นิยาม "3 ห่วง 2 เงื่อนไข" ประกอบด้วย ความ "พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน" บนเงื่อนไข "ความรู้" และ "คุณธรรม"

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่พอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรอบตัว ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้ และคุณธรรม เป็นเงื่อนไขพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ส่วนเงื่อนไขคุณธรรม คือ การยึดถือคุณธรรมต่าง ๆ อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและการแบ่งปัน

เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้รอบด้านเกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตปัจจุบัน และอนาคต

เงื่อนไขคุณธรรม หมายถึง คุณธรรมในการดำรงชีพ เพื่อความสงบสุขและเจริญก้าวหน้า ทั้งของตนเองและส่วนรวม 4 ประการ คือ เมตตาธรรม สัมคคีธรรม สุจริตธรรม และเที่ยงธรรม

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ของบุคคลในชุมชน ตั้งแต่การได้รับข้อมูลจนถึงการลงมือปฏิบัติจริง โดยมีรากฐานอยู่ที่ชุมชน ท้องถิ่น วิถีชีวิต ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นให้มีศักยภาพได้

ปราชญ์ชุมชน หมายถึง ผู้ที่ประกอบอาชีพจนมีความรู้ความชำนาญในด้านนั้น ๆ เป็นอาชีพที่มีความมั่นคงและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน มีจิตอาสาที่สามารถถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนได้

สัมมาชีพชุมชน หมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม สามารถสร้างรายได้มากกว่ารายจ่าย พยายามปรับจากทำมาหากินสู่การค้าขาย โดยไม่มุ่งหวังกำไรเป็นตัวตั้ง และต้องอยู่บนพื้นฐานความเป็นธรรมทางสังคม

การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ เป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ในระหว่างมิติต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นองค์ประกอบที่จะรวมกันหรือองค์รวมในการทำให้ชีวิตมนุษย์สามารถอยู่ดี มีสุขได้ ทั้งสำหรับคนรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นอนาคต

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6 X 2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) และเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ (เกณฑ์ประเมินของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) ปัญหา อุปสรรค ของการดำเนินงาน ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ผู้ศึกษาได้นำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ในชุมชน
5. แนวคิดเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ศึกษาได้ศึกษาจากเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตท่ามกลางเศรษฐกิจระบบทุนนิยม และเป็นทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีดั้งเดิมของวิถีชนบทไทย ซึ่ง “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยังคงเป็นแนวปฏิบัติในการบริหารและพัฒนาประเทศ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทย ได้ทรงอธิบายความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยละเอียดเมื่อวันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2541 สามารถสรุปกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ 3 ประการ ดังนี้

1. พอเพียงในความเป็นอยู่ หมายถึง ให้แต่ละคนพอมีพอกิน “ถ้าแต่ละคนพอมี พอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าประเทศ พอมี พอกิน ก็ยิ่งดี และประเทศไทยนั้นบางคนไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย แต่สมัยก่อนมีพอกมี พอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอกมี พอกิน ที่จะเป็นนโยบายในการนำเศรษฐกิจพอเพียงที่จะให้ทุกคนพอเพียงได้ พอเพียง ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อไม่หรูหราก็ได้”

2. พอเพียงในแนวคิด หมายถึง ให้หันหน้าปรึกษาหารือกัน เป็นการใช้ปัญญา “ต้องปรึกษากันมากกว่าจะเถียงกัน คือ คำว่าเถียง ใช้แต่อารมณ์ คำว่า ปรึกษาหารือ ใช้ปัญญา ถ้าสามารถที่จะใช้ปัญญาปรึกษากัน จะได้คำตอบเพราะว่าความจริงนั้นมีอันเดียว ความเท็จมีหลายทางหรือทางที่ผิดมีมาก แต่ความจริงที่ดีส่วนมากก็มีทางเดียวที่จะสามารถนำพาสู่ความสำเร็จ”

3. พอเพียงในจิตใจ หมายถึง พอเพียงในความต้องการไม่โลภ “พอเพียงก็คือ พอเท่านั้น ถ้าคนเราพอในความต้องการมันก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย...ทำอะไรก็ต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข ฉะนั้น ความพอเพียงนี้ ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุมีผล” ทรงอธิบายให้เข้าใจเพิ่มเติมว่า “วิธีปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ไม่ต้องทำทั้งหมด ทำครึ่งหนึ่งก็ใช้ได้ แม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ ไม่ได้หมายความว่า เศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ” (กระทรวงมหาดไทย, 2551 หน้า 27-28)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพอมี พอกิน พอใช้ คือการมีดุลยภาพระหว่างการบริโภค การผลิต และการดำรงชีวิต กล่าวคือ ในด้านหนึ่งจะต้องประหยัดลดการบริโภคที่ไม่จำเป็น ลดสิ่งฟุ้งเฟ้อ ลดการกู้ยืมที่ไม่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต ในอีกหนึ่งจะต้องมีความสามารถในการผลิตหรือหารายได้ให้สูงขึ้น ให้การผลิต การบริโภคมีความสมดุลกัน และที่สำคัญการดำรงชีวิตจะต้องอยู่บนความพอเพียง มีความพอประมาณในการเป็นอยู่ ไม่โลภมาก ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน มีความรัก ความเอื้ออาทร มีความรู้รักสามัคคี รักชุมชน รักผืนแผ่นดิน รักประเทศชาติที่ให้ความร่มเย็นแก่เราเองและลูกหลานของเราสืบไป

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

กรมการพัฒนาชุมชน (2550, หน้า 21-23) ได้รวบรวมผู้ให้นิยามความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2540) มองความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น 2 ด้าน ประกอบด้วย มองอย่างวัตถุวิสัย มองภายนอก คือ ต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอที่เรามากพูดว่าสมควรแก่อัตราภาพ ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่าพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ด้านที่สอง คือ ด้านจิตวิสัย หรือด้านจิตใจภายใน คือ คนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอ บางคนมีนิดเดียวก็พอ เป็นการเพียงพอทางจิต โดยสรุปคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ การมีชีวิตอยู่อย่างพอดี เมื่อพอดีแล้วต่อไปจะขยับขยายให้มีมากขึ้นอีกก็ได้ ขอเพียงแต่ต้องหามาได้โดยถูกต้องชอบธรรม

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ได้ให้ความหมายของ “เศรษฐกิจพอเพียง” หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่มุงหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้

ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ให้ความหมายของ “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยนัยแห่งวัฒนธรรม “เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เทคนิค แต่มีความหมายกว้างกว่านั้นมากเพราะต้องรวมเอา 1) อุดมการณ์บางอย่าง 2) โลกทัศน์บางอย่าง 3) ความสัมพันธ์บางอย่าง 4) ค่านิยมบางอย่างอยู่ในนั้นด้วย จึงจะนับได้ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่แท้จริงทั้ง 4 ประการที่กล่าวถึงนี้ คือ ส่วนที่เรารู้จักกันว่าวัฒนธรรมนั่นเอง” ถ้าไม่เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงตามความหมายเช่นนี้ เศรษฐกิจพอเพียงจะมีความเป็นไปได้แก่คนจำนวนน้อยเท่านั้น คือ เกษตรกรที่มีที่ดินของตนเองในปริมาณเพียงพอจะผลิตเพื่อพอบริโภคหรือทำรายได้พอสำหรับคร่าวเรือนเท่านั้น ฉะนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงนิยามกันไว้เพียงว่าเศรษฐกิจพอเพียง คือ วัฒนธรรม ไม่ใช่เทคนิคการเพาะปลูกหรือศีลธรรม ความไม่ละโมภและการประหยัดเท่านั้น แม้ว่าจะเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของเศรษฐกิจพอเพียงก็ตาม

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี มองเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเชื่อมโยงหลายสิ่งหลายอย่างเข้าด้วยกัน เพื่อให้มีความสมดุล ไม่ต้องประสบวิกฤติ “เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค สิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเอง พูดเอาเอง และกลัวไปเองทั้งนั้น เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน

2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ได้ทั้งอาหาร สิ่งแวดล้อม และเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจของจังหวัดตราด ไม่กระทบกระเทือนจากฟองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ ทำการประมง และการท่องเที่ยว
7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่วูบวาบ เดียวจน เดียวรวยแบบกะทันหัน เดียวตกงานไม่มีกิน ไม่มีใช้ ถ้าเป็นเช่นนั้นประชาชนนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงสุขภาพจิตเสีย เครียดเพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ดิศยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคง จึงทำให้สุขภาพจิตดี เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุล คือ ความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม และนี่แหละ คือ เศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาคำว่า เศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะแบบแยกส่วนที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายสื่ออื่น ๆ จนเสียสมดุลและวิฤตติ”

ดร.อำพน กิตติอำพน เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ “เศรษฐกิจพอเพียง คือ ปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางในการดำรงชีวิต”

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นที่ยอมรับจากนานาชาติซึ่งเห็นได้จากการได้รับการเชิดชูสูงสุดจากสหประชาชาติ (UN) โดยนายโคฟี อันนัน ในฐานะเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าถวายรางวัล The Human Development Lifetime Achievement Award แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2549 และได้มีปาฐกถาถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นปรัชญาที่สามารถเริ่มได้จากการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง คู่หมู่บ้าน และคู่เศรษฐกิจในวงกว้างขึ้นในที่สุด เป็นปรัชญาที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาชาติ โดยที่องค์การสหประชาชาติได้สนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิก 166 ประเทศ ยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน (จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, 2547)

หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

1. **แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ** จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

ภาพประกอบที่ 2 3 หน้า 2 เงื่อนไข : (หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง)

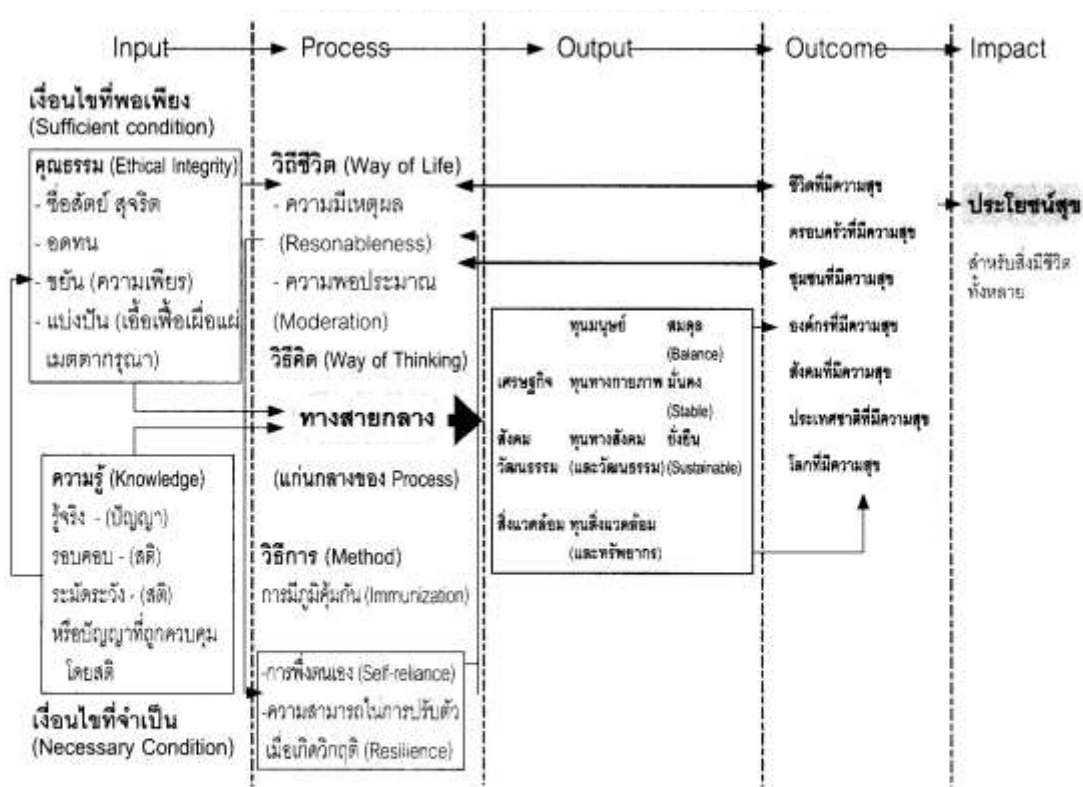
ที่มา : <https://webcontest.cs.kku.ac.th/2558/g5836/p5.html>

การวิเคราะห์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยให้คำจำกัดความของคำว่า “ความพอเพียง” ที่หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ

นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ

สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, กรมการพัฒนาชุมชน, 2549, หน้า 1)

ภาพประกอบที่ 3 แผนภูมิการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ

ที่มา : <http://www.openbase.in.th/files/apichai074.pdf>

อภิรักษ์ พันธเสน ได้วิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบจากแผนภูมิข้างต้น การพัฒนาในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเน้นพื้นฐานการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ โดยพยายามนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็ต้องไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม และถ้าหากเป็นไปได้ต้องฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นด้วย หรือเป็นการพัฒนาที่เพิ่มพูนทุนในทุกประเภท ไม่ว่าจะทุนมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย ความเพียร ความสามารถ สติปัญญา และการพัฒนาจิต ทุนทางสังคม คือ การช่วยเหลือ เพื่อแผ่ ความซื่อสัตย์สุจริต ที่ก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ที่เอื้อต่อการผลิตและการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายจะต้องได้รับการบำรุงรักษา รวมทั้งการฟื้นฟู เพื่อ

ความยั่งยืนต่อไปในการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในอนาคต ทูทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นเงินลงทุน เครื่องมือ เครื่องจักร และเทคโนโลยีต่าง ๆ ควรจะมีเพิ่มพูนมากขึ้นหรืออย่างน้อยก็ไม่ควรมีน้อยไปกว่าเดิม สถานการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้มนุษย์แต่ละคนจะต้องปราศจากซึ่งความโลภหรือความเห็นแก่ตัวมากจนเกินไป ซึ่งจะทำให้เราสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยรู้จักพอ คือ พอมีพอกินหรือพอมีพอใช้และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ซึ่งก็เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี สำหรับการพัฒนาประเทศโดยรวมจะต้องมีการพัฒนาเป็นขั้นเป็นตอน โดยใช้หลักวิชาการหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่แต่ละขั้นตอนของการพัฒนา

จากแผนภูมิได้ชี้ให้เห็นว่าความรู้ซึ่งประกอบด้วยรู้จริง (ปัญญา) รอบคอบ (สติ) ระมัดระวัง (สติ) เป็นเงื่อนไขที่สำคัญอย่างยิ่ง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเงื่อนไขจำเป็น (Necessary Condition) เบื้องต้นที่จะทำให้บุคคลเป็นผู้มีคุณธรรมได้ ความพอเพียงหรือความพอประมาณนี้สามารถนำมาใช้ได้ทุกเรื่องที่มีจุดเน้นอยู่ที่การมีชีวิตที่ดี (wellness) การมีทรัพย์สินเงินทองน้อยเกินไปจนเกิดความยากแค้นฝืดเคืองก็เป็นความทุกข์ การมีทรัพย์สินเงินทองมากเกินไปก็ทำให้จิตใจหมกมุ่นแต่การแสวงหาทรัพย์สิน หรือมีความกระวนกระวายในการรักษาทรัพย์สินด้วยเกรงว่าจะไม่ปลอดภัยก็ก่อให้เกิดความทุกข์ การมีทรัพย์สินอย่างพอประมาณ คือ ไม่ขาดแคลน ฝืดเคือง อีกทั้งไม่มีมากเกินไปจนจิตใจไม่มีความสุขนั้น เป็นจุดที่จะทำให้ชีวิตมีความสุขมากที่สุด ดังนั้นผู้ที่มิปัญญาย่อมจะเห็นความจริงตามธรรมชาติและเข้าใจในกฎเกณฑ์เหล่านี้ แต่ปัญหาที่คนไม่สามารถพบจุดที่พอประมาณหรือพอเพียงนั้น เกิดจากกิเลสที่มีองค์ประกอบที่สำคัญสองประการ ประการแรก คือ โมหะหรือความหลงผิดหรือความไม่รู้จริงซึ่งก็คือวิชานั่นเอง ส่วนองค์ประกอบที่สองเกิดจากการที่คนมีความละโมภ โลกมากจนเกินไป อันเป็นผลจากจิตใจของเขาถูกรอบงำด้วยความโลภที่ไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้มองไม่เห็นหรือเข้าใจ กฎเกณฑ์ของธรรมชาติตามที่ควรจะเป็น ทำให้มีความพยายามในการสะสมจนเกินความจำเป็น ในความพยายามดังกล่าวถ้าทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริตนอกจากจะเป็นการทำร้ายตัวเองแล้วยังเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และอาจจะมีผลทางอ้อมในการทำร้ายผู้อื่นด้วย แต่ถ้าหากเป็นความพยายามด้วยการทุจริตประพฤติไม่ชอบ เอาไรด์เอาเปรียบผู้อื่น นอกจากจะมีผลดังที่กล่าวมาแล้วยังเป็นการสร้างความทุกข์และความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นโดยไม่มี ความจำเป็นอีกด้วย

จึงเห็นได้ว่าปัญญาหรือความรู้จริงเกี่ยวกับสรรพสิ่งตามธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ ในสถานะที่จิตไม่ถูกรอบงำด้วยกิเลสจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ปัญญาที่ช่วยทำให้สามารถเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างตามธรรมชาติความเป็นจริงของสิ่งนั้น เปรียบเหมือนศาสตราจารย์ที่แหลมคมใช้ฟาดฟันทุกอย่างได้ แต่หากปัญญาไม่ถูกควบคุมด้วยสติอาจจะทำให้มีการใช้ศาสตราจารย์ดังกล่าวไปในทางทำลายล้างได้ เป็นต้นว่าเมื่อมีความรู้จริงในทุกเรื่องแต่จิตปล่อยไปถูกรอบงำด้วยโลภะและโทสะ

ก็อาจจะใช้ปัญญาไปในทางก่อให้เกิดโทษกับผู้อื่นได้ ซึ่งย้อนกลับมาเป็นกรรมที่ไม่ดีต่อตนเองได้ ดังนั้น เพื่อให้ปัญญาถูกใช้ไปในทางที่ถูกต้อง ปัญญาจึงควรจะถูกควบคุมด้วยสติอยู่เสมอ

เมื่อปัญญาถูกควบคุมด้วยสติอยู่ตลอดเวลาแล้ว สติและปัญญาจะช่วยทำให้เข้าใจได้อย่างง่ายว่าการดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม คือ การมีชีวิตอย่างมีเหตุผลจะเป็นชีวิตที่นำมาแต่ความสุข ปราศจากทุกข์อย่างแท้จริง โดยความมีคุณธรรมนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ให้คำอธิบายที่ปรากฏอยู่ในความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร และความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน อันมีความหมายเช่นเดียวกับความเมตตา กรุณา ทั้งหมดนั้นเป็นคุณธรรมที่จะช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์ได้อย่างมีความสุขตลอดจนสามารถแผ่เมตตาไปถึงสังคมของสัตว์ พืช และทรัพยากรอื่นๆ ที่ไม่มีชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของสังคมของสิ่งมีชีวิตต่างๆ เหล่านี้ได้เป็นอย่างดี และเมื่อสังคมโดยรวมมีความสุข สมาชิกแต่ละคนในสังคมนั้นย่อมจะมีโอกาสที่จะมีความสุขด้วย การใช้คำว่า “โอกาส” สะท้อนความจริงที่ว่าสังคมนั้นเป็นองค์ประกอบภายนอก แต่ความสุขที่แท้จริงเกิดจากจิตใจของแต่ละบุคคล ถ้าหากสังคมเป็นสังคมที่มีความสงบสุขย่อมเปิดโอกาสที่จะช่วยให้แต่ละบุคคลพบความสุขในชีวิตได้ง่ายขึ้น แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมาชิกแต่ละคนจะฝึกฝนจิตใจของตนให้ได้รับโอกาสดังกล่าวมากน้อยเพียงใด

ดังนั้นการมีปัญญาที่ถูกควบคุมด้วยสติอันนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม ที่จะนำสังคมไปสู่ความสงบเย็น จึงเป็นความหมายที่ลึกซึ้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงอธิบายว่าเป็นการระเบิดจากภายใน หรือเกิดการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) จากภายในที่ เคยคิดหรือทำอะไร โดยจิตที่เป็นอกุศลหรือจิตที่ถูกครอบงำด้วยกิเลสอันประกอบด้วยโทสะและโมหะ เป็นการเข้าใจความเป็นจริงตามธรรมชาติของสรรพสิ่งตลอดเวลา อันนำไปสู่การประพฤติตนและดำรงชีวิตภายในกรอบของคุณธรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่พอเพียง (Sufficient Condition) เพราะคุณธรรมย่อมเป็นฐานที่ช่วยให้มีการดำเนินชีวิตตามเส้นทางสายกลางได้ง่าย ซึ่งจะนำไปสู่การมีชีวิตที่มีความสุขนั่นเอง ส่วนความหมายของคำว่าระเบิดจากภายในในมิติที่ง่ายกว่าก็คือ เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงในตัวเองแล้วขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติในที่สุด

เงื่อนไขที่เรียกสั้นๆ ว่า ความรู้คู่คุณธรรมนี้ถ้าหากจะพิจารณาจากการวิเคราะห์เชิงระบบ (Systemic Analysis) อาจเปรียบได้ว่าเป็นปัจจัยนำเข้า (inputs) ของกระบวนการ (Process) เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีความหมายโดยรวมคือทางสายกลาง คำว่า “ทางสายกลาง” สำหรับคนทั่วไปคำดังกล่าวมีความหมายว่า ความพอเพียงหรือความพอประมาณนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการของเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมคือทางสายกลาง ซึ่งมีองค์ประกอบทั้งสามส่วนที่มีความหมาย

ซ้อนทับกันอยู่ ซึ่งได้แก่ ความมีเหตุผล ความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกัน ความมีเหตุผลนั้น เป็นคำที่มีรากมาจากภาษาบาลีที่ประกอบด้วยคำว่า เหตุ ปัจจัย และผล กล่าวคือ ผลนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากเหตุและปัจจัยแวดล้อมประกอบขึ้น ส่วนการมีภูมิคุ้มกันนั้นมีความหมายของการเป็นเครื่องมือในการป้องกันตัวเองไม่ให้เกิดอยู่ในภาวะเสี่ยง ไม่มั่นคง หรือไม่สามรถช่วยเหลือตัวเองได้ ทั้งนี้ถึงแม้ความเป็นจริงของโลกอย่างหนึ่งก็คือ ความเปลี่ยนแปลงหรือความไม่แน่นอน หรืออนิจจังย่อมเกิดขึ้นเป็นปกติ แต่ตราบดีที่ความเปลี่ยนแปลง ไม่รุนแรงจนเกินไปก็อาจจะทำให้สามารถปรับตัวได้ และมีชีวิตอยู่รอดได้ หรืออยู่ในสถานะที่สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ แต่ถ้าผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีความรุนแรงมากก็ยากที่จะรับมือกับผลกระทบดังกล่าวได้ การมีภูมิคุ้มกันจึงเป็นเครื่องมือที่จะบรรเทาความรุนแรงที่ได้รับจากผลกระทบดังกล่าว ถ้ามีภูมิคุ้มกันคืออาจป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงได้ แต่ถ้าภูมิคุ้มกันไม่ดีพอถึงแม้จะมีผลกระทบที่ไม่รุนแรงก็อาจเกิดปัญหาได้ง่าย

การมีภูมิคุ้มกันเป็นองค์ประกอบที่สามารถเข้าใจได้ง่ายที่สุดของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของสัญชาตญาณของความอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดความพยายามที่จะทำให้ตัวเองอยู่รอดโดยการสร้างภูมิคุ้มกันจึงเป็นสัญชาตญาณตามธรรมชาติ เป็นเรื่องของวิธีการ (Method) ซึ่งใครๆ ก็สามารถคิดได้ เข้าใจได้ง่ายและทำให้เกิดขึ้นได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ไม่เข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงมาก่อน การมีภูมิคุ้มกันเป็นส่วนที่เข้าใจได้ง่ายที่สุดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นวิธีการ โดยไม่ต้องใช้ความคิดอย่างลึกซึ้งมากนัก

ส่วนผลลัพธ์ (Outcome) ที่พึงประสงค์ของเศรษฐกิจพอเพียง คือความสุขหรือถ้าจะให้เข้าใจตามพุทธธรรมก็คือ ความอยู่เย็น เป็นสุข หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ภาวะที่มีความทุกข์ลดน้อยลงหรือหมดไปในที่สุดนั่นเอง ส่วนผลในที่สุด (Impact) จากเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ “ประโยชน์สุข” สำหรับสิ่งมีชีวิตทั้งหมด คำว่า “ประโยชน์สุข” นำมาจากพระปฐมบรมราชโองการที่ว่า “เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม” คำว่าประโยชน์สุขมีความหมายถึงการมีความสุขเนื่องจากได้ทำสิ่งที่ดีมีประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น จึงเป็นความสุขจากสิ่งที่มีสาระหรือมีแก่นสาร

การอธิบายเศรษฐกิจพอเพียงจากการวิเคราะห์เชิงระบบช่วยสะท้อนระบบคิดและความสัมพันธ์ของคำสำคัญ (Key words) ที่ปรากฏอยู่ในความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันทั้งหมดอย่างเป็นระบบ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกรณีใดหรือในมิติใดก็ได้ตามความหมายของคำว่า “ปรัชญา” (จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร, มนัส โกมลทา และอภิชัย พันธเสน, 2552, หน้า 19-23)

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9

การทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย และสามารถปฏิบัติได้จริง ทรงเน้น “การพัฒนาคน” เป็นตัวตั้ง และยึดหลักผลประโยชน์ของปวงชน และการมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชน ตลอดจนภูมิสังคมที่คำนึงความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ การพึ่งพาตนเอง โดยรู้จักประมาณตน และดำเนินชีวิตด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และ “ทำตามลำดับขั้น” อย่างบูรณาการ อาศัย “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และการ “รู้จัก สามัคคี” ของทุกฝ่าย ส่งผลให้ประชาชนและชุมชนในชนบทได้ดำเนินการตามแนวพระราชดำริ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม มีเทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ได้รวบรวมหลักการทรงงาน 23 ประการ เพื่อให้ปวงชนชาวไทยสามารถน้อมนำไปปฏิบัติในวาระและโอกาสต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ได้แก่

ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ การที่จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่ง จะทรงศึกษาข้อมูล รายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งจากข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร แผนที่ สอบถามจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และราษฎรในพื้นที่ให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้อง เพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว ตรงตามความต้องการของประชาชน

ระเบิดจากข้างใน พระองค์ทรงมุ่งเน้น เรื่องการพัฒนาคน ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนามีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทัน ได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว

แก้ปัญหาที่จุดเล็ก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเปี่ยมไปด้วยพระอัจฉริยภาพในการแก้ไขปัญหา ทรงมองปัญหาในภาพรวม (Macro) ก่อนเสมอ แต่การแก้ปัญหาของพระองค์จะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ (Micro) คือการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่มักจะมองข้าม ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...ถ้าปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออก เป็นอย่างนั้นต้องแก้ไขการปวดหัวก่อนหน้า...มันไม่ได้เป็นการแก้อาการจริง แต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่คิดได้...แบบ (Macro) นี้ เขาจะทำแบบรีอูทั้งหมด ฉันไม่เห็นด้วย...อย่างบ้านคนอยู่เรอบอก บ้านนี้มันผุดตรงนั้น ผุดตรงนี้ ไม่คุ้มที่จะไปซ่อม...เอาตกลงรีอบ้านนี้ ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่...วิธีทำต้องค่อย ๆ ทำ จะไประเบิดหมดไม่ได้..”

ทำตามลำดับขั้น ในการทรงงานจะทรงเริ่มต้นจากสิ่งจำเป็นที่สุดของประชาชนก่อน ได้แก่ สาธารณสุข เมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้ว ก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้

จากนั้นจะเป็นเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค ที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชน โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้และเกิดประโยชน์สูงสุด ดังพระบรมราโชวาท เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ความตอนหนึ่งว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลานี้...”

ภูมิสังคม การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนประเพณี วัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน และใช้หลักในการปรับตัวให้อยู่กับธรรมชาติให้ได้ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำเราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเค้าต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

องค์รวม ทรงเรียกวิธีนี้ว่า องค์รวม (Holistic) หมายถึง การมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นแบบบูรณาการ และกำหนดแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง โดยพิจารณาครบทุกด้านของปัญหาพร้อมแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยงกันเป็นระบบ เช่น กรณีของ “ทฤษฎีใหม่” ที่พระราชทานมองอย่างองค์รวม ตั้งแต่การถือครองที่ดินของประชากรไทยโดยเฉลี่ยที่ดินประมาณ 10-15 ไร่ การบริหารจัดการแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพ ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรดีขึ้น เกษตรกรรวมพลังกันในรูปแบบกลุ่ม หรือสหกรณ์เพื่อการจัดการและการตลาด ส่งผลให้เกิดพลังชุมชนมีความเข้มแข็ง พร้อมทั้งจะออกไปสู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างครบวงจร

ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด ในเรื่องของความประหยัดนี้ ประชาชนไทยทราบกันดีว่า เรื่องส่วนพระองค์ก็ทรงประหยัดมาก ดังที่เราเคยเห็นว่า หลอดยาสีพระทนต์นั้นทรงใช้อย่างคุ้มค่าอย่างไร หรือฉลองพระองค์แต่ละองค์ทรงใช้อยู่เป็นเวลานาน ขณะเดียวกันการพัฒนา

และช่วยเหลือราษฎรทรงใช้หลักการแก้ไขปัญหาคด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เองหาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหาคโดยไม่ต้องลงทุนสูง หรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่ยุ่งยากนัก ทรงให้ใช้หลักความคุ้มค่า (Cost Effectiveness) ไม่ใช่คุ้มทุน (Cost Benefit) เสมอไป ซึ่งหมายถึงปัญหาของมนุษย์คิดเป็นราคาไม่ได้ อย่าไปเน้นกำไร หากแต่เราต้องจัดการให้ความทุกข์ของเขาหมดไปให้ได้ โดยเน้นความยั่งยืนและประโยชน์สุข

ขาดทุนคือกำไร การพัฒนาเพื่อการอยู่ดีกินดีของประชาชนนั้น อย่าไปนึกหวังกำไรหรือผลตอบแทนแต่อย่างเดียว ทำอะไรต้องลงทุนลงแรง และปัจจัยบางอย่างเสียก่อนเพื่อสร้างผลกำไรในอนาคตคือ ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน

ปลูกป่าในใจคน ป่าไม้เป็นปัจจัยสำคัญของชีวิตมนุษย์ หากไม่มีการปลูกจิตสำนึกในการรักษาป่าไม้ให้กับทุกคนแล้ว จะทำให้การดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะมนุษย์มีการบริโภคและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง สร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมเกิดความไม่สมดุล ระหว่างการใช้และการฟื้นฟู ดังนั้นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนมา ต้องปลูกจิตสำนึกในการรักผืนป่าให้แก่คนเสียก่อน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะต้องปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ทรงเข้าใจธรรมชาติ และต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทรงมองอย่างละเอียด หากเราต้องการแก้ไขปัญหาคธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ อาทิ การแก้ไขน้ำเสีย ด้วยการใช้น้ำดีไล่น้ำเสีย อาศัยหลักแรงโน้มถ่วงตามธรรมชาติ หรือการใช้พืชกรองน้ำเสีย การแก้ไขปัญหาคป่าเสื่อมโทรม ด้วยพระราชดำริ ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยฟื้นฟูธรรมชาติ การนำแนวความคิดการปลูกป่า 3 อย่าง แต่ให้ประโยชน์ 4 อย่าง ซึ่งได้แก่ ไม้ผล ไม้สร้างบ้าน ไม้ฟืน สามารถให้ประโยชน์ได้ถึง 4 อย่าง สามารถอนุรักษ์ดินและต้นน้ำลำธาร

ใช้อธรรมปราบอธรรม ทรงนำความจริงในเรื่อง ความเป็นไปแห่งธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการแนวปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาค และเปลี่ยนแปลงสถานะที่ไม่ปกติให้เข้าสู่ปกติ ทรงคิดค้นวิธีบำบัดน้ำเสียโดยใช้ผักตบชวาดูดซึมสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ และเป็นที่มาของ “อธรรมปราบอธรรม”

ประโยชน์ส่วนรวม ทรงเห็นว่าการทำงานทุกอย่างของเรานั้น มีผลเกี่ยวเนื่องถึงประโยชน์ส่วนรวมของบ้านเมืองและประชาชนทุกคน เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ทุก ๆ ประการให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ โดยเต็มกำลังสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ การปฏิบัติพระราชกรณียกิจและการพระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาและช่วยเหลือพสกนิกร ทรงระลึกถึง

ประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...ใครต่อใครบอกว่าขอให้เสียดสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวมอันนี้ฟังจนเบื่อ อาจจะรำคาญด้วยซ้ำว่าใครต่อใครก็บอกว่าขอให้คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมอาจมานึกในใจว่าให้อยู่เฉย ๆ แล้วส่วนตัวจะได้อะไร ขอให้คิดว่าคนที่ให้เพื่อส่วนรวมนั้นมิได้ให้ส่วนรวมแต่อย่างเดียว เป็นการให้เพื่อตัวเองสามารถที่จะมีส่วนรวมที่จะอาศัยได้...”

การพึ่งตนเอง การพัฒนาตามแนวพระราชดำริในเบื้องต้นเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้ประชาชนมีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ และขั้นต่อไปคือ การพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยใช้หลักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การวางเส้นทางชีวิตของตนเองให้เรียบง่ายธรรมดา และเดินสายกลางด้วยปัญญาพร้อมคุณธรรมในจิตใจ เพื่อนำชีวิตไปสู่ความสมดุลของทรัพยากรให้มีความมั่นคง และเกิดความยั่งยืนในที่สุด เปรียบเสมือนเป็นการวางรากฐานของอาคารให้แข็งแรง ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นไป...”

ไม่ติดตำรา การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีลักษณะของการพัฒนาที่อนุโลม และกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน คือ “ไม่ติดตำรา” ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย

ทำให้ง่าย ทรงโปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นสิ่งที่ง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้น ๆ ทรงโปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นเรื่องง่าย อันเป็นการแก้ปัญหาด้วยการใช้กฎแห่งธรรมชาติเป็นแนวทางแต่การทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่ายนั้นเป็นของยาก ฉะนั้นคำว่า “ทำให้ง่าย” หรือ Simplicity” จึงเป็นหลักคิดสำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศในรูปแบบของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

การมีส่วนร่วม ในการทรงงานพระองค์ทรงเปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย ทั้งประชาชน หรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมแสดงความคิดเห็น หรือที่เรียกประชาพิจารณ์ เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของประชาชน โดยให้อาชาวบ้านเป็นครู ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำใจให้กว้างขวาง หนักแน่นรู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้นแท้จริง คือ การระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยความสะดวกปฏิบัติบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง...”

บริการรวมที่จุดเดียว การบริการรวมที่จุดเดียว เป็นรูปแบบการบริการแบบเบ็ดเสร็จ หรือ One Stop Service ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยทรงให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นต้นแบบในการบริการรวมที่จุดเดียว เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนที่มาขอใช้บริการจะประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย โดยมีหน่วยงานมาร่วมดำเนินการและให้บริการประชาชน ณ ที่แห่งเดียว ดังพระราชดำริสความตอนหนึ่งว่า “...กรม กอง ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชนทุกด้าน สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประองคองกัน ประสานกันตามธรรมดาแต่ละฝ่ายต้องมีศูนย์กลางของตนเอง คนอื่นไม่เกี่ยวข้อง และศูนย์ศึกษาการพัฒนาเป็นศูนย์ที่รวบรวมกำลังทั้งหมดของเจ้าหน้าที่ทุกกรม กอง ทั้งในด้านเกษตรหรือในด้านสังคม ทั้งในด้านงานการส่งเสริมการศึกษามายู่ด้วยกัน ก็หมายความว่าประชาชน ซึ่งจะต้องใช้วิชาการทั้งหลายก็สามารถที่จะมาคู่ส่วนเจ้าหน้าที่จะให้ความ อนุเคราะห์แก่ประชาชนก็มาอยู่พร้อมกันในที่เดียวกันเหมือนกันซึ่งเป็นสองด้าน ก็หมายถึงว่าที่ สำคัญปลายทางคือประชาชนจะได้รับประโยชน์และเส้นทางของผู้เป็นเจ้าหน้าที่จะให้ประโยชน์...”

พอลู่ พอกิน ให้ประชาชนสามารถอยู่อย่าง “พอลู่ พอกิน” ให้ได้เสียก่อน แล้วจึงค่อย ขยับขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป การดำเนินชีวิตให้พอลู่พอกิน ต้องมีทรัพยากรให้ เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็น สำคัญ หากขาดแคลนจะทำให้ไม่เพียงพอ ออกอยากไม่มั่นคงในชีวิต จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทุกวัน แต่ทรัพยากรลดลงทุกที ภาวะขาดแคลนย่อมเกิดขึ้น ทรงแก้ไขปัญหาคือทุกด้านเกี่ยวกับ ทรัพยากรธรรมชาติทรงฟื้นฟูและรักษาความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติที่เสียไป เพื่อสร้างความ ยั่งยืนให้เกิดขึ้น เพราะเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์

ความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราช คำรัส เรื่อง ความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกันอย่างต่อเนื่องตลอดมา เพราะเห็นว่าหากคนไทยทุกคน ได้ร่วมมือกันช่วยชาติ พัฒนาชาติด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกัน ประเทศไทยจะ เจริญก้าวหน้าอย่างมาก

ทำงานอย่างมีความสุข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเกษมสำราญและทรงมีความสุข ทุกคราที่ช่วยเหลือประชาชน เคยมีพระราชดำรัสครั้งหนึ่งความว่า “...ทำงานกับฉัน ฉันไม่มีอะไร จะให้ นอกจากการมีความสุขร่วมกัน ในการทำประโยชน์ให้กันผู้อื่น...”

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักความคิดที่จะดำเนินการเรื่องต่าง ๆ เพื่อนำชีวิตไปสู่ความ สมดุลมั่นคง และยั่งยืน เสมือนเป็นการวางฐานรากของตัวอาคาร เป็นปรัชญาที่ชี้แนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งใน การพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้

ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐาน จิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ความเพียร พระมหาชนก จากพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” เป็นพระราชนิพนธ์ที่พระองค์ทรงใช้เวลาค่อนข้างนานในการคิดประดิษฐ์ ทำให้เข้าใจง่าย และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน อีกทั้งภาพประกอบและคติธรรมต่าง ๆ ได้ส่งเสริมให้หนังสือเล่มนี้ มีความศักดิ์สิทธิ์ที่หากคนไทยน้อมรับมาศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติตาม รอยพระมหาชนก

รู้รัก สามัคคี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสในเรื่อง “รู้รัก สามัคคี” มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็น คำสามคำ ที่มีค่าและความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้ได้กับทุกยุคสมัย **รู้** คือการที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้จักการแก้ไข **รัก** คือ ความรัก เมื่อเรารู้ครบถ้วนกระบวนความแล้ว จะต้องมีความรักการพิจารณาที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ **สามัคคี** คือ การที่จะลงมือปฏิบัตินั้น ควรคำนึงเสมอว่า เราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กรเป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลัง ไปแก้ไขปัญหาลงมือได้ด้วยดี

การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้สร้างกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำเอาแนวความคิดไปขยายผลอย่างหลากหลายและกว้างขวาง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกระแสสังคมให้มีการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักในการประกอบกิจการและการดำเนินชีวิต เป้าหมายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงครอบคลุมการดำเนิน 4 ด้าน คือ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาแนวคิดขององค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน การเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพอเพียงของภาคประชาสังคม (อภิชาติ พันธเสน, 2549, หน้า 15)

การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

กรมการพัฒนาชุมชน ได้ดำเนินการส่งเสริมการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ โดยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมสำหรับปรับเปลี่ยน เปลี่ยนแปลง ระบบคิดเพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตที่เหมาะสมเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ และกำหนดระบบการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพใช้เกณฑ์ชี้วัดและมีหลักฐานยืนยันการปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับโดยมีเงื่อนไขในการคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมาย ประกอบด้วย การเป็นหมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6 X 2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) เป็นแหล่งเรียนรู้ และเกณฑ์การประเมินของกระทรวงมหาดไทย (4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) โดยมีวัตถุประสงค์ของการประเมินเพื่อ

1) เพื่อใช้ผลการประเมินฯ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศและให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการวางแผนการติดตามและพัฒนาหมู่บ้านตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2) เพื่อใช้ผลการประเมินฯ ในการจำแนกระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน/ชุมชน

3) เพื่อประเมินให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

เกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6 X 2 เป็นแหล่งเรียนรู้ (ตัวชี้วัด 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด)

คือ หมู่บ้านที่ยึดถือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต ประกอบด้วย

1. ด้านการลดรายจ่าย

1.1 ครัวเรือนทำสวนครัว

1.2 ครัวเรือนปลูกคอกบાયมุข

2. ด้านการเพิ่มรายได้

2.1 ครัวเรือนมีอาชีพเสริม

2.2 ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

3. ด้านการประหยัด

3.1 ครัวเรือนมีการออมทรัพย์

3.2 ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ฯ

4. ด้านการเรียนรู้

4.1 ชุมชนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.2 ครัวเรือนมีการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน

5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

5.1 ชุมชนใช้วัสดุคิบบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ

5.2 ชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น

6. ด้านการเอื้ออารีต่อกัน

6.1 ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือคนจนคนด้อยโอกาสและคนประสบปัญหา

6.2 ชุมชน"รู้จักสามัคคี"

เกณฑ์การประเมินของกระทรวงมหาดไทย (4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) ประกอบด้วย

ด้านที่ 1 ด้านจิตใจและสังคม ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ 1 หมู่บ้านหรือชุมชน ประชาชนมีความสามัคคีและความร่วมมืออันดีระหว่างกัน

ตัวชี้วัดที่ 2 หมู่บ้านหรือชุมชน มีข้อตกลงกำหนดเป็นข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน

ตัวชี้วัดที่ 3 หมู่บ้านหรือชุมชน มีกองทุนเพื่อสวัสดิการของชุมชนเพื่อให้บริการแก่

สมาชิก

ตัวชี้วัดที่ 4 หมู่บ้านหรือชุมชน ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย

ตัวชี้วัดที่ 5 หมู่บ้านหรือชุมชน มีหลักคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

ตัวชี้วัดที่ 6 คนในครอบครัวมีความอบอุ่น ชุมชนมีความปลอดภัย

ตัวชี้วัดที่ 7 คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านที่ 2 ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ 8 ครัวเรือนมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน

ตัวชี้วัดที่ 9 หมู่บ้านหรือชุมชน มีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้

ตัวชี้วัดที่ 10 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน

ตัวชี้วัดที่ 11 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการออมที่มีหลายรูปแบบ

ตัวชี้วัดที่ 12 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการดำเนินการสร้างรายได้ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน

ด้านที่ 3 ด้านการเรียนรู้ ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ 13 หมู่บ้านมีระบบฐานข้อมูลชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 14 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลและแผนชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 15 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตัวชี้วัดที่ 16 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้

ตัวชี้วัดที่ 17 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับศักยภาพของหมู่บ้าน

หรือชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 18 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนา

ตัวชี้วัดที่ 19 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการปฏิบัติตามหลักการของการพึ่งตนเอง

ด้านที่ 4 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ 20 หมู่บ้านหรือชุมชน มีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัดที่ 21 หมู่บ้านหรือชุมชน มีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัดที่ 22 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน

สภาพแวดล้อมของชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 23 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน, 2555)

การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

ภาพประกอบที่ 4 แนวทางและขั้นตอนการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : กระทรวงมหาดไทย กรมการพัฒนาชุมชน, 2555

1. กลไกบริหารการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

กลไกในกระบวนการประเมินหมู่บ้านในแต่ละระดับ ตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด อาจใช้ศูนย์ปฏิบัติการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือตามที่แต่ละจังหวัดพิจารณาดำเนินการแต่งตั้ง

2. การเตรียมความพร้อมก่อนการประเมินหมู่บ้าน

2.1 กรมฯ จัดทำคู่มือ คำอธิบายตัวชี้วัด วิธีการ ขั้นตอน การประเมิน

2.2 การสร้างความเข้าใจแก่ผู้ประเมินในทุกๆระดับ จังหวัด อำเภอ

2.3 จังหวัดจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อให้การส่งเสริม สนับสนุนการประเมินหมู่บ้านฯ

ติดตาม ตรวจสอบรับรอง

2.4 คณะทำงานระดับ อำเภอ ระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของจังหวัด

2.5 ห้วงระยะเวลาของการประเมิน ให้ประเมินผลการดำเนินงานของหมู่บ้าน ดังนี้

- ประเมินเบื้องต้นเพื่อจัดระดับหมู่บ้านเป็น 3 ระดับ ประมาณเดือน เมษายน – พฤษภาคม
- ส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้าน ดำเนินการพัฒนาหมู่บ้าน ส่งเสริม สนับสนุน ติดตามหมู่บ้านเป้าหมาย ประมาณเดือน มิถุนายน – กรกฎาคม

- ประเมินหมู่บ้านเพื่อเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ดำเนินการตรวจสอบ/รับรองและประกาศผลเป็นหมู่บ้านต้นแบบ ประมาณวันที่ 1-15 สิงหาคม

3. การประเมินหมู่บ้านและการจัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้าน

3.1 ระดับหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมเวทีประชาคมในการให้ข้อมูลตามแบบประเมินหมู่บ้านฯ

3.2 ระดับตำบล คณะทำงานฯ ผู้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลการประเมินหมู่บ้านฯ บันทึกข้อมูลการพัฒนาของหมู่บ้าน โดยใช้เวทีประชาคม เพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตรวจสอบ ยืนยันความครบถ้วน ถูกต้องข้อมูลของหมู่บ้านฯ

3.3 ระดับอำเภอ คณะทำงานฯ พิจารณาตรวจสอบการประเมินหมู่บ้านของแต่ละตำบล และจัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้านฯ ส่งจังหวัด

3.4 ระดับจังหวัด รวบรวมทะเบียนข้อมูลหมู่บ้านฯที่อำเภอประเมินแล้วเป็นระดับ 3 ระดับส่งข้อมูลให้กรมการพัฒนาชุมชน

4. การส่งเสริมพัฒนาหมู่บ้าน

4.1 หมู่บ้าน ดำเนินการพัฒนาหมู่บ้าน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง โดยมีเป้าหมายการพัฒนาตามเกณฑ์ประเมิน (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด)

4.2 ตำบล ให้การสนับสนุนประสานพลังการพัฒนาภายในชุมชน จากภายในชุมชน และภายนอกชุมชน

4.3 อำเภอ ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน กระบวนการเรียนรู้ และประสานการพัฒนา กับหน่วยงาน

4.4 จังหวัด สนับสนุนประสานการพัฒนา กับหน่วยงาน และติดตามการพัฒนาหมู่บ้าน

5. การประกาศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

5.1 ระดับอำเภอ พิจารณาคัดเลือกหมู่บ้านเพื่อเป็นต้นแบบ (ในกรณีที่หมู่บ้านมีผลคะแนนการประเมินตามตัวชี้วัดเท่ากัน อาจพิจารณาเพิ่มเติมจากระบบการบริหารจัดการชุมชน

ศักยภาพของการเป็นแหล่งเรียนรู้ และความยั่งยืน หรือเหตุผลประการอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบเพิ่มเติม) และจัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้านฯ ส่งจังหวัด

5.2 ระดับจังหวัด ตรวจสอบ รับรองหมู่บ้าน และประกาศเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ส่งผลให้กรมการพัฒนาชุมชน

5.3 กรมการพัฒนาชุมชน รวบรวม สรุปผลของแต่ละจังหวัดเป็นภาพรวมของประเทศ นำเสนอปลัดกระทรวงมหาดไทยเพื่อทราบและเผยแพร่ข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

6. การประกาศเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ระยะเวลา 2 ปี

- จังหวัด ดำเนินการประกาศเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

- ระยะเวลาการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบมีระยะเวลา 2 ปี หลังจากการประกาศพื้นที่สำหรับการประเมินดำเนินการประเมินในหมู่บ้านวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามเกณฑ์ตัวชี้วัด 6 X 2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) เป็นเบื้องต้น

พร้อมทั้งมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อยกระดับศักยภาพให้มีความสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านใดมีคุณสมบัติทั้ง 2 ประการนี้ จึงจัดให้มีการประเมินเพื่อจัดระดับ (กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน, สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็ง, 2555, หน้า 41-43)

แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตท่ามกลางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และเป็นทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีดั้งเดิมของชนบทไทย ซึ่งผู้ศึกษาได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไข “ความรู้” และ “คุณธรรม” ประกอบการอธิบายถึงแนวคิดในการขับเคลื่อนการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการศึกษาแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) พบว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือการพัฒนาแบบยั่งยืน แม้จะมีข้อความที่แตกต่างกัน แต่ยังคงมีแนวคิดพื้นฐานมาจากการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ หรือ กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกลไกตลาด ก่อให้เกิดความเจริญ การเติบโต การผลิต การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดความสมดุล จนผลกระทบต่องามมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณ ประกอบกับความล้มเหลวจากการพัฒนาที่ผ่านมา ที่เน้นการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย ไม่คุ้มค่า ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมของโลกที่มีอยู่จำกัด และนับวันจะลดน้อยลงไป และเมื่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จะนำมาบริโภคหรือใช้ประโยชน์ร่อยหรอลง เสื่อมสลาย หรือหมดสิ้นไป อาจทำให้สิ่งมีชีวิตบนโลกต้องดำรงอยู่ด้วยความยากลำบากหรือจบสิ้นไป การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเพื่อป้องกันมิให้โลกต้องเดินทางไปสู่จุดจบ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550)

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เริ่มมีบทบาทในการพัฒนาสังคมโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เริ่มตั้งแต่องค์การสหประชาชาติ ได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Human Environment) ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งเรียกร้องให้ทั่วโลก คำนึงถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย เกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก ผลจากการประชุมดังกล่าวทำให้ทั่วโลกสนใจสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 สหประชาชาติได้จัดตั้งสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา (World Commission on Environment and Development หรือ Brundtland Commission) เพื่อทำการศึกษาในเรื่องการสร้างสมดุล ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา มีการเรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือย และเปลี่ยนวิถีทางการพัฒนาใหม่ ในลักษณะที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติมากยิ่งขึ้นรวมทั้งมนุษยชาติสามารถที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

การพัฒนาที่ยั่งยืน มีความสำคัญมากขึ้นเมื่อสหประชาชาติจัดประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development :UNCED) หรือการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ.2535 ผลการประชุม ปรากฏว่าตัวแทนของ 178 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda21) ซึ่งเป็นแผนแม่บทของโลกที่ประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและเห็นความสำคัญในการร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในโลก โดยกำหนดกิจกรรมสร้างกลยุทธ์การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความสำคัญคุ้มครองฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อผลประโยชน์ของคนในรุ่นต่อไป จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกันต่อไปได้

ต่อมาสหประชาชาติ ได้จัดให้มีการประชุมระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development:WSSD) ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ระหว่างวันที่ 26 สิงหาคม – 4 กันยายน 2545 ซึ่งได้นำไปสู่พันธกรณีของประเทศสมาชิกประมาณ 180 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ในการสานต่อแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อดำเนินงานการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กว้างขวางและมีผลในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้นที่สำคัญ ประกอบด้วย

1. กำหนดให้ประเทศสมาชิกจะต้องบรรลุข้อตกลงในการจัดทำเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals : MDGs) ร่วมกันให้สำเร็จภายในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ.

2015) เพื่อผลการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินงานในด้านต่างๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและขจัดปัญหาความยากจนของคนในประเทศ

2. ประเทศสมาชิกจะต้องมุ่งส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ (Human capacity building) การพัฒนาการศึกษาและการจัดหาบริการด้านสุขภาพอนามัยให้ประชาชนอย่างทั่วถึง

3. เสริมสร้างจิตสำนึกเพื่อกระตุ้นให้ประชากรทั่วโลก ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ของแต่ละประเทศ ต้องร่วมกันเป็นหุ้นส่วน เพื่อการพัฒนาและร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปความเคลื่อนไหวในกระแสโลกดังกล่าว เป็นความพยายามที่ท้าทายของมวลมนุษยชาติในการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนภายในศตวรรษที่ 21 โดยจะต้องพยายามหาแนวทางความร่วมมือระหว่างกันให้มากขึ้น รวมทั้งเชื่อมโยงผลประโยชน์ในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศเข้าด้วยกัน เพื่อลดช่องว่างระหว่างประเทศร่ำรวยและประเทศยากจน อันจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนรุ่นต่อไปในอนาคต

ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง (นิยามของคณะกรรมการ โลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ WCED (World Commission on Environment and Development) รายงาน Our Common Future 1987 หรือ Brundtland Report, 1987) กล่าวคือ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของคนรุ่นปัจจุบันจะต้องไม่ใช่ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง แต่ควรเป็นการใช้ทรัพยากรในเชิงอนุรักษ์และพัฒนาให้เต็มศักยภาพอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องพิจารณาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความยั่งยืนของระบบนิเวศไปพร้อมกัน

ในประเทศไทยได้มีนักวิชาการหลายท่านพยายามอธิบายความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ แนวคิดของพระธรรมปิฎก (2540, หน้า 66-67) ได้อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะเป็นบูรณาการ (Integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balance) หรือคือการทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

การกำหนดแนวทางการพัฒนาจะต้องกำหนดปัจจัยด้านมนุษย์ โดยให้คุณค่าด้านวัฒนธรรม รวมอยู่ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนั้นแนวคิดพระธรรมปิฎก สามารถสรุปได้ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมการพัฒนา

ในทุกด้านและทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จิตใจวัฒนธรรม ฯลฯ โดยมี คน เป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนาเพื่อให้คนอยู่ดี กินดี และมีความสุข ทั้งคนรุ่นนี้และรุ่นต่อไป (อ้างถึงใน วาสนา ศรีนวลใย, 2551 หน้า 32-35)

สถาบันนวัตกรรมวชิรจันทร์ (2553) ที่ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยทั่วไป หมายถึงการพัฒนาเพื่อบรรลุถึงความต้องการของมนุษยชาติในปัจจุบัน (โดยเฉพาะคนยากจน) ขณะเดียวกันก็ จะต้องไม่เป็นการลดทอน หรือเบียดบังโอกาสที่จะบรรลุความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในรุ่นต่อ ๆ ไปด้วย

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้นิยามความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้ (อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2553)

สันติ บางอ้อ (2540) ได้ให้นิยามความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ไว้ว่า “การพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอม ขอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง”

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) ได้ให้นิยามความหมายของการพัฒนาไว้ว่า “การพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการ พื้นฐานของคน ทั้งยุคปัจจุบัน และยุคต่อ ๆ ไป และสร้างความสมดุลระหว่าง การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม มนุษย์ และสิ่งแวดล้อม”

สบพันธ์ ชิดานนท์ (2549) ได้ให้นิยามความหมายว่าเป็น “การพัฒนาที่บูรณาให้เกิดองค์รวม คือ องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือ มีดุลยภาพ กล่าวคือธรรมชาติแวดล้อมกับเศรษฐกิจจะต้องบูรณาการเข้าด้วยกัน จะทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่าเป็นภาวะยั่งยืนทั้งในทางเศรษฐกิจและในทางสภาพแวดล้อม การคุ้มครองสภาพแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้มนุษย์เป็นแกนกลางการพัฒนาเพื่อสร้างให้เกิดความสมดุล ระหว่างคนธรรมชาติและสรรพสิ่ง เพื่อให้อยู่ร่วมกันด้วยความเกื้อกูลกัน ไม่ทำลายล้างกัน ทุกสิ่งในโลกก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง”

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบัน โดยไม่เบียดเบียนศักยภาพและทรัพยากรของคนรุ่นหลัง ต้องสร้างความสมดุล หรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ในระหว่างมิติต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นองค์ประกอบที่จะรวมกันหรือองค์รวม ในการทำให้ชีวิตมนุษย์สามารถอยู่ดีมีสุขได้ ทั้งสำหรับคนในรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นอนาคต

จุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากประสบการณ์การผิดพลาดในการดำเนินงานพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ทุกฝ่ายต่างเกิดความตระหนักและร่วมกันหาทางออก จนเกิดแนวคิดที่จะเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาใหม่ โดย

เปลี่ยนวิธีการพัฒนา โดยหันมาใช้ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยจะเห็นได้จากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ฉบับที่ 9 และฉบับปัจจุบัน ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนและกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการการเชื่อมโยงกันทุกด้านในลักษณะองค์รวม อย่างมีคุณภาพ โดยมีเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน และสิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทยอย่างยั่งยืนตลอดไป ดังนั้นเพื่อให้ถึงจุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาในแต่ละด้านจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ (อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2553)

1. มิติทางเศรษฐกิจ การทำให้เกิดคุณภาพของการพัฒนา คือ เศรษฐกิจที่มีรากฐานมั่นคง มีขีดความสามารถในการแข่งขันและสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแนวคิดหลัก ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการทำ ให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัย และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

2. มิติทางสังคม จะต้องรวมหมายถึง วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นระเบียบวิถีชีวิตของสังคม ที่ทำให้มนุษย์ปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นได้ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และให้รวมถึงศาสนธรรม ซึ่งเป็นระเบียบจิตใจของคนในสังคมที่ทำให้สังคมอยู่ได้โดยสงบสุข สิ่งเหล่านี้ล้วนถือเป็นการสร้างเงื่อนไขสังคมใหม่ ให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาที่พึงปรารถนา ก่อให้เกิดความเอื้ออาทร ความรัก ความสามัคคี สมานฉันท์ต่อกัน ชุมชนสังคมมีความเข้มแข็ง

3. มิติทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งเป็นสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศน์ ที่สามารถให้คุณและให้โทษต่อมนุษย์ได้ ทั้งที่ขึ้นกับความสมดุลหรือไม่สมดุลของระบบนิเวศ โดยจะต้องมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีและการพลังงาน ที่สะอาด ปลอดภัย ปลอดภัยเพื่อการมีสภาพแวดล้อมที่ดี

4. มิติทางการเมืองการปกครอง ปฏิรูปการเมือง การปกครอง การบริหารให้มีการกระจายอำนาจ ภารกิจหน้าที่ให้แก่ท้องถิ่น โดยแท้จริง ให้สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหา และพัฒนาท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น และพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นเป้าหมายของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้หมู่บ้าน ชุมชน ได้มีภูมิคุ้มกัน มีเกาะป้องกันภัยคุกคามจากโลกภายนอกที่นับวันจะแผ่รื้น มาในหลากหลายรูปแบบ ไม่ให้ถูกกลืนกินวิถีชีวิตดั้งเดิม ตลอดจนภูมิปัญญาที่สั่งสมถ่ายทอดกันมาสู่ชนรุ่นหลังได้มีจุดขึ้นเป็นของตนเองพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของการดำเนินงาน

หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการขับเคลื่อนการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ต่อไป

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDGs)

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือ แนวทางพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง (Brundtland Report, 1987) โดยการบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) ความครอบคลุมทางสังคม (social inclusion) และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (environmental protection)

วันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2558 ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ ครั้งที่ 70 ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ ประเทศไทยและประเทศสมาชิกของสหประชาชาติรวม 193 ประเทศ ร่วมลงนามรับรองการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2030 (Agenda for Sustainable Development) ซึ่งเป็นกรอบการพัฒนาของโลกเพื่อร่วมกันบรรลุการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ภายในปี ค.ศ.2030 โดยกำหนดให้มีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นแนวทางให้แต่ละประเทศดำเนินการร่วมกัน

เป้าหมายพัฒนาอย่างยั่งยืน

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal : SDGs) เป็นเป้าหมายพัฒนาระดับโลกที่นำเสนอโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations) มีระยะเวลา 15 ปี เริ่มตั้งแต่ ค.ศ. 2559 – 2573 โดยประเทศสมาชิก 193 ประเทศ มีทั้งหมด 17 เป้าหมาย ประกอบไปด้วย 169 เป้าหมายย่อย (SDGs Targets) ที่มีความเป็นสากล เชื่อมโยงและเกี่ยวพันกัน และกำหนดให้มี 247 ตัวชี้วัด เพื่อใช้ติดตามและประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนา โดยสามารถจัดกลุ่ม SDGs ตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกันใน 5 มิติ (5 P) ได้แก่

1. การพัฒนาคน (People) ให้มีความสำคัญกับการขจัดปัญหาความยากจนและความหิวโหย และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
2. สิ่งแวดล้อม (Planet) ให้มีความสำคัญกับการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศเพื่อพลเมืองโลกรุ่นต่อไป
3. เศรษฐกิจและความมั่งคั่ง (Prosperity) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี และสอดคล้องกับธรรมชาติ
4. สันติภาพและความยุติธรรม (Peace) ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีสังคมที่สงบสุข และไม่แบ่งแยก

5.ความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) ความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อน

หลักการที่เป็นพื้นฐานของ (SDGs) ที่สำคัญคือหลักการพัฒนาที่ครอบคลุม (Inclusive Development) และหลักการพัฒนาอย่างบูรณาการ (Integrated development) หลักการพัฒนาที่ครอบคลุม (Inclusive Development) คือ การพัฒนาที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง มุ่งให้ผลประโยชน์ของการพัฒนาการกระจายไปยังกลุ่มคนทุกกลุ่มในสังคม คนเปราะบางและด้วยโอกาสกลุ่มต่าง ๆ สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะและโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ดี ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกันซับซ้อน การพัฒนาอย่างบูรณาการ (Integrated development) จึงเป็นหลักที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ในการบรรลุเป้าหมาย SDGs จำเป็นต้องใช้ศาสตร์หลายศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจและหาหนทางเพื่อบรรลุความยั่งยืน และต้องการความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2562) ชุมชนจะเข้มแข็งได้นั้น ต้องมาจากความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชน ความสามัคคีในชุมชนจะนำมาซึ่งการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน แต่ชุมชนที่ยั่งยืนได้นั้น ต้องเริ่มจากการวางแผน กำหนดแนวทางในการพัฒนา รวมถึงการกำหนดทิศทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วย

การพัฒนาชุมชน เป็นกลไกอันสำคัญที่กำหนดทิศทาง นโยบาย แนวทางและกระบวนการในการพัฒนา เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายเบื้องต้น คือ ชุมชน (ประชาชน) ที่สุขสมบูรณ์

การพัฒนาชุมชน เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบ อันประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ สภาพทั่วไปของปัญหา ความต้องการ กระบวนการแก้ไขปัญหา และผู้เกี่ยวข้องในระบบ และปัจจัยภายนอก อันได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ

การพัฒนาชุมชน เป็นการบริหารจัดการชุมชนที่มีกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งองคาพยพ อันมีองค์ประกอบทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาสังคม โดยท้องถิ่น เป็นองค์กรหลัก และประชาสังคมเป็นผู้รับประโยชน์ที่สุขสมบูรณ์

การพัฒนาชุมชน จึงเป็นภาระหน้าที่ของคนทุกคนที่จะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สุขร่วมกัน

การพัฒนา หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาชุมชน พัฒนาประเทศ คือการทำสิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้น สนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา”เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจ

ไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่ง การพัฒนา มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือการทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไปโดยมุ่งหมายว่า ลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า สภาพเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวเอง เพียงแต่ว่าจะมีปัญหามาก หรือปัญหาน้อย ถ้าหากตีความหมายการพัฒนา จะสามารถตีความหมายได้ 2 นัย คือ

1. “การพัฒนา” ในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึงการทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบ และในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

2. “การพัฒนา” ในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดี ซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิตโดยไม่เบียดเบียน ทลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

ชุมชน หมายถึง การรวมตัวของบุคคล กลุ่ม/องค์กรชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในขอบเขตพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระดับพื้นฐานที่สุด คือ หมู่บ้านหรือชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มารวมกันเพื่อแก้ไขปัญหาเดียวกัน เช่น ชุมชนลุ่มน้ำ ชุมชนวัฒนธรรม เป็นต้น

ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง ถิ่นฐานอันเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์และระบบความสัมพันธ์ในสังคมซึ่งอิงอาศัยความเอื้ออาทร ความผูกพันและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นเครื่องดำเนินการเพื่อให้มีชีวิตที่ดีร่วมกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง

ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การรวมกันของกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันทั้งความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่และความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นหน่วยพื้นฐานของการพึ่งพาและการจัดการตนเอง มีการเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมขบวนการขับเคลื่อนทางสังคม และหน่วยจิตวิทยาวัฒนธรรมอันเป็นคุณค่าที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตน (Identity) ของชุมชน โดยเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ สิทธิ และอำนาจในการจัดการ

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นกระบวนการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นในทางที่ดีขึ้น เจริญรุ่งเรืองขึ้น ในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสามารถจัดการกับภาวะการณ์ของกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (self-reliance) หรือช่วยตนเองได้ (self-help) ในการคิดตัดสินใจและดำเนินการแก้ไขปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวม ดังนั้น ชุมชนท้องถิ่นจะพัฒนาได้หรือไม่ และดำเนินไปในทิศทาง จึงต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชน หลักการพัฒนาชุมชน และการดำเนินงานพัฒนาชุมชน รวมทั้งการปรับตัวให้ทันต่อภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม แนวความคิดพื้นฐานในการพัฒนา

ชุมชนท้องถิ่น สิ่งสำคัญของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่จะสามารถทำงานกับประชาชนได้อย่างถูกต้อง และทำให้งานมีประสิทธิภาพ อันประกอบด้วยแนวคิดพื้นฐาน ในการพัฒนาชุมชนในระดับการปฏิบัติ มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชน โดยยึดหลักของการมีส่วนร่วมที่ว่า ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจวางแผนงาน การปฏิบัติการและร่วมบำรุงรักษา

2. การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self - Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่ง คือ ต้องพัฒนาให้ประชาชนในท้องถิ่นพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีรัฐคอยให้การช่วยเหลือ สนับสนุน ในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตามโอกาสและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

3. ความคิดริเริ่มของประชาชน (Initiative) ในการท างานกับประชาชนต้องยึดหลักการที่ว่า ความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต้องใช้วิถีแห่งประชาธิปไตย และหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษา ให้ประชาชนเกิดความคิดและแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น หมู่บ้าน ตำบล

4. ความต้องการของชุมชน (Felt - Needs) การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต้องให้ประชาชนและองค์กรประชาชนคิดและตัดสินใจบนพื้นฐานความต้องการของท้องถิ่นเอง เพื่อให้เกิดความคิดที่ทำงานเป็นของประชาชน และจะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป

5. การศึกษาภาคชีวิต (Life - Long Education) การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นถือเป็นกระบวนการให้การศึกษาภาคชีวิตแก่ประชาชน เพื่อน ำไปสู่การพัฒนาคน พัฒนาท้องถิ่น การให้การศึกษา ต้องให้การศึกษาอย่างต่อเนื่องกันไป ครอบคลุมทั้งบุคคลยังดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน

หลักการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เป็นความจริงแห่งชีวิต ของการพัฒนาชุมชนซึ่งยึดถือเป็นสัจธรรม คือ ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติ ว่ามนุษย์ทุกชีวิตมีคุณค่า และมีความหมาย มีศักดิ์ศรีและมีศักยภาพ กล่าวคือ มีฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ที่ไม่ควรจะได้รับ การเหยียดหยาม คอหมิ่นเหยียดหยามจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง มีความสามารถจากการเป็นมนุษย์ที่ควรได้รับการยอมรับ และทำให้ปรากฏเป็นจริงในทางปฏิบัติจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง ดังนั้น การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่แท้จริง คือ หลักประชาชน หมายถึง

1. เริ่มต้นที่ประชาชน โดยยืนจุดเดียวกับประชาชน มองโลก มองชีวิต มองปัญหา จากทัศนะของประชาชน เพื่อให้เข้าใจปัญหา ความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อให้เข้าถึงชีวิตจิตใจ ของประชาชน

2. ทำงานร่วมกับประชาชน โดยการคำนึงถึงการที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจปัญหาของตนเองและของท้องถิ่น และมีกำลังใจลุกขึ้นต่อสู้กับปัญหา ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ไขปัญหา ย่อมมีหนทางที่จะกระทำได้โดยไม่ยากหากเข้าใจปัญหาและเข้าถึงจิตใจของประชาชน

3. ยึดประชาชนเป็นพระเอก โดยประชาชนต้องเป็นผู้กระทำการพัฒนาด้วยตนเองไม่ใช่เป็นผู้ถูกกระทำ หรือเป็นฝ่ายรองรับข้างเดียว เพราะผลของการกระทำการพัฒนานั้น ตกอยู่ที่ประชาชนโดยตรง ท้องถิ่นโดยตรง ประชาชนเป็นผู้รับโชค หรือเคราะห์จากการพัฒนานั้น

วัตถุประสงค์ในการพัฒนาชุมชน จึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. เพื่อให้มนุษย์เข้าถึงศักยภาพสูงสุดที่ธรรมชาติให้มนุษย์บรรลุถึงขีดความสามารถสูงสุดที่พึงมี

2. เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ผาสุก ให้สุขสมบูรณ์เป้าหมายการพัฒนาชุมชนจึงอยู่ที่ การทำให้ชุมชน (ประชาชน) สุขสมบูรณ์ การทำให้ประชาชนพึ่งตนเอง ช่วยตนเองได้ในการแก้ไขปัญหาส่วนตัว และแก้ไขปัญหาส่วนรวมได้ รวมทั้งในการยังชีพตนเองหรือการมีงานทำ และยังประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นได้หลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

จากแนวคิดพื้นฐาน หลักการพัฒนาได้นำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

1. ยึดหลักความมีศักดิ์ศรี และศักยภาพของประชาชน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด และต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพที่จะใช้ความรู้ความสามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเองได้ จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิด วางแผน เพื่อแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นด้วยตัวของเขาเอง

2. ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน ยึดมั่นเป็นหลักการสำคัญว่าต้องสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ โดยการสร้างพลังชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ส่วนรัฐบาลจะช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และช่วยเหลือในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน

3. ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผลในกิจกรรม หรือ โครงการใด ๆ ที่จะทำในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงาน อันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องความเป็นเจ้าของโครงการ หรือกิจกรรม

4. ยึดหลักประชาธิปไตย ในการท างานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จะต้องเริ่มด้วยการพูดคุย ประชุม ปรึกษาหารือร่วมกัน คิดร่วมกัน ตัดสินใจ และทำร่วมกัน รวมถึงรับผิดชอบร่วมกัน ภายใต้วความช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จากลำดับขั้นของกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ด้วยแนวคิดหลักการพื้นฐานการพัฒนา หลักการพัฒนาชุมชน และการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของหลาย ๆ ชุมชนท้องถิ่นจากอดีต ถึงปัจจุบัน ทำให้หลาย ๆ ชุมชนเกิดการพัฒนาทั้งที่เกิดจากชุมชนเอง และความร่วมมือจากภาครัฐ ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และประชาชนในชุมชนท้องถิ่นอยู่ดีมีสุข มีความมั่นคงในชีวิตในขณะเดียวกัน ในบางชุมชนท้องถิ่นกลับต้องพบกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนกระบวนการการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ ด้วยมูลเหตุประการต่าง ๆ ดังนี้

1. บริบทของชุมชนเมือง หรือกิ่งเมือง อันมีความหลากหลายของระบบทางสังคมหรือพหุสังคม ทำให้กระบวนการการพัฒนาเป็นไปอย่างล่าช้า ซึ่งแตกต่างจากระบบสังคมที่มีความเป็นเอกภาพที่สามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว

2. วัฒนธรรมประชาธิปไตยที่เบ่งบาน ประกอบกับสื่อสารสนเทศที่ก้าวล้ำทำให้ประชาชนเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเท่าทันกัน กลับก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในสังคม เช่น สื่อเหลือง สื่อแดง หรือหน้ากากขาว ซึ่งส่งผลต่อกระบวนการพัฒนาในทุกระดับ รวมทั้งในระดับท้องถิ่น

3. ขาดอิสระเชิงอำนาจระหว่างราชการส่วนกลางกับท้องถิ่น อันผุดพวยไปจากหลักการกระจายอำนาจ ที่จะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหารราชการท้องถิ่นเอง

4. ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ในกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันรับผิดชอบ ดังนั้น ท่ามกลางกระแสสังคมโลกเปลี่ยนแปลงเร็ว เพราะความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สภาพสังคมไทยก็ปรับตัวและเปลี่ยนแปลงเร็วตามไปด้วย กระบวนการการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ควรที่จะปรับตัวให้ทันยุคทันเหตุการณ์และเปิดโลกทรรศน์ให้กว้างขึ้นในประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

4.1 ผู้จัดการชุมชนหรือสังคม หมายถึง ภาคการเมืองการปกครองซึ่งเป็นผู้นำสังคม ภาคราชการ องค์กรต่าง ๆ จำต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิด กล่าวคือ ภาคการเมืองการปกครอง ต้องคิดในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาคุณภาพ บิดความสามารถ มีความจริงใจ ซื่อสัตย์สุจริต โดยเอาผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง คุประชาชนให้ออก และรู้จักรับฟังประชาชนภาคราชการ จะต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างจากแนวตั้ง (Vertical) มาเป็นโครงสร้างแบบแนวนอนหรือแนวราบ (Horizontal) และจะต้องเปลี่ยนจากการสั่งการ คิดแทนประชาชน มาเป็นการส่งเสริม สนับสนุน และรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ให้โอกาสประชาชนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเอง

4.2 บริบทอันหลากหลาย เช่น ระบบเศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข และสวัสดิการสังคม เป็นต้น นอกจากต้องมีความเสมอภาคทั่ว ถึง และเท่าเทียม ในเรื่องของโอกาสแล้ว ต้องมี

คุณภาพด้วย ระบบเศรษฐกิจ ควรเป็นเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง บนรากฐานศักยภาพแต่ละชุมชน ผลิตเพื่อบริโภคเองเป็นหลัก เหลือจึงจำหน่ายแจกการศึกษา เน้นคุณภาพ คิดเป็น มีทักษะปฏิบัติ ได้จริง ทั้งทักษะอาชีพและทักษะชีวิต มีจิตวิญญาณของการเรียนรู้และพัฒนาตนเองตลอดชีวิต และมีความเสมอภาค มีความเท่าเทียมในโอกาสการสาธารณสุข ที่เน้นการป้องกันและสร้างสุขภาพ นำ การซ่อมสุขภาพ มีการบริการที่สะดวก รวดเร็ว และมีคุณภาพสวัสดิการสังคม มีการกระจาย รูปแบบให้หลากหลายมากขึ้น ไม่ใช่เพียงเรื่องของการเจ็บป่วย เรื่องการประกันชีวิตการประกันภัย เรื่องการฌาปนกิจ หรืออื่นใดที่มีอยู่ในสังคมไทยขณะนี้เท่านั้น และส่งเสริม สนับสนุน ให้ชุมชน ท้องถิ่นจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อดูแลคนในชุมชนด้วยตนเอง

4.3 ประชาชนและชุมชน เวลานี้ประชาชนและชุมชนก็ต้องปรับตัวเองด้วย และเป็น โอกาสที่จะปรับตัวเองได้ เพราะทุกฝ่ายเริ่มเห็นความสำคัญและพุ่งเป้าการพัฒนาไปที่ประชาชน และชุมชน

4.3.1 การเรียนรู้ ประชาชนและชุมชนต้องเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง คือ จะต้องเพิ่ม ทักษะและความสามารถให้ตนเอง โดยเฉพาะทักษะและความสามารถในการอาชีพ

4.3.2 ความคิดพึ่งตนเองเป็นหลัก

4.3.3 เป้าหมายชีวิตหรือเป้าหมายชุมชน การมีสุขภาพที่ดีเป็นเป้าหมายสูงสุด คือ ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนและชุมชนต้องปรับเปลี่ยนเป้าหมายชีวิตให้ถูกทิศทาง

4.3.4 การจัดการ จะต้องมองตนเอง (ทั้งประชาชนและชุมชน) ในเชิง บูรณาการ ทั้งหมด (Holistic) และมองให้ครบถ้วน มนุษย์มีความสัมพันธ์ทั้งร่างกายและจิตใจ อวัยวะทุกส่วน ถ้าเกิดเหตุที่ใดก็จะกระทบทั้งหมด และมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้ง ระบบจะแยกส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ เกิดเหตุที่ส่วนใดก็กระทบกระเทือนกันทั้งระบบ การจัดการจึง ต้องจัดการให้ดีทุกภาคส่วนและทุกระบบ และประชาชนหรือชุมชนจะต้องจัดการด้วยตนเองเป็น หลัก

สรุป การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จะเดินหน้าหรือก้าวไปในทิศทางใด จะต้องม ีองค์ประกอบที่สำคัญ ด้วยแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น หลักการพัฒนา กระบวนการ ขับเคลื่อนการพัฒนา โดยมีกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม และรวมทั้งภาวการณ์เปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดการพลวัตตลอดเวลาเป็นตัวแปร

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ในชุมชน

ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ (2542) ชุมชนสามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัวยุ และชุมชน ได้ อย่างบูรณาการ หรือเสริมสร้างพลังให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง กระบวนการ เรียนรู้ในชุมชน จึงเป็นแนวทางให้สมาชิกในชุมชนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้

ปรัชญาแนวคิด

1. มนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูง สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ การเรียนรู้ นอกจากจะสร้างสรรค์ภูมิปัญญาให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องแล้ว ยัง ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและความปิติแก่ผู้เรียนรู้อีกด้วย

2. การปฏิรูปการศึกษาควรมุ่งเน้นการแก้ปัญหาคความทุกข์ยากให้แก่คนส่วนใหญ่ของ ประเทศ โดยกระจายการเรียนรู้ออกจากสถานศึกษาไปสู่ชุมชน หรือคืนการศึกษาให้ชุมชน เพื่อให้ การเรียนรู้ตอบสนองความต้องการของชุมชน และทำให้เกิดการสะสมองค์ความรู้ในท้องถิ่น ซึ่ง จะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและนำไปสู่การปฏิรูปการเรียนการสอนใน สถานศึกษา ทั้งยังช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนและสถานศึกษา ต่างฝ่ายต่างช่วย เสริมสร้างความเข้มแข็งซึ่งกันและกัน กล่าวคือนักเรียน ครู และชุมชน อยู่ในกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกัน เป็นทั้งผู้สอนและผู้เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน

3. บุคคลและชุมชนมีความหลากหลายทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การนำรูปแบบการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จในชุมชนหนึ่ง ไปใช้ ในอีกชุมชนหนึ่ง หรือการวางแผนจากส่วนกลางแล้วนำไปให้ชุมชนท้องถิ่นปฏิบัติ จึงมักประสบ ความล้มเหลว นอกจากนี้ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกชุมชนยังเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จึงต้อง พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่ เปลี่ยนแปลงไป

4. เป้าหมายการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน คือ เพื่อสร้างปัญญาให้คนในชุมชน สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัวยุ และชุมชน ได้อย่างบูรณาการ หรือเพิ่มเสริมสร้างพลังให้คนใน ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้มากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการ เชื่อมต่อประสบการณ์ระหว่างบุคคลและชุมชน โดยผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายการเรียนรู้

5. การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนให้มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณา การนั้น มีสาระและขอบเขตกว้างขวาง โดยเฉพาะการเลี้ยงชีพของคนในชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัย ความร่วมมือร่วมใจจากทุกส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อาทิ นักวิชาการ สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน นักธุรกิจองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน

๔๗๗ การเรียนรู้ในชุมชนจึงมิได้เกี่ยวข้องกับบุคลากรทางการศึกษาเท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย

6. การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนควรนำไปสู่วัตถุประสงค์หลายๆ ประการพร้อมกันๆ กัน เช่น เพื่อสืบค้นผู้นำจิตวิญญาณ สร้างความเข้าใจร่วมกัน สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ ปลุกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงาม เกิดความเอื้ออาทร สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ (วิธีคิดและวิธีทำงาน) ทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน ได้แนวทาง วิธีการ และแผนงานการแก้ปัญหา ได้เริ่มทดลองปฏิบัติ ได้โจทย์วิจัย เกิดการระดมองค์ความรู้ในท้องถิ่น ใ้้องค์ความรู้ใหม่ และขยายผลผ่านการสรุปทบทวนร่วมกัน ได้หลักสูตรท้องถิ่นและนำไปสู่การปฏิบัติการเรียนการสอน ชุมชนมีโอกาสรู้และจัดการร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟู

ดังนั้น ควรเร่งทำการวิจัยและพัฒนาปรัชญาแนวคิด ยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนที่มีคุณภาพ เพื่อให้ชุมชนนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง

ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน มี 5 ขั้นตอน โดยเริ่มจาก “รวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปทบทวน และร่วมรับผลจากการกระทำ” ถ้าวางจรแห่งการเรียนรู้ของชุมชนใดหมุนได้เร็วหรือมีพลังสูง แสดงว่าชุมชนนั้นมีพลังการเรียนรู้สูง

1. รวมคน ถึงแม้ว่าการจัดการเรียนรู้ต้องยึดหลักว่าทุกคนในชุมชนมีความสำคัญเท่าเทียมกันแต่ในทางปฏิบัติ การจัดการเรียนรู้ในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และทรงพลัง ต้องเริ่มต้นจากการรวมคนในชุมชนขึ้นเป็นองค์กรชุมชน เพื่อเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ของตนเองกับครอบครัว ชุมชน และสังคม ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การจัดการ การประกอบอาชีพ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

การรวมคนมีวัตถุประสงค์เพื่อรวม “พลังใจ” เป็นการเสริมใจซึ่งกันและกัน สมาชิกมีความสนใจและมี วัตถุประสงค์ร่วมกัน ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น เกิดความรัก ความสามัคคี และความเอื้ออาทร องค์กรชุมชนที่มีสมาชิกหลากหลาย ทั้งเพศ วัย และอาชีพ ถ้าปรึกษาหารืออย่างต่อเนื่อง องค์กรชุมชนนั้นย่อมมีความเข้มแข็ง

จำนวนองค์กรในชุมชนจะมีเท่าใดก็ได้ คน ๆ หนึ่งอาจเป็นสมาชิกหลายองค์กร เช่น เป็นทั้งสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ และกลุ่มป่าชุมชน เป็นต้น ถ้ามีจำนวนองค์กร

ในชุมชนมาก แสดงว่าชุมชนนั้นเข้มแข็ง เพราะมีจำนวนผู้นำมาก ทำให้เกิดกลุ่มผู้นำติดตามมา ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่สุดของชุมชน

เพื่อกระตุ้นให้เกิดการระดมทุนทางสังคมจากภายในชุมชน ควรสร้างกิจกรรมที่ทุกคนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น การออมทรัพย์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูประเพณีพื้นบ้านและประวัติศาสตร์หมู่บ้าน เป็นต้น หรือทำให้เกิดการเชื่อมต่อองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนเข้าด้วยกัน เช่น กลุ่มป่าชุมชน-กลุ่มสมุนไพร กลุ่มออมทรัพย์-กลุ่มแปรรูปอาหาร และกลุ่มวัฒนธรรม-วัด-โรงเรียน เป็นต้น

การเชื่อมต่อองค์กรในชุมชนกับองค์กรภายนอกเป็นการระดมทุนทางสังคมจากภายนอกชุมชน ซึ่งมีความสำคัญกว่าการระดมเงินทุน เนื่องจากแต่ละองค์กรมีศักยภาพ (จุดแข็ง) ที่แตกต่างกัน ถ้าองค์กรชุมชนใดสามารถเชื่อมต่อกับองค์กรภายนอกได้ เช่น กลุ่มป่าชุมชน-กลุ่มสมุนไพร-คณะวนศาสตร์ กลุ่มออมทรัพย์-กลุ่มแปรรูปอาหาร-กรมส่งเสริมการเกษตร-สหกรณ์เลมอนฟาร์ม หรือกลุ่มวัฒนธรรม-วัด-โรงเรียน-สวช-สถาบันราชภัฏช่วยให้อายุยืนยาวให้ทุกฝ่ายมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพราะต่างฝ่ายก็มีศักยภาพที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กันและกัน

การรวมคนเป็นกลุ่มและการเชื่อมต่อองค์กรเป็นเครือข่ายสามารถกระทำได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในแต่ละท้องถิ่น วิธีที่ได้รับความนิยมได้แก่ การจัดเวที อาจเรียกว่าเวทีชาวบ้าน หรือเวทีประชาคม เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคม แล้วนำประเด็นที่ชุมชนให้ความสนใจมาเป็นเครื่องมือในการรวมคนและการสืบค้นผู้นำ จิตวิญญาณ เช่น การเลี้ยงชีพ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสุขภาพ การรักษาสุขภาพ พิธีกรรมและประเพณี คนตรีพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นต้น

เวทีหลายแห่งใช้ผู้นำในชุมชนเป็นเครื่องมือในการรวมคน อาจเป็นพระภิกษุ ครู หมอพื้นบ้าน ผู้นำจิตวิญญาณด้านพิธีกรรม หรือผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้นำเหล่านี้มักเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน อดกลั้น และมีจิตใจอาสาสมัคร

ในบางกรณี องค์กรจากภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนเข้าไปกระตุ้นให้คนในชุมชนรวมตัวกัน เช่น กรมการพัฒนาชุมชน และกรมส่งเสริมการเกษตร เข้าไปจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอาชีพ องค์กรพัฒนาเอกชนกระตุ้นให้รวมตัวกันเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนภาคธุรกิจที่มีบทบาทเด่นชัด ได้แก่ บริษัทบางจากฯ ที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมตัวกันทำธุรกิจค่าน้ำมัน เป็นต้น

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนใช้คนเป็นทั้งปัจจัยและเป้าหมายการเรียนรู้ ดังนั้นการรวมคนจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ถ้าใช้ความคิดเป็นเครื่องมือในการรวมคนจะสามารถรวม

พลังใจของผู้นำจิตวิญญาณได้เป็นอย่างดี ทำให้ได้คนที่มีความคุณภาพ มีพลัง และรวมตัวกันอย่างยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานในขั้นต่อ ๆ ไปประสบผลสำเร็จ

ถ้าการรวมคนใช้ผลประโยชน์เป็นตัวล่อ อาจได้คนจำนวนมากในระยะเวลาอันสั้น แต่จะได้เฉพาะกายไม่ได้ใจ และมักได้คนที่ไม่มีคุณภาพ เป็นการรวมคนที่ไม่มีความยั่งยืน ซึ่งเป็นวิธีการที่หน่วยงานของรัฐส่วนใหญ่นิยมใช้ ซึ่งทำให้ระบบคิดของชุมชนในการพึ่งตนเองถูกทำลาย

2. ร่วมคิด มีวัตถุประสงค์เพื่อระดม “พลังความคิด” ให้รู้แจ้งแทงตลอด โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมสมอง เพื่อระดมความคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ปรับกระบวนการทัศน์ สร้างวิสัยทัศน์ร่วม แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหาและโอกาสอย่างรอบด้าน จัดลำดับความสำคัญของปัญหา (เรียนรู้อะไร) กำหนดแนวทาง วิธีการ และแผนงานในการแก้ปัญหา (เรียนรู้อย่างไร เรียนรู้กับใคร เรียนรู้ที่ไหน)

3. ร่วมทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวม “พลังการจัดการ” ดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนด โดยใช้หลักสหกรณ์ ใช้การฝึกฝนจากการทดลองปฏิบัติ ใช้การปฏิบัติในพื้นที่จริง กิจกรรมจริง สถานการณ์จริง เสริมด้วยหลักการ ทฤษฎี เทคโนโลยี และระบบการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งการแบ่งบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบทางภาคีการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ย่อมทำให้การใช้ทรัพยากรเกิดประสิทธิผล

4. ร่วมสรุปบทเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง “พลังภูมิปัญญา” โดยเริ่มจากการประเมินตนเอง และประเมินผลงาน โดยผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเชื่อมต่อทักษะความรู้ และประสบการณ์ นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ขององค์กร จากนั้นเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ (เอกสาร วิทยุ โทรทัศน์) ไปสู่องค์กรชุมชนอื่น ๆ

5. ร่วมรับผลจากการกระทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง “พลังปิติ” โดยการยกย่อง ชื่นชม และให้กำลังใจคนที่เสียสละและทำงานให้กับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน ส่วนผลจากการกระทำอาจได้รับในมิติที่แตกต่างกัน เช่นสมาชิกองค์กรชุมชนได้รับผลทางด้านเศรษฐกิจ นักเรียนได้เรียนรู้ศักยภาพของท้องถิ่นซึ่งนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการปฏิรูปการเรียนการสอนในสถานศึกษา

จากเนื้อหาดังกล่าวสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ในชุมชน คือวิธีคิดและวิธีทำงาน เพื่อให้ทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน ได้แนวทาง วิธีการ และแผนงานการแก้ปัญหา ซึ่งจะสำเร็จลุล่วงได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน ร่วมแรงร่วมใจ เสียสละ เพื่อจะทำพหุชุมชนของตนไปสู่ชุมชนที่พัฒนาอย่างยั่งยืนสืบไป

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ศุภชัย ขาวะประภาส (2545) กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นกระบวนการมีความต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง มีขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมแต่ละขั้นตอน มีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา และประเด็นที่สอง คือ การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นการดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายของนโยบาย

วเรช จันทรศร (2549) กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง เป็นเรื่องของ การศึกษาว่า องค์กร บุคคล ที่รับผิดชอบสามารถนำและกระตุ้นให้ทรัพยากรทางการบริหาร ตลอดจนคนใดที่สำคัญที่ปฏิบัติงานให้บรรลุตามนโยบายที่ระบุไว้หรือไม่ เพียงใด การศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติที่มุ่งสนใจเฉพาะเรื่อง (Issues) มากกว่าการสร้างทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบเบ็ดเสร็จ

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2554) กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง ความพยายามที่จะตัดสินความสามารถในการรวบรวมคนและทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ คน เงิน สิ่งของ และการบริหารจัดการ และกระตุ้นบุคลากรปฏิบัติงานบรรลุตามวัตถุประสงค์

กล้า ทองขาว (2551) กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง การแสวงหาความรู้ ความเข้าใจ ปรากฏการณ์ที่เป็นจริงที่เกิดขึ้นในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อเป็นบทเรียน และพัฒนาแนวทางเพื่อสร้างกลยุทธ์ เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพและความสามารถขององค์กร และกลุ่มบุคคลที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ให้สามารถจัดการและประสานกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย รวมทั้งสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุผลสำเร็จของนโยบาย

ชรัส ปุณณิสสะ (2553) กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานของบุคคล กลุ่มบุคคลหรือองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวกับการนำทรัพยากรหรือปัจจัยทางการบริหารขององค์กร ไปดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ของนโยบายที่กำหนดไว้

กล่าวโดยสรุปของการนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการเป็นผลต่อเนื่องมาจาก ขั้นตอนการกำหนดนโยบาย โดยต้องอาศัยขององค์กรที่รับผิดชอบทำความเข้าใจหรือศึกษาว่า ทำอย่างไรองค์กรหรือบุคคลที่มีหน้าที่รับผิดชอบการปฏิบัติ จะสามารถนำและผลักดันให้ทรัพยากรการบริหารปฏิบัติงานเกิดผลสำเร็จได้ และสามารถประสานกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย รวมทั้งสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุผลสำเร็จของนโยบาย

ความสำคัญของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ (2549, หน้า 410 - 413) ได้อธิบายของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ความสำเร็จหรือล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติจะส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผู้ตัดสินใจนโยบาย ในกรณีที่การนำนโยบายไปปฏิบัติประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์ของนโยบาย จะส่งผลให้ผู้ตัดสินใจนโยบายได้รับความเชื่อถือศรัทธาจากประชาชน เพราะได้ทำการตัดสินใจเลือกนโยบายที่ถูกต้องและเลือกหน่วยปฏิบัติที่เหมาะสมซึ่งจะเป็นผลดีต่ออนาคตทางการเมืองของผู้ตัดสินใจนโยบายในทางตรงกันข้ามถ้าหากการนำนโยบายไปปฏิบัติประสบความสำเร็จล้มเหลว จะส่งผลให้ผู้ตัดสินใจนโยบายถูกตำหนิหรือวิพากษ์วิจารณ์ในทางลบจากประชาชน ทั้งต่อการตัดสินใจเลือกนโยบายที่ไม่เหมาะสม และความบกพร่องในการมอบหมายให้หน่วยปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมเป็นผู้รับผิดชอบ ถึงแม้ว่าการตัดสินใจเลือกนโยบายจะถูกต้อง แต่เมื่อการนำนโยบายไปปฏิบัติล้มเหลว ย่อมแสดงว่าผู้ตัดสินใจในฐานะผู้นำทางการเมืองที่ควบคุมกำกับดูแลหน่วยปฏิบัติมีการบกพร่องด้วยและจะต้องรับผิดชอบต่อความล้มเหลวทั้งหมดที่เกิดขึ้นปรากฏการณ์นี้จะส่งผลกระทบต่ออนาคตทางการเมืองของผู้ตัดสินใจนโยบายโดยตรง

2. ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติจะส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่การนำนโยบายไปปฏิบัติประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์ จะทำให้ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายได้รับการแก้ไขด้วยดี กลุ่มเป้าหมายจะมีความพอใจต่อผลงานของผู้ตัดสินใจนโยบายหรือรัฐบาลที่เป็นผู้รับผิดชอบ ในทางตรงกันข้ามถ้าการนำนโยบายไปปฏิบัติประสบความสำเร็จล้มเหลว ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายจะไม่ได้มีการแก้ไข กลุ่มเป้าหมายจะยังคงเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งรัดหามาตรการใหม่ในการแก้ไขต่อไป และสภาพปัญหาอาจจะยิ่งทวีคูณความรุนแรงขึ้น ทำให้การแก้ไขต้องใช้เวลาและต้นทุนสูงขึ้นด้วย และทำให้กลุ่มเป้าหมายขาดความเชื่อถือศรัทธาต่อรัฐบาล ทำให้แนวทางการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลยุ่งยากมากขึ้น

3. ความสำเร็จหรือล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติจะส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อหน่วยปฏิบัติ ในกรณีที่การนำนโยบายไปปฏิบัติประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์ หน่วยปฏิบัติจะได้รับความเชื่อถือและความไว้วางใจทั้งจากผู้กำหนดนโยบายและกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นหน่วยปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ซึ่งผู้กำหนดนโยบายอาจให้รางวัลตอบแทนเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ ในทางตรงกันข้ามถ้าหากการนำนโยบายไปปฏิบัติประสบความสำเร็จล้มเหลว หน่วยปฏิบัติจะถูกตำหนิทั้งจากผู้กำหนดนโยบายและกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องว่าทำงานอย่างไรประสิทธิภาพ ซึ่งอาจทำให้ผู้รับผิดชอบหน่วยปฏิบัติต้องถูกลงโทษหรือมิได้รับการพิจารณาความดีความชอบก็ได้

4. ความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากร เนื่องจากประเทศทุกประเทศมีทรัพยากรจำกัด ดังนั้น การนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์ แสดงว่าการใช้ทรัพยากรมีความคุ้มค่าเพราะสามารถแก้ไขปัญหาของกลุ่มเป้าหมายหรือของสังคมอย่างได้ผล

5. ความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศ การนำนโยบายไปปฏิบัติมีความสำคัญต่อ ความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศอย่างยิ่ง เพราะถ้าหากการนำนโยบายไปปฏิบัติตามแผนงาน และโครงการพัฒนาต่าง ๆ ประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ จะส่งผลให้การพัฒนา ประเทศบรรลุเป้าหมายเพื่อความก้าวหน้าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีความ กินดีอยู่ดีและมีความสุข ในทางตรงกันข้าม ถ้าการนำนโยบายไปปฏิบัติประสบความล้มเหลวใน แผนงานและโครงการพัฒนาต่าง ๆ ด้วยทำให้การพัฒนาประเทศไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ปัญหา ของประชาชนจะไม่ได้รับการแก้ไขและสภาพปัญหาอาจทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ทำให้การแก้ไข ยากลำบากมากขึ้นด้วย

องค์กรและผู้เกี่ยวข้องในการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

มยุรี อนุมานราชชน (2549, หน้า 229) อธิบายถึง องค์กรและผู้เกี่ยวข้องในการนำ นโยบายสาธารณะไปปฏิบัติไว้ว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นเรื่องสลับซับซ้อน เนื่องมาจาก องค์กรและผู้เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติหลายฝ่าย ซึ่งล้วนมีความคาดหวัง ผลประโยชน์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ต้องเข้ามาปฏิบัติงานร่วมกัน และปฏิสัมพันธ์กันระดับใด ระดับหนึ่ง ด้วยบทบาทและอิทธิพลที่มีการนำนโยบายไปปฏิบัติมากน้อยแตกต่างกันไป ซึ่ง วรเดช จันทรศร (2540, หน้า 9) กล่าวไว้ว่า แม้จะมีองค์กรและผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายในการนำนโยบาย สาธารณะไปปฏิบัติก็ตาม แต่ก็ไม่มีใครสามารถควบคุมแลหรือทิศทางของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ได้ด้วยตนเองทั้งหมด

มยุรี อนุมานราชชน (2549, หน้า 229 - 231) อธิบายถึง องค์กรผู้เกี่ยวข้องในการนำ นโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ ได้แก่ ฝ่ายการเมือง ระบบราชการ ข้าราชการ ผู้รับบริการหรือผู้ได้รับ ผลจากนโยบาย ดังนี้

ฝ่ายการเมือง

ฝ่ายการเมือง ได้แก่ รัฐสภาและรัฐมนตรี จะทำหน้าที่กำหนดขอบเขตการนำนโยบายไป ปฏิบัติในลักษณะของกฎหมาย มติคณะรัฐมนตรี กฎกระทรวง ระเบียบข้อบังคับ เพื่อเป็นแนวทาง ในการปฏิบัติ รวมทั้งการกำหนดนโยบายจัดสรรงบประมาณ พิจารณางานที่มีสมรรถนะที่จะ เป็นผู้รับผิดชอบการนำนโยบายไปปฏิบัติ ตลอดจนพิจารณาปรับปรุง สนับสนุน ยุตินโยบาย เมื่อได้ มีการนำนโยบายนั้น ๆ ไปดำเนินการเป็นระยะเวลาหนึ่ง

สำหรับคณะรัฐมนตรีของไทย ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีเจ้ากระทรวงต่าง ๆ โดยรัฐมนตรีริเริ่มนโยบายผ่านคณะรัฐมนตรีเพื่อนำไปประกาศเป็นมติคณะรัฐมนตรี หลังจากนั้นจึงมอบหมายความรับผิดชอบให้หน่วยงานในกำกับ หรือมอบความรับผิดชอบแก่กระทรวงอื่นที่เกี่ยวข้อง

อาจกล่าวได้ว่าบทบาทของฝ่ายการเมืองมีความสำคัญมากในกระบวนการของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ นโยบายใดที่ได้รับความเห็นชอบ ดูแล เอาใจใส่ ติดตามผลอย่างต่อเนื่องจากฝ่ายการเมือง หน่วยงานต่าง ๆ ก็จะทำให้ความสนใจและให้ลำดับความสำคัญในการนำไปปฏิบัติมากเป็นพิเศษ ซึ่งจะมีผลทำให้การนำไปปฏิบัติมีโอกาสประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น (วรเดช จันทรศร, 2543, หน้า 19)

ระบบราชการ

ระบบราชการ ได้แก่ หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ กล่าวไว้ว่า ระบบราชการมีความสำคัญที่สุด ทั้งในกระบวนการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ ระบบราชการสามารถครอบงำฝ่ายการเมืองได้ เพราะระบบราชการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ และป้อนข้อมูลให้แก่ฝ่ายการเมือง การที่ข้าราชการมีความชำนาญ และอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ทางการบริหารงาน โดยเฉพาะมีหน้าที่กำหนดแผนงานโครงการต่าง ๆ

เนื่องจากระบบราชการผูกขาดการให้บริการสาธารณะ และมีความได้เปรียบภาคเอกชนที่ไม่มีคู่แข่งในการดำเนินงาน จึงไม่ประสบปัญหาล้มละลายหรือขาดทุนการดำเนินงาน แต่อาจมีหนี้สาธารณะเกิดขึ้นได้เมื่อบริหารงานผิดพลาด

โดยทั่วไป นโยบายที่มีผลกระทบต่อผลประโยชน์และความอยู่รอดของระบบราชการ จะส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากระบบราชการมีอำนาจมากและควบคุมได้ยาก โดยปกติระบบราชการจะเลือกเฉพาะนโยบายที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเองเพื่อนำไปปฏิบัติ ขณะมีการนำนโยบายไปปฏิบัติหน่วยงานอาจจะไม่ร่วมมือหรือประสานกัน ทั้ง ๆ ที่เห็นด้วยกับวัตถุประสงค์/เป้าหมายของนโยบาย นอกจากนี้อาจมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งเกี่ยวกับวิธีการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์/เป้าหมาย ทั้งนี้เนื่องจากผลประโยชน์ วัตถุประสงค์ และค่านิยมของหน่วยงานแตกต่างกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความร่วมมือของระบบราชการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ข้าราชการ

ข้าราชการ ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงาน ผู้บริหารโครงการ ผู้ให้บริการติดตามโครงการหรือข้าราชการระดับล่าง บุคคลเหล่านี้ต่างมีแรงจูงใจ เป้าหมาย ค่านิยม หน้าที่และความรับผิดชอบต่างกัน มีผลทำให้พฤติกรรมในการนำนโยบายไปปฏิบัติแตกต่างกัน คือ ผู้บริหารระดับสูง ต้องให้การสนับสนุนและผูกพันกับนโยบายที่ตนรับผิดชอบ ส่วนผู้บริหารโครงการ คือ

ผู้นำของข้าราชการ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงาน โครงการให้สัมฤทธิ์ผล ขณะที่ผู้ให้บริการตามโครงการหรือข้าราชการระดับล่าง ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับบริการ โดยผู้ให้บริการตามโครงการมีอิสระ/อำนาจ/วิจารณญาณ (discretion) ในการตัดสินใจที่ผู้บริหารระดับสูงควบคุมไม่ได้ โดยเฉพาะเมื่อมีการตีความ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติของนโยบายในลักษณะที่แตกต่างกันไป

ดังนั้น หากวัตถุประสงค์ของนโยบาย/แผนงาน/โครงการมีความไม่ชัดเจนหรือวัตถุประสงค์นั้นมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของข้าราชการ/หน่วยงานของตน อาจทำให้ข้าราชการหลีกเลี่ยง เพิกเฉยหรือตีความวัตถุประสงค์ใหม่ในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้ นอกจากนี้ข้าราชการยังสามารถบิดเบือนและไม่เปิดเผยข้อมูลที่ควรให้ผู้รับบริการได้รับทราบ และสามารถสกัดกั้นข้อมูล ความต้องการ และข้อเสนอของผู้บริหาร โครงการ เพื่อไม่ให้ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานได้รับทราบ

ผู้รับบริการหรือผู้ได้รับผลจากนโยบาย

ผู้รับบริการหรือผู้ได้รับผลจากนโยบาย ได้แก่ ผู้รับบริการ ผู้ได้รับผลประโยชน์ ทั้งระดับบุคคล กลุ่ม องค์กรภาคเอกชน และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งอาจรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอิทธิพลเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากนักการเมืองหรือข้าราชการ โดยเจรจาต่อรอง และประสานประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่ง วรเดช จันทรส (2543, หน้า 33) ได้กล่าวไว้ว่า หากผู้รับบริการหรือผู้ได้รับผลจากนโยบาย มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม จะมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อผู้นำนโยบายไปปฏิบัติอย่างมาก

ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ

มยุรี อนุมานราชชน (2549, หน้า 227 - 229) ได้อธิบายถึงกระบวนการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติไว้ว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนในระดับมหภาค (Macro) และขั้นตอนในระดับจุลภาค (Micro) ดังนี้

รัฐบาลส่วนใหญ่มักเน้นรูปแบบการใช้อำนาจอธิปไตยแบบรวมอำนาจ การนำนโยบายไปปฏิบัติจึงเป็นการรวมอำนาจรัฐไว้ที่หน่วยงานระดับชาติ หรือระดับมหภาค ซึ่งมีบทบาทเป็นผู้ควบคุมแปลงนโยบายเป็นแนวทาง/แผนงาน/โครงการ โดยใช้องค์กรขนาดใหญ่หรือองค์กรแบบราชการซึ่งมีสายบังคับบัญชาหลายขั้นตอน แบ่งอำนาจลดหลั่นกันลงไป แต่การควบคุมและการตัดสินใจอยู่ที่หน่วยงานระดับชาติ

การแปลงนโยบายไปสู่ภาคปฏิบัติในระดับมหภาค ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนแปลงนโยบายให้เป็นแนวทาง/แผนงาน/โครงการ

เมื่อฝ่ายการเมืองระดับชาติ ได้แก่ รัฐสภา และคณะรัฐมนตรีได้กำหนดขอบเขตการนำนโยบายไปปฏิบัติลักษณะของกฎหมายมติคณะรัฐมนตรี กฎกระทรวงและระเบียบหรือข้อบังคับสำหรับเป็นแนวทางการนำนโยบายไปปฏิบัติแล้วจะมีการจัดสรรงบประมาณให้แก่แนวทาง/แผนงานโครงการ พร้อมทั้งพิจารณาหน่วยงานที่รับผิดชอบซึ่งได้แก่ กระทรวงและกรมในส่วนกลาง จะทำหน้าที่แปลงนโยบายนั้นออกมาให้หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นนำไปปฏิบัติ

การแปลงนโยบายให้เป็นแผนงานหรือโครงการเพื่อนำไปปฏิบัติ จะสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของผู้กำหนดนโยบาย และสนองตอบต่อประเด็นปัญหาที่ทำให้เกิดนโยบายก่อตัวขึ้น ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติควรหลีกเลี่ยงเงื่อนไขหรือสภาพการณ์ต่อไปนี้

1. นโยบายที่มีวัตถุประสงค์ที่คลุมเครือไม่เฉพาะเจาะจง ทำให้ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติสามารถใช้ดุลยพินิจมาก
2. วัตถุประสงค์นโยบายมีหลายประการและขัดแย้งกัน รวมทั้งยากที่จะลำดับความสำคัญก่อนหลัง
3. ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของนโยบายของหน่วยงานที่รับผิดชอบนำนโยบายไปปฏิบัติไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของผู้กำหนดนโยบาย
4. การขาดความร่วมมือและความจริงที่มีต่อนโยบายของหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย ความรับผิดชอบให้นำนโยบายไปปฏิบัติ

2. ขั้นตอนการยอมรับแนวทาง/แผนงาน/โครงการ

เมื่อหน่วยงานส่วนกลางได้ทำการแปลงนโยบายออกเป็น แนวทาง/แผนงาน/โครงการแล้วหน่วยงานส่วนกลางต้องทำให้หน่วยงานระดับรองลงมาทั้งหน่วยงานระดับภูมิภาคและท้องถิ่นยอมรับแนวทาง/แผนงาน/โครงการแล้วนำไปปฏิบัติ โดยหน่วยงานส่วนกลางต้องเข้าใจลักษณะของหน่วยงานในระดับท้องถิ่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของท้องถิ่น และจัดสรรผลประโยชน์แก่หน่วยงานส่วนท้องถิ่น ที่กระตุ้นให้เกิดการยอมรับนโยบายเพื่อนำไปปฏิบัติ

ลักษณะของหน่วยงานในระดับท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการยอมรับแนวทาง แผนงานหรือโครงการ กล่าวคือ หน่วยงานมีความพร้อมด้านกำลังคนและทรัพยากรอื่น ๆ อยู่แล้ว หน่วยงานมีขนาดเล็กซึ่งประกอบด้วยลำดับชั้นของการบังคับบัญชาที่สั้น และผู้ใต้บังคับบัญชามีจำนวนน้อย ผู้บริหารหน่วยงานมีภาวะผู้นำ การติดต่อสื่อสารเป็นแบบเปิดเผย และความสัมพันธ์กับหน่วยงานที่กำหนดนโยบายเป็นแบบไม่ทางการ เหล่านี้ส่งผลอย่างมากต่อการยอมรับแนวทาง/แผนงาน/โครงการ และทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติประสบความสำเร็จ (Edward, 1984)

ขั้นตอนระดับจุลภาค

เมื่อหน่วยงานระดับภูมิภาคและท้องถิ่นยอมรับแนวทาง/แผนงาน/โครงการ และนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยดำเนินการปรับเปลี่ยนแนวทางที่หน่วยงานส่วนกลางกำหนดมาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น และวิธีการปฏิบัติงานของหน่วยงานของตน หรืออาจปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงานหน่วยงานต้องสอดคล้องกับนโยบายที่ส่วนกลางกำหนด ขั้นตอนระดับจุลภาคประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนระดมพลัง เมื่อหน่วยงานยอมรับแนวทาง/แผนงาน/โครงการ จากส่วนกลางมีความเหมาะสม ตรงกับวัตถุประสงค์และหน้าที่หลักของหน่วยงานหรือสนองต่อความต้องการและปัญหาของท้องถิ่นก็ต้องหาความสนับสนุนจากสมาชิกในหน่วยงาน บุคคลสำคัญและองค์กรอื่นในท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันกำหนดแผนงานหรือโครงการท้องถิ่น

2. ขั้นการปฏิบัติ อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการปฏิบัติงานของสมาชิกในหน่วยงานให้เข้ากับแผนงานหรือโครงการ หรือปรับแผนงานหรือโครงการให้เข้ากับพฤติกรรมการปฏิบัติของสมาชิกในหน่วยงาน

3. ขั้นตอนการสร้างความเป็นปึกแผ่น/ความต่อเนื่อง แนวทางของนโยบายจะถูกปรับเปลี่ยนและได้รับการยอมรับเป็นหน้าที่ประจำวันของผู้ปฏิบัติงานเต็มที่จะดำเนินงานตามนโยบายในลักษณะของงานประจำ ในการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่กันนโยบายหรือสร้างความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานตามนโยบาย ผู้บริหารต้องใช้แนวคิดพัฒนาองค์กร การสร้างแรงจูงใจ การมีส่วนร่วม การจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานรู้สึกผูกพันและยอมรับโครงการ

สรุป การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ทั้งนี้ เพราะถึงแม้ว่านโยบายจะดีเลิศสักเพียงใด แต่เมื่อนำนโยบายไปปฏิบัติแล้วประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการนโยบายทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสียหายต่อประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข ซึ่งจะทำให้บุคคลเหล่านี้เสื่อมศรัทธาต่อผู้กำหนดนโยบาย และอาจมีผลทางลบต่ออนาคตทางการเมืองของผู้กำหนดนโยบายด้วย นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความสูญเสียต่อทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และการแก้ไขปรับปรุงนโยบายเพื่อนำไปปฏิบัติใหม่ จะยิ่งทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรมากขึ้น ดังนั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าประสงค์จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในบ้านบางเพ็ญ หมู่ที่ 3 อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ศึกษาได้รวบรวมประเด็นเนื้อหา เพื่อนำมาประกอบการอธิบายและตีความ สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ เป็นผู้ให้คำตอบถึงการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ รวมถึงปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

อรศุดา เจริญรัต (2546) ได้ศึกษาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงว่าภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนผ่านจากสังคมประเพณีเข้าสู่สังคมทันสมัยนั้น เศรษฐกิจพอเพียงสามารถดำรงอยู่และปรับตัวไปโดยเงื่อนไขปัจจัยและกระบวนการอย่างไร โดยได้กำหนดนิยามของขอบเขตเศรษฐกิจพอเพียงว่าประกอบด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจ 4 ประการ คือ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการจัดสรรผลผลิต ซึ่งผลการศึกษาพบว่าเงื่อนไขสำคัญที่สุดของการดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การที่ชุมชนหรือหมู่บ้านยังคงมีอำนาจในการควบคุมดูแลจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ของตนเอง อำนาจดังกล่าวนับเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การสร้างและพัฒนาระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพสำหรับการดำรงชีวิตด้านต่าง ๆ ในรูปแบบบรรทัดฐานที่ปรากฏอยู่ในจารีตประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ หรือพิธีกรรมของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผลเชื่อมโยงจากอิทธิพลของโลกทัศน์และระบบคุณค่าของชุมชน ปัจจัยดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจพอเพียงสามารถปรับตัวไปตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนผ่านจากสังคมประเพณีเข้าสู่สังคมทันสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากงานศึกษาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำเงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงคือ การที่ชุมชนหรือหมู่บ้านยังคงมีอำนาจในการควบคุมดูแลจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ของตนเอง เพื่อประกอบเป็นข้อเสนอแนะในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

อภิชัย พันธเสน และคณะ (2549) การศึกษาวิจัยเรื่องการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนของการประเมินสถานะขององค์ความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงระดับแนวคิด ด้วยการสังเคราะห์เนื้อหาภายใต้กรอบญาณวิทยาบูรณาการศาสตร์ สรุปประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสแนวคิดการพัฒนาทางสังคมส่งผลต่อชีวิตและระบบนิเวศ อาทิ ด้านวัฒนธรรม ชุมชน เครือข่ายเกษตรกรรม พุทธเกษตร เกสรผสมผสาน ตลอดจนการเกิดขึ้นของชุมชนในอุดมการณ์ศาสนา เพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากเศรษฐกิจระบบทุนนิยม กลุ่มแนวคิด ทางเลือกในการพัฒนา จึงนำไปสู่การกล่าวถึงเศรษฐกิจ

พอเพียงในฐานะ วัฒนธรรมทวนกระแส เศรษฐกิจระบบทุนจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับคุณธรรม และศีลธรรม แต่จะมุ่งเน้นหลักการไม่โลภและกระจายความเสี่ยง การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับ เศรษฐกิจพอเพียงต้องดำเนินการควบคู่ไปกับบริบททางสังคม รวมถึงแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) ความรู้และแนวคิดที่ปรากฏในงานวิจัยที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงครอบคลุมในมิติด้านการดำรง อยู่ของมนุษย์ การนำความรู้ทางเทคนิคหรือเรื่องศีลธรรม ความรู้ระดับอภิปรัชญา (Metaphysical Knowledge) หรือความรู้เชิงจิตวิญญาณ-จริยศาสตร์ (Spiritual-Ethical Knowledge) แนวคิดและวิถี ปฏิบัติ (Praxis) ของวัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านไทยดำรงอยู่ด้วยการสนับสนุนจากโลกทัศน์องค์รวม อันเป็นผลพวงของการตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างความรู้หลายประเภท เพื่อการรักษาดุลย ภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเชิงกายภาพ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดจนความรู้ที่นำพามนุษย์สู่ความมีอิสรภาพ ความรู้ที่เป็นองค์รวมเหล่านี้หลอมรวมวิถีการผลิต อุดมการณ์และสัมพันธภาพการผลิตเข้ากับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์กับสิ่งที่อยู่ ล้อมรอบมนุษย์ในทุกมิติ จนเป็นเนื้อเดียวกันและอาจเรียกได้ว่าเป็นศาสตร์แบบบูรณาการ (Integral Sciences) 3) การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย ยืนยันว่าความรู้ของชุมชนไทย ในภาคชนบทและ/หรือ ภาคเกษตร เรื่องความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงดำรงอยู่แล้วในวิถี ชีวิตชุมชนด้วยอุดมการณ์การผลิตของระบบทุนนิยม 4) ความรู้ ประสบการณ์และภูมิปัญญา ในการ ดำรงชีวิตของผู้คนในภาคการเกษตรหรือการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งพิงระบบนิเวศธรรมชาติและระบบ ความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมในฐานะปัจจัยในการผลิตที่มีความสอดคล้องกับปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากตั้งอยู่บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนหรือทำลายล้างระบบต่างๆ ที่ หล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ วิธีการผลิตและจารีตต่าง ๆ จึงสะท้อนการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การ ใช้หลักการกระจายความเสี่ยงในกิจกรรมการผลิต และพัฒนาสำนักกลุ่ม-ชุมชนเพื่อร่วมแรงในการ ผลิต การจัดการผลผลิตและการพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ถึงแม้ว่าในช่วง บางขณะชุมชนอาจพลังพลาดหรือล้มลุกคลุกคลาน เนื่องจากการรู้ไม่เท่าทันการรุกร้าของระบบคิด อุดมการณ์ทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยมสุดขั้วก็ยังสามารถปรับตัวปรับเปลี่ยนและดัดแปลงรูปแบบ การผลิตโดยมีสำนึกการสร้างความมั่นคงให้ฐานรากของชีวิตเข้มแข็งก่อนและที่สุดสามารถยืนอยู่ ท่ามกลางกิจกรรมการผลิตสองระบบโดยมีระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากการ ผลิตเพื่อการค้า และ 5) ข้อพบจากงานวิจัยชุด โครงการเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทยยืนยันตัวอย่างที่ เป็นรูปธรรมของการดำเนินชีวิตของประชาชนไทยในภาคการเกษตร/ภาคชนบทโดยยึดหลัก เศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นการคิดเรื่องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะทางเลือกในการพัฒนา จึงควรเริ่มต้นด้วยความจริงข้อนี้

งานวิจัยดังกล่าว ทำให้ทราบถึงองค์ความรู้ของเศรษฐกิจพอเพียงในมิติต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยสามารถยืนยันความสำคัญของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาของหมู่บ้าน ตำบล เป็นทางเลือกในการพัฒนาที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทยตั้งแต่อดีตสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

วาสนา ศรีนวลโย (2551) ศึกษาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข : กรณีศึกษาหมู่บ้านนากก หมู่ที่ 5 ตำบลฉลอง อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต จากการศึกษา พบว่า การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข มีกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ประกอบด้วย 1) การสืบทอดอาชีพ 2) การคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตแบบพอเพียง 3) การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน 4) รับนโยบายสู่แนวทางการปฏิบัติยังหมู่บ้าน 5) ประชุมชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข 3) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินงานฯ 7) สอบถามปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน 8) เขียนโครงการ 9) เสนอโครงการพิจารณาอนุมัติ 10) นำงบมาจัดสรรดำเนินตามโครงการที่เสนอ 11) การคัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบ สำหรับเงื่อนไขในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข มี 5 เงื่อนไข คือเงื่อนไขที่เป็นทุนเดิมของหมู่บ้านนากก และเงื่อนไขที่ได้รับใหม่จากการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อยู่ดี มีสุข ประกอบด้วย 1) เงื่อนไขบริบทเดิมหมู่บ้านหรือทุนเดิมของหมู่บ้าน ในการประกอบอาชีพที่เอื้อต่อการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข ประกอบด้วย (1) ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (2) ด้านเศรษฐกิจ (3) ด้านพลังชุมชนในการพัฒนา 2) เงื่อนไขด้านนโยบาย (1) การขานรับนโยบาย (2) การนำนโยบายสู่แนวทางการปฏิบัติ 3) เงื่อนไขด้านงบประมาณ มี 3 องค์ประกอบใหญ่ๆ คือ (1) เงินกองทุนหมู่บ้าน (2) งบประมาณจากนโยบายขับเคลื่อนตามยุทธศาสตร์ อยู่ดีมีสุข และ (3) เงินสนับสนุนอื่น ๆ เงื่อนไขจากคนประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม คือ (1) แกนนำหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการ กลุ่มต่าง ๆ ของหมู่บ้าน) (2) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ (3) ชาวบ้านหมู่บ้านนากก ส่วน เงื่อนไขด้านความรู้ประกอบด้วย (1) ความรู้ดั้งเดิมหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (2) ความรู้ประยุกต์ในส่วนผลกระทบจากการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) ผลกระทบด้านอาชีพและการจ้างงาน 2) เกิดการรวมกลุ่ม 3) ผลกระทบด้านรายได้ 4) เกิดระบบการดำเนินงานในหมู่บ้าน 5) เกิดศูนย์เรียนรู้หมู่บ้าน 6) เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 7) เกิดการเอื้ออารีต่อกัน

สุวัฏ ดวงแสนพุด (2550) ศึกษาวิจัยเรื่องความคิดเห็นที่มีต่อการปฏิบัติตามแนวทางการกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือนของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดอุดรธานี ใน 6 ด้าน ประกอบด้วยกิจกรรมการลดรายจ่าย กิจกรรมการเพิ่มรายได้ กิจกรรมการออม กิจกรรมการดำรงชีวิต กิจกรรมการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการเอื้ออาทร

แบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพส่วนบุคคล ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทักษะคติเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง กับการปฏิบัติตามแนวทางกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นที่มีต่อการปฏิบัติตามแนวทางกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำชุมชน 6 ด้าน ซึ่งก็คือเกณฑ์ 6X2 (กิจกรรมตัวชี้วัด 6X2) ในการรับรู้ข่าวสารและแรงจูงใจในการปฏิบัติตามแนวทางกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 62.2 เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับเศรษฐกิจพอเพียง

จากผลการศึกษาของผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้ในงานของตนเพื่อยืนยันข้อมูลด้านความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อการปฏิบัติตามแนวกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง 6 ด้าน เกณฑ์ 6X2 (กิจกรรมตัวชี้วัด 6X2) โดยส่วนใหญ่มีทัศนคติที่เห็นด้วยกับเศรษฐกิจพอเพียง

สรุบทจ จันสุข (2552) การศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดพฤติกรรมดำรงชีวิตด้วยความพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีการสร้างภูมิคุ้มกันภัยที่ดี โดยมีขั้นตอนการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวชี้วัดหลักแต่ละด้านกับตัวชี้วัดย่อยของตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และองค์ประกอบการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันภัยที่ดี ภายใต้ง่อนไขความรู้และคุณธรรม เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่าตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 5 ด้าน มีตัวชี้วัดรวมทั้งหมดจำนวน 60 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ตัวชี้วัดด้านจิตใจและความรู้สึก มีตัวชี้วัดจำนวน 14 ตัวชี้วัด 2) ตัวชี้วัดด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ มีตัวชี้วัดจำนวน 10 ตัวชี้วัด 3) ตัวชี้วัดด้านเทคโนโลยีและการเรียนรู้ มีตัวชี้วัดจำนวน 12 ตัวชี้วัด 4) ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ มีตัวชี้วัดจำนวน 12 ตัวชี้วัด และ 5) ตัวชี้วัดด้านสังคมและวัฒนธรรม มีตัวชี้วัดจำนวน 12 ตัวชี้วัด จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจแล้วทำการหมุนแกนแบบออร์โทกอนอลวิธีแวกซ์วิเคราะห์เนื้อหาและจัดองค์ประกอบด้วยหลักเหตุและผล พบว่าองค์ประกอบการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 12 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านการแก้ไขปัญหาชุมชน 2) องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมชุมชน 3) ด้านความสนใจการจัดการชุมชน 4) องค์ประกอบด้านความพึงพอใจวิถิชุมชน 5) องค์ประกอบด้านทรัพยากรน้ำและบริการสาธารณะ 6) องค์ประกอบด้านทรัพยากรที่ใช้ดำรงชีวิต 7) องค์ประกอบด้านระบบเศรษฐกิจ 8) องค์ประกอบด้านผลิตผลและรายได้ 9) องค์ประกอบด้านกิจกรรมส่วนรวม 10) องค์ประกอบด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ 11) องค์ประกอบด้านงานอาชีพ และ 12) องค์ประกอบด้านทิศทางอนาคตชุมชน โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถ

นำไปใช้เป็นตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนเพื่อวิเคราะห์กิจกรรมการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภาศึการพัฒนาควรศึษาตัวชี้วัดในชุมชนเพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนาและใช้เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อปรับชุมชนให้พัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ณัฐฎาพร แสงสุวรรณ (2555) ศึษาความสำเร็จในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ผลการศึษาพบว่า บ้านสบวิน หมู่ที่ 9 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง การปกครองที่ผู้นำและแกนนำมีความเสี่ยสละในการดูแลลูกบ้าน เป็นหมู่บ้านที่มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ มีกลวิธีในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนคือการใช้ป่าชุมชนเป็นสะพานสู่ความร่วมมืออย่างแข็งขันในการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ โดยครอบครัวพัฒนามาจากการคัดเลือกของประชาชนในหมู่บ้านด้วยการบวนการมีส่วนร่วมในการปลูกฝ้ง ดูแลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งมีความสอดคล้องจากการศึษาวิจัยภาคสนามในการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพประชาชนและผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่าง 5 คน ในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักในการดำเนินชีวิตท่ามกลางเศรษฐกิจทุนนิยม และเป็นทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีดั้งเดิมของชนบทไทย

นิสรา ใจซื่อ (2557) การศึษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านสาลาศักดิ์ หมู่ที่ 1 ตำบลเริงราง อำเภอเสาให้ จังหวัดสระบุรี และหมู่บ้าน บ้านโคก หมู่ที่ 7 ตำบลม่วงงาม อำเภอเสาให้ จังหวัดสระบุรี ในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความก้าวหน้าควรต้องมีความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนฝ่ายจัดการ คือ ผู้นำหมู่บ้านซึ่งมีส่วนผลักดันและสนับสนุนให้สมาชิกในหมู่บ้านดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และสมาชิกในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงก็ต้องมีส่วนร่วมในการศึษาและค้นหาปัญหาของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้าน และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงานพัฒนาหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสมาชิกในหมู่บ้านเป็นส่วนสำคัญอย่างมากที่จะผลักดันให้หมู่บ้านประสบความสำเร็จ และความร่วมมือของทุกฝ่าย เป็นแรงสำคัญที่จะพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ยั่งยืน

วิษุตดา ชุศรีवास (2561) ศึษาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางซ้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางซ้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จำนวน 5 ด้าน ดังนี้ 1) การลดรายจ่าย มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดีมาก โดยพบว่า สมาชิกในชุมชนได้ผลิต

สมุนไพรรโลงใจ และน้ำยาล้างจาน สบู่ แชมพู ใช้เองในครัวเรือน 2) การเพิ่มรายได้ สมาชิกในชุมชนมีการจัดตั้ง กลุ่มอาชีพ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ร้านค้าชุมชน เป็นต้น เพื่อกระจายผลผลิตไปยังสถานที่จำหน่ายที่จัดตั้งขึ้น เพื่อขยายตลาด ทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น 3) การออม ในภาพรวมมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีการวางแผนการใช้จ่ายและปลูกฝังการเก็บออมเพื่ออนาคต 4) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพบว่า มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เนื่องมาจากชุมชนมีการรณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนใช้วัสดุธรรมชาติ ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 5) การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พบว่า มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก สมาชิกในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งเป็นค่านิยมพื้นฐานของคนไทยในชนบทมาช้านาน

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาขยายผลในกระบวนการทำงาน โดยการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงด้วยเกณฑ์ประเมิน 6 ด้าน คือ ลดรายจ่าย (ทำสวนครัว ปลูกคอกบાયมุข) เพิ่มรายได้ (มีอาชีพใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม) ประหยัด (มีการออม มีกลุ่มออมทรัพย์) การเรียนรู้ (สืบทอดภูมิปัญญา มีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง) อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ใช้วัสดุดิบในชุมชนประกอบอาชีพ ปลูกต้นไม้) เอื้ออาทรต่อกัน (ช่วยเหลือคนจน รู้รัก สามัคคี) และมีการขยายผลการทำงานสู่ความยั่งยืน โดยทำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้ เป็นต้นแบบมีศักยภาพ 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด คือ ด้านจิตใจและสังคม(สามัคคี มีข้อตกลงข้อมูลหมู่บ้าน มีกองทุน ยึดหลักประชาธิปไตย มีคุณธรรม/จริยธรรม ชุมชนปลอดภัย) ด้านเศรษฐกิจ (จัดทำบัญชีครัวเรือน ลดรายจ่าย สร้างรายได้ รวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ มีการออม มีกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน) ด้านการเรียนรู้ (มีการใช้ข้อมูลชุมชน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างคุณค่า มีศูนย์เรียนรู้ ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับหมู่บ้าน สร้างเครือข่ายการพัฒนา) ด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม(มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ฯ มีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม มีการใช้พลังงานทดแทนและการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) และแบ่งศักยภาพการพัฒนาหมู่บ้านเป็น 3 ระดับ จึงทำให้ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตัวแปรต้นคือการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง ผู้ผลการดำเนินงาน (ตัวแปรตาม) ด้วยเกณฑ์ประเมิน 6 ด้าน หรือที่เรียกว่าเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (ตัวชี้วัด 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) และผลการจัดระดับหมู่บ้านด้วยเกณฑ์การประเมินของกระทรวงมหาดไทย (4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) ในข้อที่หมู่บ้านไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินเพื่อศึกษาปัญหา/อุปสรรคและแนวทางในการแก้ไขปัญหา

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (interview) การสังเกต (observation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และศึกษาปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยโดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

รูปแบบการวิจัย

เพื่อให้ได้คำตอบของการศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัย คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การวิจัยจากข้อมูลที่มีการบันทึกไว้แล้วโดยผู้อื่น (Unobtrusive Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) (เฉลิมพล ศรีหงษ์, 2555, หน้า 15) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการประชุมประชาคมของหมู่บ้านในเวทีการจัดทำแผนชุมชน และการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้นำชุมชน คราวเรือนเป้าหมายของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 95 คราวเรือน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกเฉพาะประชาชนที่เป็นผู้นำชุมชน และคราวเรือนเป้าหมายที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ การประเมินตัวชี้วัดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ตามเกณฑ์ การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6 X 2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) และเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียงต้นแบบ (เกณฑ์ประเมินของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ (interview) และการสังเกต (observation) เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ประชาชนและผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่าง ตามเกณฑ์การ ประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6 X 2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) และเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ (เกณฑ์ประเมิน ของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงาน ข้อเสนอแนะและ แนวทางในการแก้ไขปัญหาของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นลักษณะเกี่ยวกับคำถามเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ- นามสกุล อายุ ที่อยู่ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ส่วนที่ 2 เป็นลักษณะคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของ หมู่บ้าน ประกอบด้วย สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ จำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน การ ประกอบอาชีพ และรายได้ เป็นอย่างไรบ้าง

ส่วนที่ 3 เป็นลักษณะคำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านบางเพลิง ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการเรียนรู้ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และด้านการเอื้ออารี

ส่วนที่ 4 เป็นลักษณะคำถามเกี่ยวกับการค้นพบปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงาน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

ส่วนที่ 5 เป็นลักษณะคำถามเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของการ ดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

1. การรวบรวมจากเอกสาร (Documentary Research) การรายงานผลการดำเนินงาน

หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง เอกสารการถอดบทเรียนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง รายงานผลการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางปะหัน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ประสานติดต่อผู้นำชุมชนและประชาชนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขอสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่ระบุเฉพาะเจาะจง จำนวน 5 คน การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยการใช้ประเด็น/แนวคำถามกว้าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้คู่สนทนาเล่าเรื่องราวอย่างมีเป้าหมาย เพื่อให้ผู้ศึกษาได้รับข้อมูลที่ชัดเจนและครอบคลุมประเด็นที่ต้องการจะศึกษา รวมถึงข้อมูลจากข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้สัมภาษณ์ ในระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม 2564

3. จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ในการประชุมประชาคมของหมู่บ้านในเวทีการจัดทำแผนชุมชน การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นวิธีการสังเกตที่ใช้เริ่มต้นในการเก็บข้อมูลศึกษาบริบทของชุมชน นำมาซึ่งการยอมรับจากกลุ่มศึกษา

4. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสัมภาษณ์ และจากการสังเกต โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่พร้อมจดบันทึก จากนั้นนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสังเคราะห์จากเอกสารที่ได้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์ประชาชนและผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 5 คน เพื่อนำมาอธิบาย ตีความข้อมูล การวิเคราะห์เชิงบรรยาย ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในเรื่องของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง ตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6 X 2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) และเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ (เกณฑ์ประเมินของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงาน ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกต (Observation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ของกลุ่มเป้าหมายมาประกอบในการวิเคราะห์ พร้อมทำการจัดหมวดหมู่ จำแนกประเภทข้อมูลทุก ๆ ประเด็นนำมาอธิบายความสอดคล้อง ความเหมือนและความแตกต่างในคุณภาพหรือคุณสมบัติของข้อมูล เพื่อจะได้ข้อสรุปที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อความในการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาครบถ้วน ข้อคำถามถูกต้องเหมาะสม ตรงตามโครงสร้าง และภาษาที่ใช้เหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูล แล้วนำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นชอบแล้วไปทดลองสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของภาษา

ทั้งนี้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ทดสอบด้วยวิธีสัมภาษณ์ซ้ำ และตรวจสอบความเชื่อมั่นของคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยการใช้ผู้สัมภาษณ์หลายคนสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลคนเดียวกัน แล้วตรวจสอบความสอดคล้องของคำตอบกับผู้สัมภาษณ์คนอื่น ๆ เมื่อได้ข้อมูลแล้วนำข้อมูลดังกล่าวให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ยืนยันคำตอบของตนเองอีกครั้ง เพื่อความถูกต้อง

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง 3) ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง 4) เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง

การดำเนินงานหมู่บ้านเป็นการส่งเสริมการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน ให้มีระบบการบริหารจัดการชุมชนแบบบูรณาการที่เข้มแข็งในการสร้างสัมมาชีพชุมชน โดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สนับสนุนให้มีการจัดทำและใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นแนวทางให้กับหน่วยงาน หมู่บ้าน ชุมชน ประชาชน นำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินงานในพื้นที่ ด้วยการประสานพลังภาคีการพัฒนาในระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน ปรากฏชาวบ้าน สถานศึกษาและประชาชนในพื้นที่ ก่อให้เกิดการบูรณาการในด้านต่าง ๆ นำไปสู่การเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ซึ่งมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยที่มีกรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งให้ทุกคนสามารถพึ่งตนเองได้ และพัฒนาให้ดีขึ้นจนเกิดความยั่งยืน คือปฏิบัติตามหลัก ความพอประมาณ ความมีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ด้วยการใช้ความรู้ความชอบธรรมและคุณธรรม ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองบนความพอเพียง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกเฉพาะผู้นำชุมชน ประชาชน และครัวเรือนเป้าหมายที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6 X 2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) และเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ (เกณฑ์ประเมินของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) จำนวน 5 คน ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของบ้านบางเพลิง

บ้านบางเพลิง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พื้นเพดั้งเดิมมีการประกอบอาชีพประมง การสัญจรไปมาไม่มีถนน การสัญจรไปมาจึงเดินทางแม่น้ำ การสร้างบ้านเป็นลักษณะเพิงพัก เพื่อเป็นที่พักอาศัยชั่วคราว กลางคืนมีการจุดคบเพลิงเพื่อเป็นแสงสว่างสำหรับประกอบอาชีพในการจับปลา จึงเรียกหมู่บ้านแฉนี้ว่าบ้านบางเพลิง มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 660 ไร่ สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มถึงลุ่มมาก มีคลองบางเพลิงไหลผ่านทางทิศเหนือของหมู่บ้าน และมีแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตร คือ หนองอิปี หนองตาบาน และคลองส่งน้ำชลประทาน สภาพพื้นที่มีความเหมาะสมต่อการทำเกษตร มีครัวเรือน 95 ครัวเรือน ประชากร 350 คน เป็นชาย 163 คน เป็นหญิง 187 คน รายได้เฉลี่ย 60,788.57 บาท/คน/ปี (ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปี 2562) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำนา ค้าขาย รับราชการ รับจ้างทั่วไป และทำธุรกิจส่วนตัว มีอาชีพเสริมซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดกันมา คือ การจักสานออบ

สภาพปัจจุบัน บ้านบางเพลิงอยู่ในเขตการปกครองท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขล้อย โดยมี นายสาวัฒน์ โพธิ์แย้ม เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขล้อย มีคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 13 คน ในการทำงานเป็นทีมบริหารจัดการกิจกรรมในหมู่บ้าน นำปัญหาและอุปสรรคสู่เวทีประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน และดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้าน โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการทำงาน ประชาชนในพื้นที่ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีวัดตั้งอยู่ในพื้นที่ 1 แห่ง คือ วัดบางเพลิง มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาจำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดบางเพลิง

บ้านบางเพลิง ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและเป็นสังคม “อยู่เย็น เป็นสุข” ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุมชน คือ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาหมู่บ้านไปทั้งระบบหรือทุกมิติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยใช้กลไกของผู้นำชุมชนในการขับเคลื่อน ไม่ได้เลือกดำเนินการเฉพาะกิจกรรมหรือเฉพาะกลุ่มบุคคล ใช้ข้อมูลและแผนชุมชนในการบูรณาการพื้นที่ดำเนินการและงบประมาณ ซึ่งจำเป็นต้องร่วมดำเนินการขับเคลื่อนในรูปแบบการบูรณาการโดยโครงสร้างของทุกฝ่าย

การจัดกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ มีขั้นตอนเริ่มจากการพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน บทบาทของผู้นำให้เป็นแกนนำ ในการนำประชาชนในหมู่บ้านร่วมกันทำกิจกรรม โดยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิด ตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายการทำงานโดยคน

ในชุมชน สร้างความรับผิดชอบให้เกิดกับบุคคลในชุมชน บริหารจัดการกิจกรรมตามแผนการพัฒนา จากการบูรณาการทุก ๆ ฝ่าย โดยมีแผนพัฒนาหมู่บ้านเป็นเครื่องกำกับการพัฒนา ซึ่งนอกจาก โครงการจะจัดขึ้นเพื่อ ป้องกันหรือพัฒนา ยังสามารถสร้างภาวะผู้นำ และพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็ง เสริมสร้างภาคีเครือข่ายระหว่าง หน่วยงาน องค์กร หมู่บ้าน และส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งถอดบทเรียนการพัฒนาและการประเมินตามเกณฑ์การประเมิน เพื่อวางแผนและปรับปรุงพัฒนา ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ตอนที่ 2 การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บ้านบางเพลิง ได้รับการส่งเสริมการดำเนินงานและการขับเคลื่อน โครงการ โดย สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางปะหันและสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับภูมิภาคของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มีขั้นตอนกระบวนการ ในการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กระบวนการสร้างแกนนำหมู่บ้าน

การประชุมเตรียมความพร้อมกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ เพื่อเตรียมข้อมูลในการทำความเข้าใจกับประชาชนในหมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดผู้นำการพัฒนาของบ้านบางเพลิง และสามารถนำการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายของชุมชน ผู้นำชุมชนจึงจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรม ปรับเปลี่ยนทัศนคติและวิถีคิด ค่านิยมที่มีต่อวิถีชีวิต และฝึกทักษะการเป็นผู้นำให้เหมาะสม ด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างกระบวนการสร้างกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการสร้างภาวะผู้นำ เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้นำในชุมชนจะประกอบไปด้วย เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำอช./อช. ผู้นำสตรี ผู้นำเยาวชน อาสาสมัครของหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงผู้นำที่ไม่เป็นทางการ แต่มีจิตใจสาธารณะที่จะเข้าร่วมมือในการพัฒนา การฝึกอบรมสำหรับแกนนำพัฒนาได้รับการฝึกอบรมสร้างแกนนำโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เพื่อจัดทำหลักสูตรให้เหมาะสมกับพื้นที่ตามปัญหาที่ชุมชนมี ซึ่งหลักสูตรที่ผู้นำการพัฒนาได้รับการฝึก ได้แก่ การสร้างและพัฒนาผู้นำสัมมาชีพชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้นำชุมชน ปราชญ์ มีความรู้และได้รับการพัฒนาทักษะด้านอาชีพ และสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนตามแนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

บ้านบางเพลิง ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินโครงการสัมมาชีพชุมชนตามแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้รับงบประมาณจากกรมการพัฒนาชุมชนและบทบาทพัฒนากรผู้รับผิดชอบการดำเนินโครงการสัมมาชีพ วิทยากรสัมมาชีพที่ต้องค้นหาและการสร้างการรับรู้ร่วมกัน และสร้างครัวเรือนที่มีความมั่นคงในอาชีพ ก่อให้เกิดรายได้ในชุมชน

การดำเนินโครงการสร้างแกนนำพัฒนาหมู่บ้าน มีปราชญ์ชุมชนมาเป็นแกนนำหมู่บ้าน โดยประสานผู้นำชุมชน ผู้มีจิตใจพัฒนาพร้อมเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชนสู่การพัฒนาหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ โดยมีองค์ประกอบในการดำเนินโครงการ ดังนี้

1. สร้างการมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้านทุกอาชีพ ทุกองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดได้
2. การสร้างทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชน จำนวนหมู่ละ 5 คน ในการเป็นแกนนำพัฒนาสร้างสัมมาชีพชุมชน
3. ออกแบบการร่วมเป็นวิทยากรกระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชน เพื่อให้ครัวเรือนพัฒนา มีความรู้ ความเข้าใจ และนำไปฝึกปฏิบัติต่อยอดได้ในอนาคต
4. จัดทีมปราชญ์สัมมาชีพ เพื่อตระหนักของปราชญ์ชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมสัมมาชีพชุมชนตามแผน
5. สร้างทีมขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรม/โครงการ สามารถค้นหาทีมครัวเรือนวิทยากรสัมมาชีพ สู่ครอบครัวพัฒนา การเรียนรู้ตนเอง กำหนดเป้าหมายการพัฒนา และการออกแบบวิทยากรสัมมาชีพในการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน
6. มีทัศนคติในการสร้างโอกาสการเข้าร่วมสาธิตอาชีพของปราชญ์ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนด้วยเครื่องมือที่ภาคราชการกำหนด
7. ติดตามตรวจเยี่ยมผลการพัฒนาครัวเรือนสัมมาชีพชุมชนเป้าหมายและประเมินร่วมกัน ออกแบบการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับทีมวิทยากรสัมมาชีพ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของครัวเรือนพัฒนาอย่างเหมาะสมและเป็นไปตามห้วงเวลาที่กำหนด

ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชน แกนนำชุมชน/หมู่บ้าน มีทำหน้าที่ในการพัฒนาอาชีพสู่การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมั่นคง ต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานของความเสียสละ จิตอาสาสมัครรักบ้านเกิดและต้องการพัฒนาบ้านเกิดให้มีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ มีความอดทนและต้องออกแบบวิธีการสื่อสารเป็นระบบ เป็นนักพัฒนาทั้งแนวตั้งและแนวราบเดียวกัน มีการเรียนรู้ตลอดเวลาและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

บทบาทหน้าที่ของทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชน มีความชัดเจนเป็นแกนนำในการพัฒนาอาชีพให้ชุมชนอย่างมั่นคง สามารถนำชุมชนไปสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ซึ่งผู้นำต้องมี

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและมีความเข้าใจในการทำกิจกรรมที่เป็นการสร้างวิถีพอเพียงในหมู่บ้าน มีทักษะการพูด สื่อสารที่เข้าใจง่าย คิดบวกและมีความสร้างสรรค์ ในกระบวนการสร้างทีม สัมมาชีพชุมชน และเชื่อมแผนชุมชนได้อย่างมีคุณภาพ การคิดวิเคราะห์เพื่อจัดทำเครื่องมือในการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อทราบที่มาของรายได้ และการใช้จ่ายภายในครัวเรือน ซึ่งการเรียนรู้และปฏิบัติดังกล่าวสามารถบูรณาการทั้งภาครัฐ เอกเอกชน ภาคประชาสังคม มาพัฒนาหมู่บ้านโดยการบริหารจัดการทุนชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา

การสร้างทีมสัมมาชีพชุมชน เป็นแกนสำคัญในการขับเคลื่อน โครงการสร้างสัมมาชีพชุมชน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการเป็นผู้นำการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และถือเป็นหัวใจหัวใจในการผลักดันให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาช่วยกันคิด หาทางแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพ และลงมือปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเองและครอบครัวตลอดจนชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย โดยร่วมมือกับหลากหลายฝ่ายของคนในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน อาสาพัฒนาชุมชน คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คณะกรรมการศูนย์ประสานงานตำบล สารวัตรกำนัน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำกลุ่มองค์กร และอาสาสมัครอื่น ๆ ของหมู่บ้าน โดยปราชญ์/ผู้นำชุมชนต้องเรียนรู้และเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อกระตุ้นการสร้างความตระหนักแก่ครัวเรือนสัมมาชีพชุมชนและครัวเรือนพัฒนาในการนำความรู้ด้านการประกอบอาชีพ จากการวิเคราะห์ความต้องการของคนในชุมชน มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ส่งเสริมให้ครัวเรือนทำอาชีพ สร้างรายได้ การสร้างความมั่นคงทางวิถีชุมชน และพัฒนาอาชีพที่มั่นคงสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 2 การส่งเสริมครอบครัวพัฒนา

แกนนำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ผ่านการฝึกอบรมจากจังหวัด หรือหลักสูตรการพัฒนา ร่วมกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ร่วมกันจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้าน เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยการค้นหาศักยภาพและทรัพยากรภายในหมู่บ้าน การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของหมู่บ้าน นำข้อมูลมากำหนดปัญหาและความต้องการของประชาชนในรูปแบบแผนชุมชน โดยครัวเรือนพัฒนาระยะเริ่มต้นจะคัดเลือกอย่างน้อย 30 ครัวเรือนต่อหมู่บ้าน หรือเฉลี่ยร้อยละ 30 ของครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งเป็นครัวเรือนที่สมัครใจเข้ารับการพัฒนา และเมื่อพัฒนาเป็นครัวเรือนต้นแบบแล้วจะต้องขยายผลไปสู่ครัวเรือนอื่น ๆ ภายในหมู่บ้านได้ทั้งหมด

การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อให้ความรู้แก่ครอบครัวพัฒนา เพื่อให้เข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยกรมการพัฒนาชุมชน มีงบประมาณสนับสนุนเพื่อให้ครัวเรือนได้ไปศึกษาดูงานที่หมู่บ้านพี่ คือ บ้านบางนางร้า (บ้านโพธิ์) หมู่ที่ 5 ตำบลบางนางร้า อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) กรมการพัฒนาชุมชน และเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ(เกณฑ์การประเมินของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) ในปี พ.ศ.2551 มีผลงานและรางวัลรับรองความสำเร็จ ในการได้รับการพิจารณาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ อำเภอบางปะหัน ประจำปี พ.ศ.2551 ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และได้รับการพิจารณาคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ระดับ “อยู่ดี กินดี” ต้นแบบของจังหวัด ประจำปี พ.ศ. 2551-2552 โดยทีมเจ้าหน้าที่ วิทยากร และแกนนำหมู่บ้านสร้างการมีส่วนร่วมกับครัวเรือนพัฒนา ในการศึกษากิจกรรมความสำเร็จของกลุ่มสตรีของการประกอบอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน การพัฒนาและการผลิตสมุนไพรบำรุงผิว และผลิตภัณฑ์เอนกประสงค์ที่ใช้ในครัวเรือนเป็นการเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของครัวเรือนสมาชิกกลุ่มสตรีฯ ซึ่งหลังจากครัวเรือนพัฒนาผ่านการศึกษาดูงานแล้ว มีการจัดทำแผนชีวิตของครัวเรือน เพื่อนำไปปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งกิจกรรมที่กำหนดขึ้นมาจากมติที่ประชุมของหมู่บ้านประกอบด้วย กิจกรรมลดรายจ่ายการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร และกิจกรรมการเพิ่มรายได้ด้วยการพัฒนากระบวนการผลิตกลุ่มจักสานงอบ (กลุ่มจักสานงอบ หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง) ซึ่งสอดคล้องกับความจำเป็นตามบริบทของชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 เวทีประชาคมหมู่บ้านจัดทำแผนชุมชน

การจัดทำแผนชุมชน เป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยชุมชน ในแนวคิดที่ว่า คนมีศักยภาพพัฒนาตนเองและชุมชนของตนเองได้ ชุมชนมีองค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่ประชาชนสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาตนเอง และชุมชนของตนเองได้ การฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร และประชาชนที่มุ่งหวังต้องการแก้ไขปัญหาได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสร้างภูมิสังคม ด้านการจัดการทรัพยากรในชุมชน ด้านสังคมและด้านวัฒนธรรมและประเพณีของหมู่บ้าน เพื่อช่วยให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยการจัดทำแผนชีวิต คือ แผนการดำเนินชีวิตในระดับบุคคลหรือครอบครัวโดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการวางแผนดำเนินกิจกรรมมีเป้าหมายให้เกิดวิถีชีวิตพอเพียงในการดำรงชีพ หลุดพ้นจากความยากจนและพึ่งตนเองได้ การส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน บันทึกรายรับ-รายจ่าย ประจำครัวเรือน

เพื่อให้ทราบที่มาที่ไปของรายรับและรายจ่ายในแต่ละวัน วางแผนการใช้จ่ายเงินในครัวเรือนให้มีความพอดี และมีเงินเหลือเก็บออม การส่งเสริมให้มีวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ดี มีสุข ด้วยการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาเพื่อตนเอง ตามแนวคิดประชาชนเป็นศูนย์กลาง เมื่อชุมชนจัดทำแผนแล้ว มีการสร้างความเข้าใจตามเกณฑ์ประเมิน 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) เพื่อนำมาวิเคราะห์และหาข้อมูลเพิ่มเติม โดยการทบทวนแผนชุมชนทำให้รู้ว่ามีส่วนไหนที่ได้แก้ไขปัญหาไปแล้วอย่างไร

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของหมู่บ้าน วิทยากรได้เน้นให้ครัวเรือนฝึกระบายความคิดเห็นของตนเอง การทำบัญชีรับจ่ายภายในครัวเรือน ซึ่งนำไปสู่การรู้จักตนเองและพึ่งตนเองได้ การวางแผนชีวิตเรียนรู้จากเครื่องมือการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย

ด้านที่ 1 ด้านการลดรายจ่าย ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ ครัวเรือนทำสวนครัว และ ครัวเรือนปลอดคอบายมุข

ด้านที่ 2 ด้านการเพิ่มรายได้ ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ ครัวเรือนมีอาชีพเสริม และ ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

ด้านที่ 3 ด้านการประหยัด ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ ครัวเรือนมีการออมทรัพย์ และ ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ฯ

ด้านที่ 4 ด้านการเรียนรู้ ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ ชุมชนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และครัวเรือนมีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน

ด้านที่ 5 ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ ชุมชนใช้วัสดุคิบบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ และ ชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น

ด้านที่ 6 ด้านการเอื้ออารีต่อกัน ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาสและคนประสบปัญหา และชุมชน "รู้จักสามัคคี" โดยมีเป้าหมายในระยะแรก 30 คน พิจารณาจากผู้ที่สมัครใจเข้าร่วม จากผู้นำชุมชนและกลุ่มองค์กรต่าง ๆ

ส่งเสริมให้ครัวเรือนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน พัฒนาปฏิบัติเป็นรูปธรรม จากระดับครัวเรือนสู่ระดับชุมชน และเรียนรู้จากเกณฑ์ประเมิน 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย

ด้านที่ 1 ด้านจิตใจและสังคม ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ 1 หมู่บ้าน หรือชุมชนประชาชนมีความสามัคคีและความร่วมมืออันดีระหว่างกัน

ตัวชี้วัดที่ 2 หมู่บ้านชุมชนมีข้อตกลงกำหนดเป็นข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน

ตัวชี้วัดที่ 3 หมู่บ้านหรือชุมชน มีกองทุนเพื่อสวัสดิการของชุมชนเพื่อให้บริการแก่สมาชิก

ตัวชี้วัดที่ 4 หมู่บ้านหรือชุมชนยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย

ตัวชี้วัดที่ 5 หมู่บ้านหรือชุมชนมีหลักคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

ตัวชี้วัดที่ 6 คนในครอบครัวมีความอบอุ่น ชุมชนมีความปลอดภัย

ตัวชี้วัดที่ 7 คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านที่ 2 ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ 8 ครัวเรือนมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน

ตัวชี้วัดที่ 9 หมู่บ้านหรือชุมชนมีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้

ตัวชี้วัดที่ 10 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน

ตัวชี้วัดที่ 11 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการออมที่มีหลายรูปแบบ

ตัวชี้วัดที่ 12 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการดำเนินการสร้างรายได้ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน

ด้านที่ 3 ด้านการเรียนรู้ ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ 13 หมู่บ้านมีระบบฐานข้อมูลชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 14 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลและแผนชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 15 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตัวชี้วัดที่ 16 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้

ตัวชี้วัดที่ 17 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับศักยภาพของหมู่บ้าน

หรือชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 18 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนา

ตัวชี้วัดที่ 19 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการปฏิบัติตามหลักการของการพึ่งตนเอง

ด้านที่ 4 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ 20 หมู่บ้านหรือชุมชนมีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัดที่ 21 หมู่บ้านหรือชุมชนมีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัดที่ 22 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

ของชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 23 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนที่ 4 การบริหารจัดการชุมชน

ส่งเสริมให้ชุมชนดำเนินงานตามแผนชุมชน ด้วยการบริหารจัดการชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน โดยเริ่มจากกิจกรรม แผนงาน โครงการที่ชุมชนดำเนินการได้ด้วยตนเองก่อนและให้มากที่สุด แล้วค่อยประสานแผนหรือบูรณาการกับหน่วยงานอื่น หรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในลำดับต่อไป เพราะจะทำให้ถือว่าชุมชนให้ความสำคัญกับการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งพัฒนากรประจำตำบลและแกนนำหมู่บ้าน ได้ส่งเสริมให้ชุมชน โดยเฉพาะครัวเรือนต้นแบบเป็นแกนนำในการดำเนินการตามแผนชีวิตของตนเอง เริ่มจากการพึ่งตนเอง แก้ปัญหาและพัฒนาครอบครัวตนเอง ขยายสู่วงกว้างในระดับชุมชน สร้างพฤติกรรม การดำเนินชีวิตเพื่อส่วนรวม เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนพึ่งตนเอง ได้อย่างยั่งยืน

การดำเนินกิจกรรมตามแผนชุมชน

การส่งเสริมเศรษฐกิจบ้านบางเพลิง ได้รับงบประมาณตามโครงการส่งเสริมสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน ปีงบประมาณ 2561 ดำเนินกิจกรรมด้านสัมมาชีพชุมชน คือ “การจัดสานจอบ” อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยหมู่บ้านมีแนวคิดในการสืบสานการจัดสานจอบให้คงไว้สืบต่อรุ่นลูกหลาน เนื่องจากเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวตำบลบางเพลิงที่สามารถดำเนินการได้ทุกขั้นตอนของกระบวนการทำจอบ จนถึงขั้นตอนการประดับตกแต่ง เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยและความต้องการของลูกค้าในปัจจุบันที่ไม่ได้ต้องการจอบไว้ใส่เพื่อป้องกันแดดฝนเท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปประดับตกแต่งอาคารบ้านเรือน ร้านค้า และรีสอร์ท

นอกจากได้งบประมาณตามโครงการแล้ว ชาวบ้านบางเพลิงหมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง มีการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น การทำนา การปลูกพืชผักสวนครัว โดยการใช้พื้นที่บริเวณบ้านให้เป็นประโยชน์ ปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเอง ส่วนใหญ่ผักที่นิยมปลูกจะเป็นผักที่บริโภคภายในครัวเรือน เช่น พริก มะเขือ โหระพา ถั่วฝักยาว มะนาว มะกรูด ตะไคร้ เพื่อลดรายจ่าย เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนจึงนำมาขายเป็นรายได้เสริม การหาปลาเพื่อการบริโภค และจำหน่ายจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ นอกจากนี้ครัวเรือนที่มีการเพาะเลี้ยงปลากระพงขาว และกุ้งลอฟเตอร์ หรือกุ้งก้ามแดงเพื่อการจำหน่าย ถือเป็นส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนอีกทางหนึ่ง

การจัดทำบัญชีครัวเรือนและการออม ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน ได้รับการสนับสนุน และการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือนจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ได้สนับสนุนเล่มบัญชีครัวเรือนและสำนักตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการสอนการทำบัญชีครัวเรือนแก่เด็กนักเรียนโรงเรียนวัดบางเพลิง เพื่อส่งเสริมให้มีการบันทึกการรับจ่ายให้กับคนในครอบครัวและยังเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการออมเงิน

การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลบางเพลิง ซึ่งครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน จำนวน 132 ราย สมาชิกมีการส่งสัจจะรายเดือน ตั้งแต่ 30-350 บาท ปัจจุบันมียอดเงินสัจจะสะสมทั้งสิ้น 142,799.92 บาท (ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม 2564) โดยมีการกำหนดแผนการสะสมทุนในระยะ 3 ปี และมีแผนในการให้สมาชิกได้มีการกู้ยืมเพื่อนำเงินไปลงทุนในการประกอบอาชีพและปล่อยกู้ให้กับสมาชิกที่ได้รับความเดือดร้อนในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน บ้านบางเพลิงหมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน ได้มีการจัดเวทีประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน “แผนชุมชน” ได้มีการจัดทำแผนด้านการจัดทำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน โดยเฉพาะด้านความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่บ้าน และครัวเรือน มีการวางแผนการดำเนินงานในกิจกรรม “จิตอาสา เราทำความดีด้วยหัวใจ” ดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน และตลอดเส้นทางสายหลักของหมู่บ้าน/ตำบล โดยการนำวัสดุ เช่น ขางรถยนต์เก่า ๆ มาใช้ประโยชน์เป็นกระถางต้นไม้ การปลูกต้นไม้ ตลอดเส้นทางเข้าหมู่บ้าน เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารและใช้พื้นที่สาธารณะให้คนในชุมชนไว้บริโภค ทั้งนี้นอกจากความเป็นระเบียบและความสวยงามของหมู่บ้าน ยังเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้มีจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

การจัดการขยะ คณะกรรมการหมู่บ้านมีการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีการคัดแยกขยะทั้งในระดับครัวเรือน และชุมชน ภายในหมู่บ้านมีโรงงานรับซื้อของเก่าตั้งอยู่ จึงทำให้ประชาชนสามารถคัดแยกขยะ และนำไปขายยังแหล่งรับซื้อได้สะดวก ซึ่งสอดคล้องกับการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขล้อย ที่มีการดำเนิน โครงการจัดตั้งที่รองรับขยะแยกเป็นประเภทตามแบบมาตรฐาน และยังมีบริการขนขยะไปทิ้งในพื้นที่รองรับขยะอย่างเป็นระบบ

การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา เช่น ประเพณีสงกรานต์ มีการสรงน้ำพระ รดน้ำขอพรผู้สูงอายุ ประเพณีการกวนข้าวทิพย์จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี มีการปฏิบัติศาสนกิจตามความเชื่อเป็นประจำ ร่วมบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะด้วยจิตอาสา อาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสาธารณะของหมู่บ้าน การปรับปรุง ถนน คู คลอง หรือการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านอื่นๆ

ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับคณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดิน ฝ่ายปกครองอำเภอบางปะหัน มีการประชุมวางแผนการป้องกันรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นประจำทุกเดือน มีการจัดตั้งเวรยาม/จุดตรวจ ประจำหมู่บ้าน โดยมีผู้นำชุมชน และอาสาสมัคร อปพร.ประจำหมู่บ้าน เพื่อทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน และตรวจตราการแพร่ระบาดของยาเสพติด

การเสริมสร้างความสามัคคี ความสามัคคีของคนในชุมชน ประชาชนบ้านบางเพลิง มีความรักใคร่สามัคคี ไม่แตกแยกเป็นกลุ่มฝ่าย สังเกตได้จากการจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน เช่น การจัดกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง การทำบุญกลางบ้าน การให้ความร่วมมือในการพัฒนา ปรับปรุงสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ และการประชุมระดมความคิดเห็นในโอกาสต่าง ๆ จึงได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีต่าง ๆ เข้ามานำวิชาการ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ กศน. เป็นต้น

การส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย บ้านบางเพลิง มีการส่งเสริมให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งในทุกระดับเกินกว่าร้อยละ 80 ของประชากร ที่อาศัยอยู่จริงในหมู่บ้าน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านจะจัดให้มีเวทีประชาคมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอยู่เสมอ เช่น การดำเนินโครงการตามนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) การประชุมกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

การบริหารจัดการชุมชน มีการจัดทำข้อปฏิบัติร่วมกันของหมู่บ้าน และคนในชุมชน ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติ โดยประชาชนทุกคนในหมู่บ้านร่วมกันคิดข้อปฏิบัติร่วมกันเป็นกฎของหมู่บ้าน และประชาชนทุกคนไม่เคยทำผิดข้อปฏิบัติเลย จากการที่สังคมในชุมชนช่วยกันดูแลกัน เพื่อให้เป็นไปตามข้อปฏิบัติที่ได้ร่วมกันตั้งไว้

การจัดทำและใช้ประโยชน์จากแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน บ้านบางเพลิงได้นำข้อมูลจาก จปฐ. และ กชช. 2 ค มาวิเคราะห์ปัญหาในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี ซึ่งแผนหมู่บ้านจากการเวทีประชาคมมีกิจกรรมที่กำหนดไว้ 24 กิจกรรม ดำเนินการเอง 11 กิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 45.83 ของกิจกรรมตามแผน และมีการปรับแผนพัฒนาหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี โดยจะนำแผนดังกล่าวเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อประสานขอรับงบประมาณและความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ต่อไป

การบริหารจัดการด้านศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลบางเพลิง เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลบางเพลิง ประกอบไปด้วยข้อมูลกลุ่ม/องค์กรที่สำคัญ ๆ ของหมู่บ้าน/ตำบล เช่น กองทุนแม่ของแผ่นดิน สัมมาชีพชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มอาชีพจักสานงอบ

ด้านการพัฒนาคนในชุมชนบางเพ็ญ มีการรวบรวมปราชญ์ในหมู่บ้านที่มีองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อจัดทำฐานเรียนรู้ในการพัฒนาคน โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นหลังที่จะเป็นผู้นำในอนาคต โดยมีฐานเรียนรู้จำนวน 3 ฐาน ดังนี้

1. ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน “ไอซ์กะพงบิน” บ่อตกปลากะพง และการเพาะเลี้ยงกุ้งลอฟเตอร์ (กุ้งก้ามแดง) โดยนายภานุวัฒน์ ศรีประสิทธิ์

2. ศูนย์เรียนรู้ด้านการจักสานงอบ (พิพิธภัณฑสถานชุมชน) เป็นแหล่งแสดงองค์ความรู้ด้านการจักสานงอบ และเครื่องใช้ไม้สอยในอดีต การสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยอาจารย์สมาน ศรีประสิทธิ์

3. ฐานการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง “สวนวารภรณ์” เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ผล ไม้ยืนต้น การปรับปรุงบำรุงดิน การเพาะเลี้ยงปลา ตามแนวคิด “อยากกินก็ปลูก สิ่งที่ปลูกได้กินแล้ว” นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพันธุ์ไม้มงคล พันธุ์ไม้หายาก พันธุ์ไม้ประดับ ตกแต่ง เป็นต้น

แผนบ้านบางเพ็ญ ได้มีการจัดเวทีประชาคม เพื่อจัดทำแผนชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร และประชาชนเข้าร่วมเสนอปัญหาพร้อมแผนงาน โครงการในการแก้ไข ในส่วนแผนงาน โครงการที่ขอรับการสนับสนุนเพื่อขับเคลื่อนสัมมาชีพบ้านบางเพ็ญ ได้แก่ โครงการขอรับการสนับสนุนการดำเนินงานกลุ่มจักสานงอบตำบลบางเพ็ญ ซึ่งมีหน่วยงานจัดหางานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มาสนับสนุนวัสดุการจักสานงอบ ต่อยอดจากการดำเนินโครงการสัมมาชีพชุมชนของสำนักงานพัฒนาชุมชน จึงทำให้กลุ่มจักสานงอบฯ มีเงินทุนในการขับเคลื่อนกลุ่มเพิ่มขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล

การขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ด้วยการจัดเวทีเพื่อประเมินผลการพัฒนาตามตัวชี้วัด ประกอบด้วย การประเมินตามเกณฑ์ 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด เพื่อจัดระดับการพัฒนาหมู่บ้าน เป็น 3 ระดับ คือ ระดับพออยู่พอกิน ระดับอยู่ดีกินดี และระดับมั่งมีศรีสุข ผู้ศึกษาสามารถอธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

5.1 ระดับพออยู่พอกิน เป็นหลักการมีชีวิตตามความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอมีพอกิน และพอประมาณ ได้แก่ การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับที่มีกินมีใช้ไม่ขาดสน และมีความสามารถพึ่งตนเองด้วยวิธีง่าย ค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังให้พอมีพอกิน

5.2 ระดับอยู่ดีกินดี เป็นการนำประชาชนเข้าไปสู่มาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี อยู่ดีกินดี มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยมีรายได้ประชาชนและมีการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิตที่เหลือจากการบริโภค สามารถนำไปจัดจำหน่ายเพื่อหารายได้เข้าสู่ครัวเรือน และมีการเก็บออม

5.3 ระดับมั่งมีศรีสุข เป็นสถานะที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งจิต ภาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กันได้ ถูกต้องดีงาม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะที่เป็นประโยชน์ที่มีการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนา

ทั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายในการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน ประกอบด้วย แกนนำหมู่บ้าน ครัวเรือนต้นแบบ ผู้แทนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ภาวการณ์พัฒนา โดยการนำวิทยากร ซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ผู้นำ หรือภาคีเครือข่ายพัฒนา ร่วมกันประเมินผลการพัฒนา ถอดบทเรียน การพัฒนาค้นหาองค์ความรู้ที่เกิดจากการพัฒนา เพื่อนำไปใช้ในการขยายผล นำปัญหาความเดือดร้อนที่ไม่ได้รับการแก้ไข ตัวชี้วัดที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย หรือความล้มเหลวมาวิเคราะห์ และวางแผนในการรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม และเมื่อได้ข้อมูลเหล่านั้นมาแล้วเข้าสู่กระบวนการต่อไปคือ การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อปรับแผนชุมชน กำหนดกิจกรรม/โครงการเพื่อพัฒนาต่อเนื่อง

ตอนที่ 3 ผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง ตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด)

จากการสัมภาษณ์ประชาชนและผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่าง ตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล A001 สัมภาษณ์วันที่ 6 มกราคม 2564 เริ่มสัมภาษณ์เวลา 09.00 น. ได้แสดงความคิดเห็นว่าการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เริ่มดำเนินการตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางปะหัน ได้เข้ามาส่งเสริมการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) ในแต่ละด้าน คือ

ด้านการลดรายจ่าย ส่งเสริมในเรื่องการปลูกพืชผักสวนครัว และมีการส่งเสริมการลดละเลิกอบายมุข

ด้านการเพิ่มรายได้มีการส่งเสริมการทำอาชีพเสริม เช่น การเลี้ยงปลาในกระชัง และการทำอบซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบางเพลิง

ด้านการประหยัด เน้นการออมทรัพย์ ในส่วนของผู้ที่เป็สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน และการอดออมแต่ละในครัวเรือน

ด้านการเรียนรู้ ใ้ได้รับการฝึกอบรม และศึกษาคุณงานนอกสถานที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การปลูกพืช การบำรุงดิน สามารถนำมาปรับใช้ในครัวเรือนของตน

ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีการจัดทำแผนชุมชนในการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านและการปลูกต้นไม้ให้มีความร่มรื่น

ด้านการเอื้ออารีต่อกัน จะมีการดูแลช่วยเหลือคนจนคนด้อยโอกาส เช่น การประสานทางท้องถิ่น ในการสร้างบ้านพักอาศัยให้กับคนยากคนจน และมีการเสริมสร้างความสามัคคีในการร่วมกันทำกิจกรรมในวันสำคัญ ๆ ทางศาสนา และประเพณีต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ เป็นต้น

ในการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ตามเกณฑ์ประเมินของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด หมู่บ้านอยู่ในระดับ “อยู่ดี กินดี” หมู่บ้านไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินในข้อที่ 12 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการดำเนินการสร้างรายได้ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนสาเหตุเนื่องจากในหมู่บ้านยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพราะวิสาหกิจชุมชนเน้นการผลิตเพื่อการบริโภค เช่น โรงสีชุมชน ร้านค้าชุมชน ยังไม่มีแกนนำในการจัดตั้ง

ถ้าถามถึงภาพรวมของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จะพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากขาดความร่วมมือหรือที่เรียกว่าขาดการมีส่วนร่วมจากชาวบ้าน เพราะชาวบ้านในวัยทำงานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม ไม่มีเวลาว่างในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งจะเห็นจากที่ผ่านมา จะมีแต่ผู้สูงอายุเสียเป็นส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมกิจกรรม ความต่อเนื่องของการเข้าร่วมจึงไม่สม่ำเสมอ บางทีก็มีการกิจเฝ้าบ้าน เลี้ยงลูกหลาน บ้างก็เจ็บป่วยบวกกับวัยที่เพิ่มมากขึ้น จึงเป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ

แนวทางแก้ไขหรือข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหา อุปสรรค การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง คือ ในการส่งเสริมการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ขอให้เน้นที่คนที่ทำจริงเป็นเป้าหมายหลักในการส่งเสริม รวมทั้งงบประมาณที่จะให้การสนับสนุน ขอให้มีความต่อเนื่อง และควรเลือกช่วงเวลาในการดำเนินงานส่งเสริมที่เป็นวันหยุดงาน หรือช่วงปิดเทอมของเด็กและเยาวชน

สิ้นสุดการสัมภาษณ์ เวลา 10.30 น.

ผู้ให้ข้อมูล A002 สัมภาษณ์วันที่ 6 มกราคม 2564 เริ่มสัมภาษณ์เวลา 14.00 น. ได้แสดงความคิดเห็นว่าการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางปะหัน ได้เข้ามาส่งเสริมโดยการคัดเลือกครัวเรือนเป้าหมาย 30 ครัวเรือน เข้าร่วมกิจกรรม การฝึกอบรมการดำเนินชีวิตตามแนว

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การศึกษาดูงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งโครงการศึกษาดูงาน และโครงการที่ประชาชนชาวบ้านทำ สามารถนำความรู้กลับมาใช้ในพื้นที่ของตนได้ เป็นโครงการที่ดี

การดำเนินงานตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้นตามหลักเกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) ในแต่ละด้าน เป็นสิ่งที่มองว่าปฏิบัติเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานเอง เช่น ปลูกพริก ตะไคร้ ใบกะเพรา ใบมะกรูด โหระพา มากบ้างน้อยบ้างตามแต่บริเวณพื้นที่ที่ตัวเองมี ด้านการเพิ่มรายได้ คนบางเพลงในวัยกลางคนขึ้นไป มักจะทำอบเป็นอาชีพเสริม ถ้ามีงบประมาณมาฝึกอบรม ก็จะช่วยพัฒนาอบให้มีความหลากหลาย สามารถเพิ่มยอดขายได้มากขึ้น ด้านการประหยัด ครัวเรือนมีการออมเงินเป็นของตนเอง และมีการออมกับกลุ่มออมทรัพย์กองทุนหมู่บ้าน ด้านการเรียนรู้ จะมีการสืบทอดภูมิปัญญาการทำงานให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียน ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้าน และการปลูกต้นไม้ให้มีความร่มรื่นในวันสำคัญต่างๆ เสมอ และด้านการเอื้ออารีต่อกัน คนในหมู่บ้านโดยเฉพาะบ้านใกล้เคียง จะมีการแบ่งปันอาหารการกิน และให้ความช่วยเหลือในยามตกทุกข์ได้ยาก

การประชุมครัวเรือนเป้าหมาย เพื่อร่วมกันประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบตามเกณฑ์ประเมินของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด หมู่บ้านอยู่ในระดับ “อยู่ดี กินดี” ซึ่งหมู่บ้านไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินในข้อที่ 12 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการดำเนินการสร้างรายได้ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน สาเหตุน่าจะมาจากขาดความรู้ความเข้าใจในอาชีพที่ตนและกลุ่มตัดสินใจดำเนินการ เช่น ตนเองเคยเลี้ยงปลาในกระชัง แต่เนื่องจากการขาดประสบการณ์ ทำให้ผลผลิตไม่ดีเท่าที่ควร ขาดการประสานงานระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย การกวดราคาของพ่อค้าคนกลาง จึงทำให้การรวมตัวกันเป็นวิสาหกิจ ยังไม่สามารถดำเนินการได้ และซึ่งปัญหาโดยทั่วไปในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ผ่านมา จะพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากการขาดกำลังคนในการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ส่วนวัยกลางคน จะทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งหมู่บ้านขาดพื้นที่สาธารณะเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

สำหรับแนวทางแก้ไขหรือข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหา อุปสรรค การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลง มีแนวความคิดว่า ถ้ามีการส่งเสริมโดยการสนับสนุนงบประมาณ และพื้นที่ในการฝึกทดลอง เช่น แปลงสาธิต น่าจะเป็นทางเลือกให้ชาวบ้านได้มองเห็นภาพ และเห็นช่องทางในการดำเนินงานฯ และที่สำคัญ ควรเจาะกลุ่มเป้าหมาย เน้นกลุ่มที่ทำจริงเพื่อการส่งเสริมทั้งความรู้ และงบประมาณสนับสนุน ประการสุดท้ายที่จะเสนอแนะ คือ การสร้างความคุ้นเคยของเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาส่งเสริมการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จะมีส่วนในการดึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการเข้าร่วมกิจกรรมได้เป็นอย่างดี

สิ้นสุดการสัมภาษณ์ เวลา 15.30 น.

ผู้ให้ข้อมูล A003 สัมภาษณ์วันที่ 9 มกราคม 2564 เริ่มสัมภาษณ์เวลา 10.30 น. ได้แสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เริ่มในปี พ.ศ. 2561 โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางปะหัน ได้เข้ามาส่งเสริมให้มีการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีพัฒนาการได้เข้ามาพูดคุยชักชวนให้มีการประชุมชาวบ้านเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ มีตัวแทนของครัวเรือนในแต่ละบ้านเข้าร่วมประชุมจำนวน 30 คน และมีการอบรมจากวิทยากรจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จากนั้นในหมู่บ้านก็ได้มีการทำตาม เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) เช่น ด้านการลดรายจ่าย ก็มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินในครัวเรือน ซึ่งจริง ๆ แล้ววิถีชีวิตแต่เดิมก็มีการปลูกพริก กะเพรา ตะไคร้ ไว้กินในครัวเรือนอยู่แล้ว แต่เมื่อได้อบรมก็ทำให้มีการปลูกเพิ่มเติมมากขึ้น ส่วนในเรื่องของอบายมุข ก็มีการลดการซื้อห่วยลงไปจากที่ซื้อๆ กันมา ส่วนการเพิ่มรายได้มีการฝึกอาชีพเสริม การพัฒนารูปแบบการทำงานอบจางอบใช้งาน ให้เป็นของที่ระลึก ด้านการประหยัด มีการออมเงินกับการออมทรัพย์ของกองทุนหมู่บ้านที่สมาชิกกองทุนหมู่บ้านต้องมีการออมเงินเป็นปกติอยู่แล้ว ในเรื่องของการเรียนรู้ หมู่บ้านมีการสืบทอดภูมิปัญญาการทำงานอบ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบางเพลิงที่สืบทอดกันมา ในเด็กและเยาวชนที่สนใจ ในโรงเรียนวัดบางเพลิง ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 ของตำบลบางเพลิง ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน จะมีการวางแผนรณรงค์เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะคลองชลประทานที่ผ่านหมู่บ้าน เพราะยังมีการทิ้งขยะลงในลำคลอง ด้านการเอื้ออารีต่อกัน คนในหมู่บ้านจะมีการเรียไรช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก การเจ็บป่วย เสียชีวิต ก็จะมีการช่วยเหลือกันตามประสาบ้านใกล้เรือนเคียง แต่ในบางครั้งก็ความคิดเห็นไม่ตรงกันบางจากเรื่องการเมือง การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น เช่น อบต. จึงทำให้บางช่วงอาจมีการขัดแย้งกันทางการเมือง แต่จะอาศัยเวลาเป็นเครื่องช่วยผ่อนคลายเป็นให้มาร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านดั้งเดิมได้ สำหรับการที่หมู่บ้านได้มีการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ตามเกณฑ์ประเมินของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด ซึ่งหมู่บ้านอยู่ในระดับ “พออยู่ พอกิน” โดยตกเกณฑ์ข้อที่ ข้อที่ 12 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการดำเนินการสร้างรายได้ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีความเห็นว่า การที่ตกเกณฑ์ข้อนี้ เพราะหมู่บ้านยังขาดความรู้ความเข้าใจ และความพร้อมใจกันในการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เช่น ตนเองเป็นสมาชิกกลุ่มจักสานอบ แต่ส่วนตัวเองว่า กลุ่มของตนยังไม่มีความพร้อมเพียง และความรู้ความเข้าใจทั้งการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน

การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ เป็นเรื่องที่ดี เช่น การทำบัญชีครัวเรือน ทำให้เรารู้จักปรับตัว และรู้ว่าจะต้องใช้จ่ายมากน้อยแค่ไหน ทำแล้วจึงจะรู้ข้อดี การปลูกพืชผัก ไร่กินเหลือไว้ขาย และแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน ทำให้เราได้รับผลย้อนกลับมาจากการให้ ทำให้เกิดความเอื้ออารีและคนในหมู่บ้านมีความสามัคคีต่อกันและยังทำให้มองย้อน ไปถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน

ส่วนการมองถึงปัญหา อุปสรรคการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง มีความคิดเห็นว่า ในปัจจุบันวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไป คนส่วนใหญ่มุ่งที่จะเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของตนเองและครอบครัว จึงทำให้อาจจะละเลยในการเข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้นแนวทาง หรือข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหา อุปสรรค การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ คือ การสร้างจิตสำนึก การลดค่านิยมฟุ่มเฟือยในคนรุ่นหลัง โดยการอบรมให้ความรู้ในระดับเยาวชน ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ตั้งแต่เยาวชนน่าจะเป็นทางออกสำหรับการดึงคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของชุมชน และน่าจะทำให้การดำเนินงานไม่เพียงแต่การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง แต่รวมถึงกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่จะมีขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล จะได้รับความร่วมมือมากยิ่งขึ้น

สิ้นสุดการสัมภาษณ์ เวลา 12.00 น.

ผู้ให้ข้อมูล A004 สัมภาษณ์วันที่ 9 มกราคม 2564 เริ่มสัมภาษณ์เวลา 13.30 น. ได้แสดงความคิดเห็นว่าการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ เริ่มในปี พ.ศ. 2561 โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางปะหัน ได้เข้ามาส่งเสริมตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) ในแต่ละด้าน ที่เป็นการปฏิบัติจริง บางด้านเป็นวิถีชีวิตที่คนในหมู่บ้านมีการทำกันอยู่แล้ว ก็สามารถทำอย่างต่อเนื่องได้ เช่น ด้านการลดรายจ่าย ครัวเรือนส่วนใหญ่มีการปลูกพืชผักและทำสวนครัว ส่วนในเรื่องครัวเรือนปลอดอบายมุข มีการลดละเลิกอบายมุข เช่น ลดการเล่นหวยลงไป ด้านการเพิ่มรายได้ ส่วนใหญ่จะทำงานเป็นอาชีพเสริมซึ่งมีมาแต่ดั้งเดิม ด้านการประหยัด ส่วนใหญ่จะมีการออมเงินกับกองทุนหมู่บ้านในส่วนของสมาชิกกองทุน ด้านการเรียนรู้ ชุมชนมีการสืบทอดการทำงานให้กับเด็กรุ่นหลังที่สนใจและมีการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมอยู่เสมอ ๆ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีกิจกรรมการขุดลอกคลองของผู้นำหมู่บ้าน ตำบล และการสนับสนุนจากท้องถิ่น ด้านการเอื้ออารีต่อกัน มีการให้ความช่วยเหลือและดูแลคนด้อยโอกาสตามกำลังของแต่ละครัวเรือนอยู่เสมอ

ถ้าพูดถึงโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงนี้ดี เป็นการดึงวิถีชีวิตของคนให้กลับมาเอื้ออารีต่อกัน ได้มีการพูดคุยกันทำให้คนไม่เกิดช่องว่าง มีการพูดคุยและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เท่าที่ผ่านมา คือ เรื่องของความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ยังไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ สำหรับแนวทางแก้ไขหรือข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหา อุปสรรค การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ คือ ต้องเน้นการประชาสัมพันธ์ พยายามส่งเสริมให้ถึงกลุ่มเป้าหมายที่สนใจจริง และดึงคนรุ่นใหม่ เช่น เด็ก เยาวชน เข้ามามีส่วนร่วม น่าจะทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

สิ้นสุดการสัมภาษณ์ เวลา 15.00 น.

ผู้ให้ข้อมูล A005 สัมภาษณ์วันที่ 11 มกราคม 2564 เริ่มสัมภาษณ์เวลา 08.30 น. ได้แสดงความคิดเห็นว่าการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ การที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางปะหัน ได้เข้ามาส่งเสริม ตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) ในแต่ละด้านที่นำมาส่งเสริมไม่ว่าจะเป็น ด้านการลดรายจ่าย เช่น คริวเรือนปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทาน, คริวเรือนปลูกดอกบวบมุข ด้านการเพิ่มรายได้ เนื่องจากเกษียณอายุราชการ จึงมุ่งเน้นการสร้างรายได้โดยจำหน่ายพันธุ์ไม้มงคล พันธุ์ไม้หายาก พันธุ์ไม้ประดับตกแต่งสวน ผ่านช่องทางออนไลน์ และบุคคลที่สัญจรไปมา ด้านการประหยัด ให้มีการอดออม การออมเงินผ่านกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน ด้านการเรียนรู้ ที่หมู่บ้านได้มีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในและนอกหมู่บ้าน รวมทั้งร่วมเป็นวิทยากรในด้านการส่งเสริมการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันทั้งในและนอกพื้นที่ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ในครัวเรือนใช้วัสดุดิบที่เป็นธรรมชาติในการประกอบอาชีพที่ไม่เป็นอันตรายต่อคน สัตว์ และสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ การใช้สมุนไพรกำจัดศัตรูพืช ปลูกไม้ผลเพื่อให้ร่มเงาและเก็บผลไม้กิน และด้านการเอื้ออารีต่อกัน ที่เน้นการดูแลช่วยเหลือคนจนคนด้อยโอกาสและคนประสบปัญหา เป็นสิ่งที่ทำให้หมู่บ้านได้เกิดการเรียนรู้และเกิดประสบการณ์

ถ้ากล่าวถึงการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ตามเกณฑ์ประเมินของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด หมู่บ้านอยู่ในระดับ “อยู่ดี กินดี” และไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินในบางข้อ คือข้อที่ 12 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการดำเนินการสร้างรายได้ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เป็นเพราะว่า การขาดคนริเริ่ม สร้างสรรค์ ถ้ามีการเริ่มทำจากผู้นำชุมชน การระดมความคิดเห็น การประชุมลูกบ้านในการทำกิจกรรมร่วมกัน จะเป็นหนทางสู่ความสำเร็จได้ ถ้ามองโดยรวมปัญหาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ที่พบเห็นคือ ชาวบ้านขาดการมีส่วนร่วม

สำหรับแนวทางแก้ไขหรือข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหา อุปสรรค การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ คือ ต้องปลูกจิตสำนึกให้ความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์ การ

ประกาศเสียงตามสาย เพื่อย้ำและชี้แจงเหตุผลถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม ควรทำบ่อย ๆ ทำซ้ำ ๆ และติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ

สิ้นสุดการสัมภาษณ์ เวลา 09.30 น.

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ได้รับบริการและรับผลประโยชน์จากการนำนโยบายไปปฏิบัติหรือการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จตามนโยบายนั้น ผู้ศึกษาสามารถตีความข้อมูล และวิเคราะห์เชิงบรรยายได้ ดังนี้

1. ด้านการลดรายจ่าย

บ้านบางเพลิง จัดให้มีกิจกรรมในการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การถ่ายทอดความรู้โดยนำวิทยากรหรือผู้ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ ในชุมชน การจัดการเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับการสาระและการปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การสาธิตกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ และเพื่อการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือน และน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในครัวเรือน และลดรายจ่ายสำหรับค่าใช้จ่ายด้านอาหาร โดยการปลูกผักและเลี้ยงสัตว์กินเอง ลดเครื่องอุปโภคบางอย่างที่ไม่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ไม่ฟุ่มเฟือย การสอนให้บุตรหลานประหยัด ได้แก่ การทำของใช้เพื่อใช้เอง การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน มีกิจกรรมตรวจสอบการใช้จ่ายประจำวัน และลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะเกี่ยวกับอบายมุข

2. ด้านการเพิ่มรายได้

ทุกครัวเรือนบ้านบางเพลิง ได้รับการฝึกอบรมด้านการประกอบอาชีพจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น พัฒนาชุมชนเกษตร ปศุสัตว์ กศน. อบต.ฯลฯ และได้รับปัจจัยการผลิต คือ พันธุ์ไก่พื้นเมือง และพันธุ์พืชจากโครงการ/กิจกรรมสนับสนุนกิจกรรมตามแผนชีวิตของครัวเรือนยากจน ได้รับไก่พันธุ์ไข่จากโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนอายุได้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับแพะพันธุ์พื้นเมืองจากปศุสัตว์อำเภอบางปะหัน อีกทั้งมีการพัฒนาการเรียนรู้ด้านการอาชีพตลอดเวลา ด้วยการให้คนในบ้านเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้ในชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะสามารถพัฒนาทักษะฝีมือและสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ได้แก่ การแปรรูป พัฒนาผลิตภัณฑ์ กิจกรรมเสริมรายได้ลดต้นทุนการผลิตในกิจกรรมของครัวเรือน เลือกลงใช้วิชาการ เครื่องมือที่สามารถเรียนรู้ ใช้งานได้เหมาะสมกับกิจกรรมและไม่กระทบกับฐานะทางเศรษฐกิจ สำหรับช่วยในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างผลผลิตและผ่อนแรง

3. ด้านการประหยัด

การประหยัดเป็นหนึ่งในคุณธรรมที่อยู่ในเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นเรื่องใกล้ตัวของทุกคนที่สามารถทำได้ ผู้ที่มีความประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย รู้จักฐานะของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อและเก็บออมไม่ฟุ่มเฟือย จะทำให้ครัวเรือนสามารถลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นออกไป นอกจากนี้การสร้างนิสัยการออมเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังสู่เยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ จะทำให้เยาวชนมีวินัยในการออมและสามารถบริหารเงินที่ได้รับได้อย่างเหมาะสม การประหยัดไม่จำเป็นต้องประหยัดเงินเพียงอย่างเดียวยังรวมไปถึงการประหยัดพลังงาน ได้แก่ การประหยัดน้ำ การประหยัดไฟ การประหยัดพลังงาน เพื่อให้ทรัพยากรเหล่านี้ยังคงอยู่และไม่หมดไป อีกทั้งมีการแบ่งรายได้เพื่อการสะสมทุนของครัวเรือนในรูปแบบต่าง ๆ หรือสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนต่าง ๆ ของชุมชน รวมถึงการตัดทอนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในทุกด้าน ลด ละ ความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีวิต

4. ด้านการเรียนรู้

ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ เป็นตัวชี้วัดที่สามารถสำรวจและวิเคราะห์ความพอเพียงในระดับต่าง ๆ และในมิติต่าง ๆ ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในชุมชนใกล้ตัว เห็นคุณค่าของการใช้หลักพอเพียงในการจัดการชุมชน และในที่สุดแล้วสามารถนำหลักการพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของแต่ละคน จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่ความพอเพียงได้ในที่สุด ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้ การทบทวนและเพิ่มพูนความรู้ ความเชี่ยวชาญในงานอาชีพที่ทำประจำวัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครัวเรือนที่มีกิจกรรม อาชีพคล้ายกัน เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาและเพิ่มประสิทธิภาพ รวมถึงการเรียนรู้ปรัชญา ความเป็นมา ค่านิยม ธรรมเนียมของชุมชน

5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

บ้านบางเพลิง มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียหายน้อยต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม ในสภาพปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรมมากขึ้น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงมีความหมายรวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้วย ได้แก่ กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในบริเวณบ้านให้สะอาด ระบายป้องกันโรครณะบาด ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับหรือ พืชพันธุ์ไม้ที่ครัวเรือนต้องการ อย่างร่มรื่นสวยงาม ได้รับประโยชน์ การตัดแปลงวัสดุ วัตถุดิบทางธรรมชาติ

เพื่อใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ รวมทั้งเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่เป็นกิจกรรมของส่วนรวมอยู่เสมอ โดยบ้านบางเพลิง ได้มีการเรียนรู้และหลักปฏิบัติ ได้แก่

5.1 การใช้อย่างประหยัด คือ การใช้ทำที่มีความจำเป็น เพื่อให้มีทรัพยากรไว้ใช้ได้นานและเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด

5.2 การนำกลับมาใช้ซ้ำอีก สิ่งของบางอย่างเมื่อมีการใช้แล้วครั้งหนึ่งสามารถที่จะนำมาใช้ซ้ำได้อีก เช่น ถังพลาสติก กระดาษ เป็นต้น หรือสามารถที่จะนำมาใช้ได้ใหม่โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การนำกระดาษที่ใช้แล้วไปผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อทำเป็นกระดาษแข็ง เป็นต้น ซึ่งเป็นการลดปริมาณการใช้ทรัพยากรและการทำลายสิ่งแวดล้อมได้

5.3 การบูรณซ่อมแซม สิ่งของบางอย่างเมื่อใช้เป็นเวลานานอาจเกิดการชำรุดได้ เพราะฉะนั้นถ้ามีการบูรณะซ่อมแซม ทำให้สามารถยืดอายุการใช้งานต่อไปได้อีก

5.4 การบำบัดและการฟื้นฟู เป็นวิธีการที่จะช่วยลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรด้วยการบำบัดก่อน เช่น การบำบัดน้ำเสียจากบ้านเรือนหรือโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ก่อนที่จะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ส่วนการฟื้นฟูเป็นการรื้อฟื้นธรรมชาติให้กลับสู่สภาพเดิม เช่น การปลูกป่าชายเลน เพื่อฟื้นฟูความสมดุลของป่าชายเลนให้กลับมาอุดมสมบูรณ์

5.5 การใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นวิธีการที่จะช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยลงและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก การใช้ใบตองแทนโฟม การใช้พลังงานแสงแดดแทนแร่เชื้อเพลิง การใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี

5.6 การเฝ้าระวังดูแลและป้องกัน เป็นวิธีการที่จะไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เช่น การเฝ้าระวังการทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ คูคลอง การจัดทำแนวป้องกันไฟฟ้า

6. ด้านการเอื้ออารีต่อกัน

บ้านบางเพลิง มีการช่วยเหลือผู้สูงอายุคนพิการ โดยจัดสวัสดิการให้กับคนพิการ นอกจากที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐ มีกองทุนด้านการศึกษาให้กับเยาวชนที่มีฐานะยากจนและครอบครัวในชุมชนที่มีความเดือนร้อนจากภัยธรรมชาติจะมีการนำเงินจากกองทุนต่าง ๆ ไปช่วยเหลือในเบื้องต้นก่อนที่จะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ เปิดโอกาสให้คนมีรายได้น้อยเข้ามาเรียนรู้กับศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านการฝึกอาชีพ และมีชมรมผู้สูงอายุส่งเสริมให้มีการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามในอดีตไว้ เช่น ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นการแสดงออกถึงความเอื้ออาทร ความสามัคคี ความมีน้ำใจ การแบ่งปันของคนในชุมชน ได้แก่ การแบ่งปัน เอื้ออารี ทั้งกับคนในครัวเรือนและเพื่อนบ้าน การเสียสละสิ่งของแบ่งปัน ของเหลือกินเหลือใช้ สละแรงงาน ความรู้ ความสามารถช่วยเหลืองานของกันและกัน โดยไม่มุ่งหวังสิ่งตอบแทน

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านบางเพลิง ตามทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างโดยการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า

1. ด้านการลดรายจ่าย พบปัญหาในการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ต้นทุนในการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ไม่เพียงพอมีขนาดพื้นที่ปลูกพืชที่จำกัด มีชาวบ้านบางส่วนเห็นว่า การปลูกพืชผักและเลี้ยงสัตว์เป็นเรื่องที่ยุ่งยาก เพราะต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมาก

2. ด้านการเพิ่มรายได้ พบปัญหาในการประกอบอาชีพเสริม โดยเฉพาะการปลูกพืชผักสวนครัวหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวของการทำนา มักประสบปัญหาในเรื่องพืชพันธุ์เพาะปลูกและประสิทธิภาพในการผลิต ซึ่งพบว่า ให้ผลผลิตน้อยและราคาการจำหน่ายต่ำลง ซึ่งจะไม่คุ้มค่ากับการลงทุน

3. ด้านการประหยัด ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การออม เพราะบางครัวเรือน ไม่มีเงินเหลือออม ไม่มีการจัดสรรเงินเป็นสัดส่วนสำหรับการใช้จ่ายในครัวเรือน ส่วนปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ คือ ชุมชนมีความต้องการให้แหล่งกู้ยืม เพื่อการประกอบอาชีพและการลงทุน

4. ด้านการเรียนรู้ พบปัญหาในการสืบทอดองค์ความรู้และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านบางเพลิง ซึ่งคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจที่จะเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ และมีบางครัวเรือนยังไม่มีความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ พบปัญหาเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ภายในหมู่บ้าน ให้ร่มรื่นน่าอยู่และเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชาวชนคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญ และไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม ได้แก่ การปลูกต้นไม้ในที่สาธารณะ รวมทั้งไม่มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการปลูกต้นไม้เพิ่ม

6. ด้านการเอื้ออาทร พบปัญหาในบางครัวเรือนที่เป็นส่วนน้อย ยังขาดความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม มักติดภารกิจงานประจำ ส่วนประชาชนผู้เข้าร่วมก็ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ตลอดจนไม่มีแผนการติดตามการดำเนินงาน การประเมินผลในกิจกรรมที่ได้ดำเนินผ่านมาแล้ว

ตอนที่ 5 แนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. ผู้นำชุมชนต้องศึกษาให้เข้าใจในความหมายและการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง โดยการศึกษาจากเอกสาร ตำรา การเข้าร่วมอบรมสัมมนาหรือทัศนศึกษาดูงาน ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ หรือศูนย์การเรียนรู้ตาม โครงการพระราชดำริ ต้องรู้จักการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของชุมชนตนเอง โดยพิจารณาตามศักยภาพของชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี ต้องไม่ยึดติดกับเอกสารหรือตำรา แต่มุ่งเน้นประสบการณ์และการประยุกต์ใช้จริง ต้องมีการลงมือปฏิบัติจริง แล้วถ่ายทอดหรือแนะนำให้กับผู้คนในชุมชน และต้องหาแหล่งเรียนรู้ที่สามารถให้ความรู้และถ่ายทอดเทคนิคในการดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในและนอกสถานที่

2. ให้ชุมชนเรียนรู้และสามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างได้ผล และมีประสิทธิภาพต่อการดำเนินชีวิต โดยนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น และต้องรู้จักเก็บออมเพื่อไว้เป็นทุน และเป็นค่าใช้จ่ายในอนาคต และหมั่นศึกษาหาความรู้ พร้อมทั้งติดตามข่าวสาร และสารสนเทศต่าง ๆ ประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต ขยันและอดทน ลด ละ เลิกอบายมุข และหมั่นทำความดี ให้ความร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ไม่ตามกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมตามโลกตะวันตก พร้อมทั้งใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาตามเหตุและผล คิดอย่างรอบครอบ รู้จักแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่น ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยาก

3. ประสานงานขอความช่วยเหลือจากส่วนราชการหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นควรให้การส่งเสริมสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยให้คำปรึกษาแนะนำ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาเองได้ และแก้ไขปัญหาได้เองอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเกิดความยั่งยืนต่อไป ควรให้การสนับสนุนและช่วยเหลือด้านวิชาการแก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง และจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานโครงการในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เป็นพี่เลี้ยงให้ความรู้สู่ชุมชน มีการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในชุมชน โดยให้ความเชื่อมั่นต่อชุมชนที่ความสามารถจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงาน และผลการดำเนินงานของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ศึกษาปัญหา อุปสรรค ของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ ผู้นำชุมชน ประชาชน และครัวเรือนเป้าหมาย ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จำนวน 5 ราย ผู้ศึกษาสามารถสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

1. สรุปผลการวิเคราะห์ การศึกษาข้อมูลทั่วไปของบ้านบางเพลิง

ผลการศึกษาพบว่า บ้านบางเพลิง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พื้นเพดั้งเดิมมีการประกอบอาชีพประมง การสัญจรไปมาไม่มีถนน การสัญจรไปมาจึงเดินทางแม่น้ำ การสร้างบ้านเป็นลักษณะเพิงพัก เพื่อเป็นที่พักอาศัยชั่วคราว กลางคืนมีการจุดคบเพลิงเพื่อเป็นแสงสว่างสำหรับประกอบอาชีพในการจับปลา จึงเรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่าบ้านบางเพลิง มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 660 ไร่ สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มถึงลุ่มมาก มีคลองบางเพลิงไหลผ่านทางทิศเหนือของหมู่บ้าน และมีแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตร คือ หนองอิปี หนองตาบาน และคลองส่งน้ำชลประทาน สภาพพื้นที่มีความเหมาะสมต่อการทำเกษตร มีครัวเรือน 95 ครัวเรือน ประชากร 350 คน เป็นชาย 163 คน เป็นหญิง 187 คน รายได้เฉลี่ย 60,788.57 บาท/คน/ปี (ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปี 2562) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำนา ค้าขาย รับราชการ รับจ้างทั่วไป และทำธุรกิจส่วนตัว มีอาชีพเสริมซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดกันมา คือ การจักสานออบ ซึ่งในปัจจุบัน บ้านบางเพลิงอยู่ในเขตการปกครองท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขล้อย โดยมี นายสาวัฒน์ โพธิ์เข้ม เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขล้อย มีคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 13 คน ในการทำงานเป็นทีมบริหารจัดการกิจกรรมในหมู่บ้าน นำปัญหาและอุปสรรคสู่เวทีประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน และดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้าน โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทาง

ในการทำงาน ประชาชนในพื้นที่ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีวัดตั้งอยู่ในพื้นที่ 1 แห่ง คือ วัดบางเพ็ญ มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาจำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดบางเพ็ญ

2. สรุปผลการวิเคราะห์ การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพ็ญ หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพ็ญ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการศึกษาพบว่า บ้านบางเพ็ญ มีการดำเนินงานและการขับเคลื่อน มีขั้นตอนกระบวนการในการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

1. กระบวนการสร้างแกนนำหมู่บ้าน มีการประชุมเตรียมความพร้อมกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ร่วมกับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจกับประชาชนในหมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดผู้นำการพัฒนาของบ้านบางเพ็ญ และสามารถนำการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายของชุมชน ผู้นำชุมชนได้รับการฝึกอบรม เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและวิถีคิด ค่านิยมที่มีต่อวิถีชีวิต และฝึกทักษะการเป็นผู้นำที่เหมาะสม ด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างกระบวนการสร้างกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการสร้างภาวะผู้นำ เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้บ้านบางเพ็ญได้รับงบประมาณจากกรมการพัฒนาชุมชนในการดำเนินโครงการสัมมาชีพชุมชน เพื่อให้ครัวเรือนพัฒนามีอาชีพที่มั่นคง ก่อให้เกิดรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน ผู้การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมั่นคง โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนในหมู่บ้านดำเนินชีวิตตามวิถีแบบพอเพียงและมีความสุข รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาลและการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. การส่งเสริมครอบครัวพัฒนา แกนนำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ผ่านการฝึกอบรมจากจังหวัด หรือหลักสูตรการพัฒนาร่วมกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ร่วมกันจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้าน เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยการค้นหาศักยภาพ และทรัพยากรภายในหมู่บ้าน การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของหมู่บ้าน นำข้อมูลมากำหนดปัญหาและความต้องการของประชาชนในรูปแบบแผนชุมชน ได้แก่ การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อให้ความรู้แก่ครอบครัวพัฒนา และกิจกรรมความสำเร็จของกลุ่มสตรีของการประกอบอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนและมีความเหมาะสมตามสถานการณ์

3. การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านจัดทำแผนชุมชน มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีองค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่ประชาชนสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาตนเอง และชุมชนของตนเองได้ การฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร และประชาชนที่มุ่งหวังต้องการแก้ไขปัญหาได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสร้างภูมิสังคม ด้านการจัดการทรัพยากรในชุมชน ด้านสังคมและด้าน

วัฒนธรรมและประเพณีของหมู่บ้าน มีการจัดทำแผนชีวิต คือ แผนการดำเนินชีวิตในระดับบุคคล หรือครอบครัว โดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการวางแผนชีวิต เพื่อพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการเรียนรู้ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และด้านการเอื้ออารีต่อกัน โดยมีการพัฒนาปฏิบัติเป็นรูปธรรม จากระดับครัวเรือนสู่ระดับชุมชน และเรียนรู้จากเกณฑ์ประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเรียนรู้ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. การบริหารจัดการชุมชน มีการบริหารตามแผนบ้านบางเพลิง มีการจัดเวทีประชาคม เพื่อจัดทำแผนชุมชน สำหรับแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร และประชาชนเข้าร่วมเสนอปัญหาพร้อมแผนงานโครงการในการแก้ไข ในส่วนแผนงานโครงการที่ขอรับการสนับสนุนเพื่อขับเคลื่อนสัมมาชีพบ้านบางเพลิง ได้แก่ โครงการขอรับการสนับสนุนการดำเนินงานกลุ่มจักสานงอบตำบลบางเพลิง ซึ่งมีหน่วยงานจัดหางานจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ได้มาสนับสนุนวัสดุการจักสานงอบ ต่อยอดจากการดำเนินโครงการสัมมาชีพชุมชนของสำนักงานพัฒนาชุมชน จึงทำให้กลุ่มจักสานงอบฯ มีเงินทุนในการขับเคลื่อนกลุ่มเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการรวบรวมปราชญ์ในหมู่บ้านที่มีองค์ความรู้ และจัดทำฐานเรียนรู้ในการพัฒนาคนในชุมชน ได้แก่ (1) ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน “ไอซ์กะพงบิน” (2) ศูนย์เรียนรู้ด้านการจักสานงอบ (พิพิธภัณฑ์ชุมชน) และ (3) ฐานการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง “สวนวารารณ” ก่อให้เกิดกระบวนการทำงานโดยเริ่มจากตนเอง เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาครอบครัว ขยายสู่วงกว้างในระดับชุมชน ก่อให้เกิดการดำเนินชีวิตเพื่อส่วนรวม นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

5. การประเมินผล บ้านบางเพลิง ได้มีการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ด้วยการจัดเวทีเพื่อประเมินผลการพัฒนาตามตัวชี้วัด ประกอบด้วย การประเมินตามเกณฑ์ 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด เพื่อจัดระดับการพัฒนาหมู่บ้าน เป็น 3 ระดับ คือ ระดับพออยู่พอกิน ระดับอยู่ดีกินดี และระดับมั่งมีศรีสุข ซึ่งผลการศึกษาพบว่า บ้านบางเพลิง อยู่ในระดับอยู่ดีกินดี เนื่องด้วยชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเข้าไปสู่มาตรฐาน มีความเป็นอยู่ที่ดี อยู่ดีกินดี มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยประชาชนสามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิตที่เหลือจากการบริโภค สามารถนำไปจัดจำหน่ายเพื่อหารายได้เข้าสู่ครัวเรือน และมีการเก็บออม

จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ เป็นการพัฒนาหมู่บ้านที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มีวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาไปสู่หมู่บ้านที่มีความอยู่เย็นเป็นสุข สร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นการพัฒนาชนบทโดยน้อมนำแนวทางอันเนื่องมาจากพระราชดำริมาปรับใช้ให้เหมาะสมแต่ละพื้นที่ ด้วยการประสานความร่วมมือจาก

ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน องค์กรชุมชน สถานศึกษาและประชาชนในพื้นที่ เกิดการบูรณาการเพื่อสร้างการเรียนรู้ ช่วยเหลือตนเองและพึ่งพาตนเองได้

3. สรุปผลการวิเคราะห์ ผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด)

ผลการศึกษาพบว่า บ้านบางเพลิงเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบผลสำเร็จแล้ว สามารถเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ให้บุคคลทั่วไปและหมู่บ้านอื่น มีระดับการพัฒนาอยู่ในระดับที่สามารถทำกินทำขายภายในครัวเรือน ลดปริมาณคนยากจน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ในระดับครัวเรือนเป็นลักษณะของการ “พออยู่ พอกิน” เมื่อครัวเรือนอยู่ได้ ระดับการพัฒนาต่อไปคือ “อยู่ดี กินดี” หมู่บ้านพร้อมเป็นต้นแบบของการขยายงาน ด้วยการทำงานผ่านระบบกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับหมู่บ้าน ในระดับนี้จะเห็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งสามารถรับมือและแก้ไขปัญหาที่มีความยากขึ้น และระดับการพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบระดับ “มั่งมี ศรีสุข” คือลักษณะที่ใช้ความรู้ในการบริหารจัดการพัฒนาที่มีความเข้มแข็งสามารถขยายกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ให้มีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่าย มีกิจกรรมและโครงการที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้านการจัดสวัสดิการแก่คนในหมู่บ้าน/ชุมชนที่กว้างขวางขึ้น

ผู้ศึกษายังมีประเด็นที่น่าสนใจที่สามารถสรุปในแต่ละด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการลดรายจ่าย พบว่า ครัวเรือนทำสวนครัว โดยใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้าน หรือใช้กระถาง/ภาชนะที่ทิ้งแล้ว ปลูกพืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคในครัวเรือน ประเภทผักสวนครัวที่นิยมปลูก ได้แก่ พริก ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด กะเพรา โหระพา จิง มะเขือ เป็นต้น ทำให้ค่าใช้จ่ายในการอุปโภค บริโภคลดลง ส่วนที่เหลือจากการบริโภคก็แบ่งปันให้กับเพื่อนบ้าน และขายเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน และครัวเรือนปลอดคอบายมุข สมาชิกในครัวเรือน ไม่เสพสิ่งเสพติด ลดการดื่มเหล้า บุหรี่ ไม่เล่นการพนัน และการเล่นหวยน้อยลง

2.2 ด้านการเพิ่มรายได้ พบว่า ครัวเรือนมีอาชีพเสริม นอกจากครัวเรือนจะปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคในครัวเรือนแล้ว ยังสามารถจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้ให้กับครอบครัว อาชีพหลัก คือ การทำเกษตร ถ้าครัวเรือนว่างจากการทำนาก็จะประกอบอาชีพเสริม คือ การทำอบ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาแต่เก่าก่อน สามารถสร้างรายได้อีกทางหนึ่งให้แก่ชาวบางเพลิง อีกทั้งครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ครัวเรือนมีการใช้เทคโนโลยีในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายในหมู่บ้าน และใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ก่อให้เกิดการประหยัดและคุ้มค่า เช่น การเรียนรู้วิธีการเพาะปลูก การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การปลูกผักปลอดสารพิษ ไร่รับประทาน การใช้พลังงานทดแทน การทำน้ำส้มควันไม้ เป็นต้น

2.3 ด้านการประหยัด พบว่า คราวเรือนมีการออมทรัพย์ สมาชิกในครัวเรือนมีการออมเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ของกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน จำนวน 102 ราย สมาชิกมีการส่งสัจจะรายเดือน ตั้งแต่ 30-350 บาท ปัจจุบันมียอดเงินสัจจะสะสมทั้งสิ้น 142,799.92 บาท (ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม 2564) โดยมีกำหนดแผนการสะสมทุนในระยะ 3 ปี และมีแผนในการให้สมาชิกได้มีการกู้ยืมเพื่อนำเงินไปลงทุนในการประกอบอาชีพและปล่อยกู้ให้กับสมาชิกที่ได้รับความเดือดร้อนในอัตราดอกเบี้ยต่ำ และชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ มีการเชื่อมโยงเครือข่าย ภายในชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน โครงการ กข.คจ. ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีการออม ให้สมาชิกกู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพและปล่อยกู้ให้กับครัวเรือนที่ได้รับความเดือดร้อน

2.4 ด้านการเรียนรู้ พบว่า ชุมชนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีการถ่ายทอดการทำงานให้กับเด็กรุ่นหลังที่สนใจภายในชุมชน และกลุ่มคนที่สนใจ เนื่องจากเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาของชาวบางพลึง อีกทั้งยังเป็นผลิตภัณฑ์เด่นและเป็นเอกลักษณ์ของชาวบางปะหัน ให้คงอยู่สืบไปสู่รุ่นหลาน ครัวเรือนมีการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน ชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ช่วยให้นักในชุมชนมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร มีการประชุมประจำเดือน เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับคนในชุมชน สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนยึดหลักการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ยังได้เข้ารับการฝึกอบรมกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนสร้างภูมิคุ้มกันอย่างยั่งยืน มีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือการทำงานอบแก่ เด็ก เยาวชน และบุคคลที่สนใจ

2.5 ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ชุมชนใช้วัตถุดิบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ มีการวางแผน การจัดทรัพยากรทดแทนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ มีการจัดระเบียบชุมชน รักษาความสะอาด อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้และไม้ประดับ การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้าน “หน้าบ้าน น่านอง” กับคนในชุมชนเป็นประจำทุกเดือน เช่น การจัดเก็บขยะ การคัดแยกขยะ กิจกรรมถนนสวย กิจกรรมครัวชุมชน และกิจกรรมลงแขก มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ครัวเรือนใช้วัตถุดิบที่เป็นธรรมชาติในการประกอบอาชีพที่ไม่เป็นอันตรายต่อคน สัตว์ และสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพในการทำการเกษตร การใช้สารธรรมชาติกำจัดศัตรูพืช และชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเป็นหมู่บ้านน่าอยู่ ชุมชนมีการส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน บริเวณบ้าน นอกจากจะให้ความร่มเงาแล้วยังช่วยให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น คนในชุมชนได้รับอากาศที่บริสุทธิ์

2.6 ด้านการเอื้ออารี พบว่า ชุมชนช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส หรือคนยากจนด้วยการแบ่งปัน อาหารการกิน และการให้ความช่วยเหลือบริจาคเงิน สิ่งของแก่ผู้ประสบปัญหา การช่วยเหลือ ผู้สูงอายุ คนพิการ โดยจัดสวัสดิการแก่บุคคลพิการนอกเหนือจากสวัสดิการของรัฐ มีกองทุน ช่วยเหลือเด็กยากจน ตลอดจนมีการช่วยเหลือในรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ตัวเงิน และชุมชน “รู้จัก สามัคคี” ชุมชนมีการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อจัดทำแผนชุมชน และนำแผนไปปฏิบัติเพื่อการ แก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน

4. ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านบางเพลิง ตามทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า

1. ด้านการลดรายจ่าย พบปัญหาในการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ต้นทุนในการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ไม่เพียงพอมีขนาดพื้นที่ปลูกพืชที่จำกัด มีชาวบ้านบางส่วนเห็นว่า การปลูก พืชผักและเลี้ยงสัตว์เป็นเรื่องที่ยุ่งยาก เพราะต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมาก

2. ด้านการเพิ่มรายได้ พบปัญหาในการประกอบอาชีพเสริม โดยเฉพาะการปลูกพืชผัก สวนครัวหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวของการทำนา มักประสบปัญหาในเรื่องพืชพันธุ์เพาะปลูกและ ประสิทธิภาพในการผลิต ซึ่งพบว่า ให้ผลผลิตน้อยและราคาจำหน่ายต่ำลง ซึ่งจะไม่คุ้มค่ากับการลงทุน

3. ด้านการประหยัด ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การออม เพราะบางครัวเรือนไม่มีเงินเหลือ ออม ไม่มีการจัดสรรเงินเป็นสัดส่วนสำหรับการใช้จ่ายในครัวเรือน ส่วนปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มออม ทรัพย์ คือ ชุมชนมีความต้องการให้แหล่งกักเก็บ เพื่อการประกอบอาชีพและการลงทุน

4. ด้านการเรียนรู้ พบปัญหาในการสืบทอดองค์ความรู้และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ บ้านบางเพลิง ซึ่งคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจที่จะเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ และมี บางครัวเรือนยังไม่มีความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ พบปัญหาเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ ภายในหมู่บ้าน ให้ร่มรึ้นน่าอยู่และเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เขาชนคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ ความสำคัญ และไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม ได้แก่ การปลูกต้นไม้ในที่สาธารณะ รวมทั้ง ไม่มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการปลูกต้นไม้เพิ่ม

6. ด้านการเอื้ออารี พบปัญหาในบางครัวเรือนที่เป็นส่วนน้อย ยังขาดความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม มักติดภารกิจงานประจำ ส่วนประชาชนผู้เข้าร่วมก็ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ตลอดจนไม่มีแผนการติดตามการดำเนินงาน การประเมินผลในกิจกรรมที่ได้ดำเนินผ่านมาแล้ว

5. แนวทางการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. ควรให้องค์ความรู้ โดยอาศัยความร่วมมือให้ชุมชนเห็นคุณค่าและศักยภาพของตนเอง สนับสนุนให้ประชาชนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ผู้นำชุมชนต้องมีความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง โดยการศึกษาจากเอกสาร ตำรา การเข้าร่วมอบรมสัมมนาหรือทัศนศึกษาดูงานในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ หรือศูนย์การเรียนรู้ตามโครงการพระราชดำริ ต้องรู้จักการนำ หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของชุมชนตนเอง โดยพิจารณาตามศักยภาพของชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี ต้องไม่ยึดติดกับเอกสารหรือตำรา แต่มุ่งเน้นประสบการณ์และการประยุกต์ใช้จริง ต้องมีการลงมือปฏิบัติจริง แล้วถ่ายทอดหรือแนะนำให้กับผู้คนในชุมชน และต้องหาแหล่งเรียนรู้ที่สามารถให้ความรู้และถ่ายทอดเทคนิคในการดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในและนอกสถานที่

2. ให้ชุมชนเรียนรู้และสามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างได้ผล และมีประสิทธิภาพต่อการดำเนินชีวิต โดยนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น และต้องรู้จักเก็บออมเพื่อไว้เป็นทุน และเป็นค่าใช้จ่ายในอนาคต และหมั่นศึกษาหาความรู้ พร้อมทั้งติดตามข่าวสาร และสารสนเทศต่าง ๆ ประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต ขยันและอดทน ลด ละ เลิก อบายมุข และหมั่นทำความดี ให้ความร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ไม่ตามกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมตามโลกตะวันตก พร้อมทั้งใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาตามเหตุและผล คิดอย่างรอบครอบ รู้จักแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่น ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยาก

3. ประสานงานขอความช่วยเหลือจากส่วนราชการหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นควรให้การส่งเสริมสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยให้คำปรึกษาแนะนำ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาเองได้ และแก้ไขปัญหาได้เองอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเกิดความยั่งยืนต่อไป ควรให้การสนับสนุนและช่วยเหลือด้านวิชาการแก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง และจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานโครงการในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เป็นพี่เลี้ยงให้ความรู้สู่ชุมชน มีการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในชุมชน โดยให้ความเชื่อมั่นต่อชุมชนที่ความสามารถจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้

อภิปรายผลการศึกษา

1. การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บ้านบางเพลิง ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ ด้วยหลักการดำเนินงานตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) กล่าวได้ว่า การดำเนินกิจกรรมประสบความสำเร็จ เป็นเพราะบ้านบางเพลิง ได้รับการสนับสนุนการดำเนินโครงการ สัมมาชีพชุมชนตามแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้รับงบประมาณจากกรมการพัฒนาชุมชนและพัฒนารัฐที่รับผิดชอบการดำเนินโครงการสัมมาชีพชุมชน ในการส่งเสริมให้ครัวเรือนมีความมั่นคงในอาชีพ ก่อให้เกิดรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน ผู้พัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมั่นคง โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนในหมู่บ้านดำเนินชีวิตตามวิถีแบบพอเพียงและมีความสุข ซึ่งผลมาจากการสร้างแกนนำพัฒนาหมู่บ้าน มีปราชญ์ชุมชนมาเป็นแกนนำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และผู้มีจิตใจพัฒนาร่วมเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชนสู่การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการชุมชน ในรูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ โดยนำความรู้ที่มีและจากการฝึกอบรมถ่ายทอดให้กับประชาชนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปปฏิบัติและใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้การสร้างเศรษฐกิจฐานรากมั่นคง และชุมชนพึ่งตนเองได้ ตามขั้นตอนการดำเนินงาน ได้แก่ กระบวนการสร้างแกนนำหมู่บ้าน การส่งเสริมครอบครัวพัฒนา การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านจัดทำแผนชุมชน การบริหารจัดการชุมชน และการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สรฤทธ จันสุข (2552) การศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดพฤติกรรมดำรงชีวิตด้วยความพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีการสร้างภูมิคุ้มกันภัยที่ดี โดยมีขั้นตอนการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวชี้วัดหลักแต่ละด้านกับตัวชี้วัดย่อยของตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และองค์ประกอบการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันภัยที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่าตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 5 ด้าน มีตัวชี้วัดรวมทั้งหมดจำนวน 60 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ตัวชี้วัดด้านจิตใจและความรู้สึก มีตัวชี้วัดจำนวน 14 ตัวชี้วัด 2) ตัวชี้วัดด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ มีตัวชี้วัดจำนวน 10 ตัวชี้วัด 3) ตัวชี้วัดด้านเทคโนโลยีและการเรียนรู้ มีตัวชี้วัดจำนวน 12 ตัวชี้วัด 4) ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ มีตัวชี้วัดจำนวน 12 ตัวชี้วัด และ 5) ตัวชี้วัดด้านสังคมและวัฒนธรรม มีตัวชี้วัดจำนวน 12 ตัวชี้วัด จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจแล้วทำการหมุน

แกนแบบออร์โธคอนอลวิธีแวนแมกซ์ วิเคราะห์เนื้อหาและจัดองค์ประกอบด้วยหลักเหตุและผล พบว่าองค์ประกอบการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 12 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านการแก้ไขปัญหาชุมชน 2) องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมชุมชน 3) ด้านความสนใจการจัดการชุมชน 4) องค์ประกอบด้านความพึงพอใจวิถีชุมชน 5) องค์ประกอบด้านทรัพยากรน้ำและบริการสาธารณะ 6) องค์ประกอบด้านทรัพยากรที่ใช้ดำรงชีวิต 7) องค์ประกอบด้านระบบเศรษฐกิจ 8) องค์ประกอบด้านผลิตผลและรายได้ 9) องค์ประกอบด้านกิจกรรมส่วนรวม 10) องค์ประกอบด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ 11) องค์ประกอบด้านงานอาชีพ และ 12) องค์ประกอบด้านทิศทางอนาคตชุมชน

2. ผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ตามเกณฑ์การประเมินเบื้องต้น
เกณฑ์ 6X2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด)

ผู้ศึกษาสามารถอภิปรายผลการศึกษา ซึ่งในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านการลดรายจ่าย พบว่า สมาชิกในครัวเรือนไม่ใช้จ่ายเกินตัว มีการคิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันทางสังคม เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทั้งในและนอกชุมชน เช่น การจัดทำบัญชี รายรับ รายจ่าย ภายในครัวเรือน เพื่อทราบถึงแหล่งที่มาที่ไปของเงิน ช่วยให้การบริหารจัดการเงินอย่างเป็นระบบ และยังช่วยสร้างนิสัยการมีระเบียบวินัยให้กับคนในชุมชน ครัวเรือนมุ่งทำมาหากินไม่ยุ่งเกี่ยววบายมุข เป็นเพราะ ชุมชนมีการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การสานิตกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ และเพื่อการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือน และน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในครัวเรือน และลดรายจ่ายสำหรับค่าใช้จ่ายด้านอาหาร โดยการปลูกผักและเลี้ยงสัตว์กินเอง ลดเครื่องอุปโภคบางอย่างที่ไม่จำเป็นในชีวิตประจำวันไม่ฟุ่มเฟือย การสอนให้บุตรหลานประหยัด ได้แก่ การทำของใช้เพื่อใช้เอง การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน มีกิจกรรมตรวจสอบการใช้จ่ายประจำวัน และลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชุดตา ชูศรีवास (2561) ศึกษาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จำนวน 5 ด้าน ดังนี้ 1) การลดรายจ่าย มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดีมาก โดยพบว่า สมาชิกในชุมชนได้ผลิตสมุนไพร ไล่แมลง และน้ำยาล้างจาน สบู่ แชมพู ใช้เองในครัวเรือน 2) การเพิ่มรายได้ สมาชิกในชุมชนมีการจัดตั้ง กลุ่มอาชีพ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ร้านค้าชุมชน เป็นต้น เพื่อกระจายผลผลิตไปยังสถานที่จำหน่ายที่จัดตั้งขึ้น เพื่อขยายตลาด ทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น 3) การออม ในภาพรวมมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีการวางแผนการใช้จ่ายและปลูกฝังการเก็บออมเพื่ออนาคต 4) การ

อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพบว่า มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เนื่องมาจากชุมชนมีการณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนใช้วัสดุธรรมชาติ ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 5) การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่พบว่า มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก สมาชิกในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งเป็นค่านิยมพื้นฐานของคนไทยในชนบทมาช้านาน

2. ด้านการเพิ่มรายได้ พบว่า มีผลสืบเนื่องจากการลดรายจ่ายด้วยการปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน ที่เหลือได้นำไปจำหน่ายทำให้ครัวเรือนมีรายได้จากการขายผักสวนครัวและนอกจากนี้มีการรวมกลุ่มจัดทำงอบ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบางพลึง ทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจัดจำหน่ายสินค้า เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่จัดทำขึ้นจะกระจายสินค้าไปตามแหล่งที่จัดตั้งขึ้น เช่น งาน โอท็อปเมืองทองธานี ถนนคนเดิน กิน เที่ยว และการขายผ่านออนไลน์ โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนให้คำแนะนำเรื่องการขายผ่านเฟซบุ๊ก เว็บไซต์ อีเมล และสื่อต่าง ๆ ที่สนับสนุนกลุ่มอาชีพของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และการออม ชุมชนมีวางแผนการใช้จ่ายมากขึ้นกับสภาพเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน และมีการออมเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ภายในชุมชน ปลูกฝังเก็บออมเงินเพื่ออนาคตและประหยัดในการใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น เป็นเพราะ ทุกครัวเรือนบ้านบางพลึง ได้รับการฝึกอบรมด้านการประกอบอาชีพจากหน่วยงานต่าง ๆ และการพัฒนาการเรียนรู้ด้านการอาชีพตลอดเวลา ด้วยการให้คนในบ้านเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้ในชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะสามารพัฒนาทักษะฝีมือและสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ได้แก่ การแปรรูป พัฒนาผลิตภัณฑ์ กิจกรรมเสริมรายได้ลดต้นทุนการผลิตในกิจกรรมของครัวเรือน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิสรา ใจชื่อ (2557) การศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศาลาคักดี หมู่ที่ 1 ตำบลเรียง อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี และหมู่บ้าน บ้านโลก หมู่ที่ 7 ตำบลม่วงงาม อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความก้าวหน้าควรต้องมีความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนฝ่ายจัดการ คือ ผู้นำหมู่บ้านซึ่งมีส่วนผลักดันและสนับสนุนให้สมาชิกในหมู่บ้านดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และสมาชิกในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงก็ต้องมีส่วนร่วมในการศึกษาและค้นหาปัญหาของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้าน และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงานพัฒนาหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสมาชิกในหมู่บ้านเป็นส่วนสำคัญอย่างมากที่จะผลักดันให้หมู่บ้านประสบความสำเร็จ และความร่วมมือของทุกฝ่าย เป็นแรงสำคัญที่จะพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ยั่งยืน

3. ด้านการประหยัด พบว่า ครัวเรือนมีการออมทรัพย์ สมาชิกในครัวเรือนมีการออมเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ของกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน จำนวน 102 ราย สมาชิกมีการส่งสัจจะรายเดือน ตั้งแต่ 30-350 บาท ปัจจุบันมียอดเงินสัจจะสะสมทั้งสิ้น 142,799.92 บาท (ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม 2564) เป็นเพราะ มีกำหนดแผนการสะสมทุนในระยะ 3 ปี และมีแผนในการให้สมาชิกได้มีการกู้ยืมเพื่อนำเงินไปลงทุนในการประกอบอาชีพ และปล่อยกู้ให้กับสมาชิกที่ได้รับความเดือดร้อนในอัตราดอกเบี้ยต่ำ และชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ มีการเชื่อมโยงเครือข่าย ภายในชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน โครงการ กข.คจ. ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีการออม ให้สมาชิกกู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพและปล่อยกู้ให้กับครัวเรือนที่ได้รับความเดือดร้อน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชุดตา ชูศรีवास (2561) ศึกษาการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จำนวน 5 ด้าน ดังนี้ 1) การลดรายจ่าย มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดีมาก โดยพบว่า สมาชิกในชุมชนได้ผลิตสมุนไพรไล่แมลง และน้ำยาล้างจาน สบู่ แชมพู ใช้เองในครัวเรือน 2) การเพิ่มรายได้ สมาชิกในชุมชนมีการจัดตั้ง กลุ่มอาชีพ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ร้านค้าชุมชน เป็นต้น เพื่อกระจายผลผลิตไปยังสถานที่จำหน่ายที่จัดตั้งขึ้น เพื่อขยายตลาด ทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น 3) การออม ในภาพรวมมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีการวางแผนการใช้จ่ายและปลูกฝังการเก็บออมเพื่ออนาคต 4) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพบว่า มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เนื่องจากชุมชนมีการณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนใช้วัสดุธรรมชาติ ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 5) การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่พบว่า มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก สมาชิกในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งเป็นค่านิยมพื้นฐานของคนไทยในชนบทมาช้านาน

4. ด้านการเรียนรู้ พบว่า ภายในชุมชนมีการจัดเวที โดยให้ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความชำนาญในด้านต่าง ๆ มาถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างคนในชุมชนเพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มและการแสดงออกของคนในชุมชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในช่วงที่จัด โครงการ/กิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้มีการพัฒนาชุมชนมีความเจริญมากขึ้น บนพื้นฐานจากความต้องการของประชาชนที่แท้จริง โดยใช้ทุนและทรัพยากรที่มีในชุมชน ได้แก่ อุปกรณ์ วัสดุ เงิน ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงาน และทรัพยากรบุคคล ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวัฒน์ ดวงแสนพุด (2550) ศึกษาวิจัยเรื่องความคิดเห็นที่มีต่อการปฏิบัติตามแนวทางกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือนของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัด

อุดรธานี ใน 6 ด้าน ประกอบด้วยกิจกรรมการลดรายจ่าย กิจกรรมการเพิ่มรายได้ กิจกรรมการออม กิจกรรมการดำรงชีวิต กิจกรรมการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการเอื้ออาทรแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพส่วนบุคคล ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทักษะคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง กับการปฏิบัติตามแนวทาง กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นที่มีต่อการปฏิบัติตามแนวทางกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำชุมชน 6 ด้าน ซึ่งก็คือเกณฑ์ 6X2 (กิจกรรมตัวชี้วัด 6X2) ในการรับรู้ ข่าวดสารและแรงจูงใจในการปฏิบัติตามแนวทางกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมมีทัศนคติที่ เห็นด้วยกับเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ด้านความ ยั่งยืน คือ การเรียนรู้และการพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ สร้างรายได้ และคุณภาพชีวิตของ ประชาชนให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่อยู่บนหลักการใช้ การรักษา และการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ไม่สร้างมลภาวะต่อทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมเกิดขีดความสามารถในการรองรับและเยียวยาของระบบนิเวศ การผลิตและการบริโภค เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม เสียสละเพื่อประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคมยึดถือและปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนา อย่างสมดุลและมีเสถียรภาพและยั่งยืน

5. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนมีการรณรงค์ใช้ วัสดุที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพในการทำเกษตร การใช้ถุงผ้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เด็ก และเยาวชน รู้จักคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นเพราะ ชุมชนมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการปรับปรุง สิ่งแวดล้อมในบริเวณบ้านให้สะอาด เรียบร้อยป้องกันการเกิดโรคระบาด ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ หรือ พืชพันธุ์ไม้ที่ร้าวเรือนต้องการ อย่างร่มรื่นสวยงามได้รับประโยชน์ การตัดแปลงวัสดุ วัสดุคิบ ทางธรรมชาติ เพื่อใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ รวมทั้งเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา สิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่เป็นกิจกรรมของส่วนรวมอยู่เสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชัย พันธเสน และคณะ (2549) การศึกษาเรื่องการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนของการ ประเมินสถานะขององค์ความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงระดับแนวคิด ด้วยการสังเคราะห์ เนื้อหาภายใต้กรอบญาณวิทยาบูรณาการศาสตร์ พบข้อสังเกตทางทฤษฎีหลายประการ และประการ หนึ่งที่ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสแนวคิดการพัฒนาทางสังคมทางเลือก หลายกลุ่มในสังคมไทย อันเป็นเสมือนความพยายามด้านกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม กระแสหลักที่เริ่มส่งผลกระทบทางลบต่อความมั่นคงในระบบชีวิตมนุษย์และระบบนิเวศ

6. ด้านความเอื้ออาทร พบว่า คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นพื้นฐานของคนไทย เนื่องจากสังคมไทยอยู่แบบเครือญาติ มีการแบ่งปัน แลกเปลี่ยน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเห็นได้จากความมีน้ำใจของคนไทยในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในด้านต่าง ๆ เป็นเพราะชุมชนเปิดโอกาสให้คนมีรายได้น้อยเข้ามาเรียนรู้กับศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านการฝึกอาชีพ และมีชมรมผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้มีการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามในอดีตไว้ เช่น ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นการแสดงออกถึงความเอื้ออาทร ความสามัคคี ความมีน้ำใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณีรัฐฎาพร แสงสุวรรณ (2555) ศึกษาความสำเร็จในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ผลการศึกษาพบว่า บ้านสบวิน หมู่ที่ 9 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วัง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง การปกครองที่ผู้นำและแกนนำมีความเสียสละในการดูแลลูกบ้าน เป็นหมู่บ้านที่มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ มีกลวิธีในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนคือการใช้ป่าชุมชนเป็นสะพานสู่ความร่วมมืออย่างแข็งขันในการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ โดยครอบครัวพัฒนามาจากการคัดเลือกของประชาชนในหมู่บ้านด้วยการบวนการมีส่วนร่วมในการปลูกฝัง คุณลอนุรักษสิ่งแวดล้อมจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งมีความสอดคล้องจากการศึกษาวิจัยภาคสนามในการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพประชาชนและผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่าง 5 คน ในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักในการดำเนินชีวิตท่ามกลางเศรษฐกิจทุนนิยม และเป็นทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีดั้งเดิมของชนบทไทย

3. การศึกษาปัญหา อุปสรรค ของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการวิเคราะห์ปัญหาตามทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ด้านการลดรายจ่าย พบปัญหาในการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ต้นทุนในการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ไม่เพียงพอ มีขนาดพื้นที่ปลูกพืชที่จำกัด ส่วนด้านการเพิ่มรายได้ พบปัญหาในการประกอบอาชีพเสริม โดยเฉพาะการปลูกพืชผักสวนครัวหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวของการทำนา มักประสบปัญหาในเรื่องพืชพันธุ์เพาะปลูกและประสิทธิภาพในการผลิต ส่วนด้านการประหยัด ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การออม เพราะบางครัวเรือนไม่มีเงินเหลือออม ไม่มีการจัดสรรเงินเป็นสัดส่วนสำหรับการใช้จ่ายในครัวเรือน ส่วนด้านการเรียนรู้ พบปัญหาในการสืบทอดองค์ความรู้และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านบางเพลิง ซึ่งคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจที่จะเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ ส่วนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ พบปัญหาเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ภายในหมู่บ้าน ให้ร่มรื่นน่าอยู่และเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชาวชนคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการปลูกต้นไม้ในที่สาธารณะ รวมทั้งไม่มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการปลูกต้นไม้เพิ่ม และด้านการเอื้อ

อารี พบปัญหาในบางครัวเรือนที่เป็นส่วนน้อย ยังขาดความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม มักติดภารกิจงานประจำ ส่วนประชาชนผู้เข้าร่วมก็ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จำรัส โคตะยงค์ และวิไลวรรณ สมโสภณ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการลดรายจ่าย บางครัวเรือนไม่มีเงินทุนในการประกอบอาชีพ ด้านการเพิ่มรายได้ ขาดตลาดรองรับผลผลิตการเกษตร ด้านการประหยัด เงินออมทรัพย์ค่อนข้างน้อย ด้านการเรียนรู้ คนรุ่นใหม่ไม่ใส่ใจที่จะสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่มีการปลูกป่าทดแทน และด้านการเอื้ออารี คนร่วมกิจกรรมในชุมชนมีจำนวนน้อย

4. แนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. ควรให้ห้วงค์ความรู้ อาศัยความร่วมมือให้ชุมชนเห็นคุณค่าและศักยภาพของตนเอง สนับสนุนให้ประชาชนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ผู้นำชุมชนต้องศึกษาให้เข้าใจในความหมายและการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง โดยการศึกษาจากเอกสาร ตำรา การเข้าร่วมอบรมสัมมนาหรือทัศนศึกษาดูงานในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ หรือศูนย์การเรียนรู้ตามโครงการพระราชดำริ ต้องรู้จักการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของชุมชนตนเอง โดยพิจารณาตามศักยภาพของชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มี ต้องไม่ยึดติดกับเอกสารหรือตำรา แต่มุ่งเน้นประสบการณ์และการประยุกต์ใช้จริง ต้องมีการลงมือปฏิบัติจริง แล้วถ่ายทอดหรือแนะนำให้กับผู้คนในชุมชน และต้องหาแหล่งเรียนรู้ที่สามารถให้ความรู้และถ่ายทอดเทคนิคในการดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในและนอกสถานที่

2. ผู้นำชุมชนต้องมีความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง และให้ชุมชนเรียนรู้ควบคู่กัน และสามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ได้อย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพต่อการดำเนินชีวิต โดยนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันร่วมกับผู้อื่น และต้องรู้จักเก็บออมเพื่อไว้เป็นทุน และเป็นค่าใช้จ่ายในอนาคต และหมั่นศึกษาหาความรู้ พร้อมทั้งติดตามข่าวสาร และสารสนเทศต่าง ๆ ประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต ขยันและอดทน ลด ละ เลิก อบายมุข และหมั่นทำความดี ให้ความร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ไม่ตามกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมตามโลกตะวันตก พร้อมทั้งใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาตามเหตุและผล คิดอย่างรอบครอบ รู้จักแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่นให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยาก

3. หน่วยงานภายนอกควรให้การส่งเสริมสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยการประสานงานขอความช่วยเหลือจากส่วนราชการหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นควรให้การส่งเสริมสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยให้คำปรึกษาแนะนำ เพื่อให้

ประชาชนในชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาเองได้ และแก้ไขปัญหาได้เองอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อให้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเกิดความยั่งยืนต่อไป ควรให้การสนับสนุนและช่วยเหลือด้านวิชาการแก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง และจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานโครงการในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เป็นที่เล็งใจให้ความรู้สู่ชุมชน มีการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในชุมชน โดยให้ความเชื่อมั่นต่อชุมชนที่มีความสามารถจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 นโยบายของรัฐควรมีความเหมาะสมในการพัฒนาชุมชนของแต่ละพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนคิดและเสนอโครงการ/กิจกรรม ที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของชุมชน

1.2 หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม ต้องทำงานแบบบูรณาการ ในด้านส่งเสริมความรู้ งบประมาณ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

1.3 หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ/กิจกรรม ควรให้ความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นข้อเสนอแนะที่มีต่อโครงการ/กิจกรรม เพื่อนำข้อมูลมาปรับใช้ในการดำเนินโครงการในครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.4 หน่วยงานควรให้การสนับสนุนผู้นำชุมชน แก่นำพัฒนา ไปศึกษาการดำเนินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จในด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์จักสานอบ ที่มีความทันสมัยเพื่อนำมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ในชุมชนให้น่าสนใจ และใช้ประโยชน์ได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ในหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ฯ เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงาน และข้อค้นพบในแนวทางการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาปรับใช้ในการวางแผนการขับเคลื่อนการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีความละเอียดลึกซึ้งและเข้าถึงแหล่งข้อมูล เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานแก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติ

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต. กรุงเทพฯ: บีทีเอสเพรส จำกัด.
- กระทรวงมหาดไทย สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2551, 10 กรกฎาคม). **ตัวชี้วัด 6 คุณ 2**. สืบค้นเมื่อ 24 ธันวาคม 2563 . จากเว็บไซต์: http://cddweb.cdd.go.th/economic/project/framework/kpi6_2.html.
- กล้า ทองขาว. (2551). เอกสารประกอบการสอนชุดวิชานโยบายสาธารณะและการวางแผนหน่วยที่ 6 เรื่อง การนำนโยบายไปปฏิบัติ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2548). คู่มือการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแผนปฏิบัติการกรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2549. สืบค้นเมื่อ 26 ธันวาคม 2563, จากเว็บไซต์: <https://chumchon.cdd.go.th>.
- จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร และมนัส โกมลฑา. (2552). วิเคราะห์นโยบายรัฐในระดับต่าง ๆ รวมทั้งภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาสังคมจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ. 2540-2549) เล่มที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จรัส โคตะยันต์ และวิไลวรรณ สมโสภณ. (2554). ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข”. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น).
- จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์. (2547). **ฆ่าเหล่าทักษิณมิกส**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์ มูลนิธิวิถีทรรศน์.
- เฉลิมพล ศรีหงส์. (2555). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล**. กรุงเทพฯ : ศูนย์เอกสารทางวิชาการ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชรัส ปุณณิสสะ. (2553). **ความสำเร็จในการนำนโยบายธรรมาภิบาลไปปฏิบัติของเทศบาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์).
- ณัฐฎาพร แสงสุวรรณ. (2555). **ความสำเร็จในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านแม่ใจใต้ หมู่ที่ 7 ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่**. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2546). **มิติเรื่องฐานทรัพยากรกับเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร.

บรรณานุกรม

- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2562). กลยุทธ์พัฒนากร. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัท ดิเอสท์ จำกัด.
- นิสรา ใจซื่อ. (2557). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
กรณีศึกษา: หมู่บ้านศาลาศักดิ์ หมู่ที่ 1 ตำบลเริงราง อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี และ
หมู่บ้านโคก หมู่ที่ 7 ตำบลม่วงงาม อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี. ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- บวร เทศารินทร์. (2560). ประเทศไทย 4.0 สร้างเศรษฐกิจใหม่. สืบค้นเมื่อ 24 ธันวาคม 2563,
จากเว็บไซต์: www.drborworn.com.
- ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. (2542). การเรียนรู้ในชุมชน. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ
ครั้งที่ 37 สาขาเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2542). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม.
กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพฯ:
กรมการปกครอง.
- มยุรี อนุมานราชชน. (2549). นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพฯ : ธรรมมลการพิมพ์.
- วรงค์ จันทรส. (2540). การนำนโยบายไปปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : กราฟฟิค ฟอรัมไทไทยแลนด์.
_____. (2549). การบริหารโครงการพัฒนาของรัฐ. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : อินเนอร์เพรส.
_____. (2554). ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ :
พริกหวานกราฟฟิค.
- วาสนา ศรีนวลใย. (2551). การดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาบ้านนา
หมู่ 5 ตำบลคลอง อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต. (ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต).
- วิชุดตา ชูศรีवास. (2561). การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบัญชี คณะบัญชี
มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2550). การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจ
พอเพียง. กรุงเทพฯ: โฟร์เพช.

บรรณานุกรม

- วิษณุ หยกจินดา. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกร่าง ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี. (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี).
- ศุภชัย ยาวะประภาส. (2545). นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สพพันธ์ ชิตานนท์. (2549). เศรษฐกิจเพียงพอ หนทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: กรมโยธาธิการและผังเมือง.
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์. (2549). นโยบายสาธารณะ : แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- สรฤทธ จันสุข. (2552). การศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- สันติ บางอ้อ. (2540). การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีในการทำงาน. วารสารเพื่อการเพิ่มผลผลิต **Productivity World**, 2 (2), หน้า 39 -40.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564. สืบค้นเมื่อ 26 ธันวาคม 2563, จากเว็บไซต์: <https://www.nesdc.go.th>.
- _____. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 2 ปี พ.ศ. 2561-2580. สืบค้นเมื่อ 26 ธันวาคม 2563, จากเว็บไซต์: <http://nscr.nesdb.go.th>.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน. (2560). คู่มือแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สโตร์ครีเอทีฟแฮตส์ จำกัด.
- _____. (2563). 3 สร้าง ทางรอดสังคมไทย. กรุงเทพฯ: ชันไซน์ ครีเอชั่น แอนด์ บรอดคาสติ้ง จำกัด.
- สุเมธ ดันติเวชกุล. (2542). การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในวันพัฒนา. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาชุมชน.
- สุวิทย์ ดวงแสนพุด. (2550). ความคิดเห็นที่มีต่อการปฏิบัติตามแนวทางกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือนของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดอุตรธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี).

บรรณานุกรม

- อภิชัย พันธเสน. (2539). แนวคิดทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพฯ: บริษัทอัมรินทร์
พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- อรศุดา เจริญรัต. (2546). เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

BIBLIOGRAPHY

- Brundtland Commission. (1987). **Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development**". Retrieved December 20, 2020 from:
<http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>. p. 61.
- Edwards, George C. III., (1984). **Implementing Public Policy**. Washington D.C.: Congressional Quarterly Press.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง หมู่ที่ 3

ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

ส่วนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

ส่วนที่ 5 เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ชื่อ.....นามสกุล.....

1.2 อายุ.....ปี

1.3 ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่ 3 ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.4 ระดับการศึกษา.....

1.5 อาชีพ.....

1.6 รายได้.....บาท/เดือน

วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....น.ถึง.....น.

ส่วนที่ 2 คำถามข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน

ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน ประกอบด้วย สภาพภูมิประเทศ/ภูมิอากาศจำนวนประชากร
จำนวนครัวเรือน การประกอบอาชีพ รายได้ เป็นอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง

1. ด้านการลดรายจ่าย.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ด้านการเพิ่มรายได้.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ด้านการประหยัด.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ด้านการเรียนรู้.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. ด้านการเอื้ออารีต่อกัน

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 4 ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเพลิง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 5 แนวทางในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านบางเพลิง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณท่านที่สละเวลาตอบแบบสัมภาษณ์ในครั้งนี้
ชยานิชฐ์ สวัสดิ์จุฑาทวุฒิ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นางสาวชยานิชฐ์ สวัสดิ์จุฑาทูต
ประวัติการศึกษา	ปี พ.ศ. 2553 - ปริญญาตรี อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (ธุรกิจโรงแรม) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ตำแหน่ง นักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ
สถานที่ทำงาน	สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	332/205 หมู่ที่ 3 หมู่บ้านวิชั่นสมาร์ทไลฟ์ ถนนบางกรวย-ไทรน้อย ตำบลบางรักพัฒนา อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี